

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇEVİRİBİLİM ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**ALBERT CAMUS'NÜN *YABANCI* ADLI ESERİNİN
ÇEVİRİLERİNE ELEŞTİREL BAKIŞ**

Yasemin AYDIN
2501160111

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Nesrin DELİKTAŞLI

İSTANBUL – 2019

ÖZ
ALBERT CAMUS'NÜN YABANCI ADLI ESERİNİN ÇEVİRİLERİNE ELEŞTİREL
BAKIŞ
Yasemin AYDIN

Bu tez çalışmasında Albert Camus'nün ünlü romanı *Yabancı* (L'Etranger) karşılaştırmalı çeviri eleştirisi bağlamında ele alınmıştır. Çeviri eleştirisinin birinci aşamasında kaynak metin ve çeviri metinler ayrıntılı bir biçimde okunmuştur. İkinci aşamada kaynak metnin erek metinde ne derece yansıtıldığını tespit etmek üzere eşdeğerlik ve yeterlik kavramları incelenmiştir. Çevirinin gereklilikleri, yazınsal türün özellikleri, çeviri sorunları ve çevirmen kararları gibi etkenler de bu sürece dahil edilmiştir. Üçüncü aşamada, kaynak ve erek metin arasındaki benzer ya da farklı yönler çeviribilim kuramları ve çeviri yöntem ve stratejileri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Böylece çeviri eleştirisi nesnel bir zemine oturtulmuştur. Çeviri metinleri etkileyen çeviri süreçlerine de değinilmiştir. Son aşamada ise tüm kuramsal ve uygulamalı süreçlere bağlı olarak elde edilen bulgular nesnel veriler çerçevesinde derlenmiştir. Ayrıca, Camus'nün topluma ve kendisine yabancılaşan Mersault karakteri üzerinden yorumladığı saçma felsefesinin erek metindeki izleri sürülmüş, kaynak metindeki gösterge ve göndermelerin erek metinde ne derece ve hangi ölçüde korunarak aktarıldığı sorusunun yanıtı bulunmaya çalışılmıştır. Kültürel ve dilsel etkenlerin önemi de göz önünde bulundurularak çevirinin toplumsal uzlaşısı, iletişimin gerçekleşmesi ve anlamın aktarılması noktasında sahip olduğu önem ışığında bir karşılaştırmalı çeviri eleştirisi yapılmaya gayret edilmiştir. Yazınsal metin türü özelliğinden hareketle eşdeğerlik, anlam boyutlarının korunması, çevirmen kararları, çevirmenlerin yazarın üslubu, görüşü ve dili hakkında ne derece bilgi sahibi oldukları, erek metnin işlevselliği gibi pek çok durum ve soruya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Albert Camus, yazın çevirisi, eşdeğerlik, yeterlik, çeviri süreci, çeviri eylemi, varoluşçuluk felsefesi, çeviri eleştirisi

ABSTRACT

A CRITICAL ASSESSMENT OF TRANSLATIONS OF ALBERT CAMUS' NOVEL

THE STRANGER

Yasemin AYDIN

This thesis study covers the analysing the famous novel *The Stranger* written by Albert Camus within the context of comparative translation. In the first stage of the translation criticism, both the source and the translation texts were read in detail. In the second stage, the concepts of equivalence and competence were taken as the basis to determine how much the source text was reflected in the target text. Factors such as requirements of translation, characteristics of literary text, translation problems and translator decisions were also included in this thesis study. In the third stage, similar or different aspects between source and target texts were assessed within the framework of certain translation theory as well as translation methods and strategies. Thus, translation criticism was placed on an objective ground. Translation processes affecting translation texts were also mentioned. Lastly, the findings of all theoretical and applied processes were compiled within the framework of objective results. In addition, the absurd philosophy of Camus, interpreted by Mersault character alienated from the society and itself, was traced in the translation text, and the answer to the question of how much which the indications and references in the source text were transmitted in the text, and to what extent they were transferred, were tried to be found. Considering the importance of cultural and linguistic factors, the aim is to criticize for comparative translation in light of the social consensus of the translation, the realization of communication and the transfer of meaning. This thesis study aims at shedding light on many questions such as equivalence, preservation of meaning dimensions, interpreters' decisions, how much the translators know about the author's style, opinion and language, and the functionality of the text.

Keywords: Albert Camus, literature translation, equivalence, proficiency, translation process, translation action, philosophy of existentialism, translation criticism

ÖNSÖZ

Yalnızca lisans ya da lisansüstü eğitim öğretimimde uygulamalı ya da kuramsal bir edim olarak değil aynı zamanda iş hayatımda, dünyaya bakışımda ve olayları yorumlamamda ufku sınırlarını genişleten bir uğraş olarak çeviri alanına çok şey borçluyum. Bir metnin açık veya gizli tüm yönleriyle okunma süreci, benim yaşam serüvenimde hangi süreçlerden geçtiğimi görmemde çok büyük bir öneme sahiptir.

Bugün bu tez çalışmasını tamamlamamda başta İstanbul Üniversitesine ve saygıdeğer tüm hocalarıma teşekkür etmek isterim.

Hiç bitmeyeceğini sandığım, son ana kadar direndiğim ve çok büyük bir sabır testinden geçerek tamamladığım bu çalışmamda, çok sevgili ve değerli tez danışmanım Doç. Dr. Nesrin Deliktaşlı'ya ne kadar teşekkür etsem azdır. En zor ve sıkıntılı zamanlarımda bana inanmaktan hiç vazgeçmeyişinin ve her düşecek gibi olduğumda ellerimden şefkatle tutarak beni kaldırışının hakkını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim. Üzerimdeki sonsuz emeklerini hiçbir zaman unutmayacağım.

Ayrıca, varlığıyla her daim her türlü mücadeleden zaferle çıkmama vesile olan canım anneme minnettarım.

Sahip olduğum ve olamadığım her şey ve başarılarımın arkasındaki başarısızlıklarım için Rabbime binlerce kez şükür ve hamd ediyorum.

İSTANBUL – 2019
YASEMİN AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM: ALBERT CAMUS'NÜN HAYATI, FELSEFİ DURUŞU VE YABANCI ROMANINDA VURGULADIĞI BAZI KAVRAMLAR

1.1. Albert Camus, Albert Camus'nün Hayatı ve Eserleri.....	7
1.2. Albert Camus'nün <i>Yabancı</i> Romanında Vurguladığı İki Önemli Kavram.....	11
1.2.1. Umutsuzluk	11
1.2.2. Yabancılaşma	13
1.2.2.1. “Etrangèr” Sözcüğünün Türkçe ve Fransızca Karşılıkları.....	14
1.2.2.2. Yabancı Kavramının Kahramanı: Mersault Karakteri.....	20
1.3. Albert Camus'nün <i>Yabancı</i> Romanındaki Varoluşçu Felsefesi ve Saçma'nın İzleri.....	21
1.3.1. Varoluşçuluk (<i>L'Existentialisme</i>).....	25
1.3.2. Saçma Felsefesi (<i>L'Absurde</i>).....	29
1.3.3. Sisifos Söyleni (<i>Le Mythe de Sisyphé</i>).....	30

İKİNCİ BÖLÜM: ÇEVİRİ KURAMLARI, ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ VE YAZINSAL METİN ÇEVİRİLERİ

2.1. Çevirinin Tanımı.....	35
2.2. Çeviri Kuramları.....	38
2.2.1. Skopos Kuramı.....	39
2.2.2. Çoğul Dizge Kuramı.....	41
2.2.3. Holz-Mänttäri'nin Çeviri Eylemi Kuramı.....	42
2.2.4. Katerina Reiß'in Metin Türü Odaklı Çeviri Modeli.....	43

2.2.5. Betimleyici Çeviri Kuramı.....	43
2.2.6. Koller'in Eşdeğerlik Kuramı.....	45
2.2.7. Ernest August Gutt'un Açıklayıcı Bildirişim Kuramı.....	45
2.2.8. Antoine Berman'ın Çeviriye Yaklaşımı.....	46
2.2.9. Vinay ve Darbelnet'nin Yedi Aşamalı Çeviri Stratejisi...	48
2.3. Yazınsal Metin Özellikleri ve Yazın Çevirisi.....	50
2.3.1. Yazın Çevirisinde Eşdeğerlik Kavramı.....	52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YABANCI ROMANININ ÇEVİRMENLERİ VE ÇEVİRİ METİNLERDE YER ALAN ÖNSÖZLERİ	
3.1. Vedat Günyol.....	58
3.1.1. Vedat Günyol'un Önsözü.....	59
3.2. Samih Tiryakioğlu.....	62
3.3. Bertan Onaran.....	62
3.4. Necmettin Arıkan.....	63
3.4.1. Necmettin Arıkan'ın Önsözü.....	63
3.5. Nihal Önal.....	64
3.6. Leman Sarı.....	64
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: YABANCI ROMANININ ÇEVİRİLERİNE VE ÇEVİRMEN TERCİHLERİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM	
4.1. Çevirilerde "Yabancı" Sözcüğünün Seçilmesinin Olası Nedenleri	67
4.2. Çeviri Eleştirisinde İzlenen Yöntem.....	68
4.3. Seçilen Örneklerin Çevirilerinin Yorumlanması.....	69
SONUÇ.....	116
KAYNAKÇA.....	120

GİRİŞ

Yazının, medeniyet unsurunun sürdürülmesindeki yeri çok büyüktür. İnsanlar ve ülkeler arasındaki iletişim ihtiyacının karşılanması ve bilginin coğrafyalar arasında aktarılması, dil ve yazı ile mümkün olmuştur. Yazı bu açıdan, insanoğlunun yaşam serüvenine çok büyük bir katkı sağlamıştır. Yazıyla birlikte önemi katlanarak artan bir diğer önemli unsur ise “çeviri” işlemidir. Çeviri, insanların birbirleriyle etkileşime geçmeye başladığı ilk günden günümüze kadar devam eden ve toplumların birbirlerinden haberdar olmasını ve iletişim olgusunun gerçekleşmesini sağlayan araçtır. Kültürler arası iletişim ve etkileşimde çok önemli bir yere sahip olan çeviri, bir dilden başka bir dile yazı aktarımının çok ötesinde bir uğraşı ifade etmektedir.

Özellikle günümüz dünyasında çevirinin üstlendiği rol başlı başına büyüktür. Kaynak dilden erek dile dil vasıtasıyla gerçekleştirilen çeviri, farklı tanımlara karşılık temelde tek bir şeyi ifade etmektedir: Bir dilde –kaynak (çıkış) metin dili– sözcüklerin bir araya getirilerek anlamlı birer tümce oluşturabildiği bir metnin, başka bir dilde –erek (varış) metin dili– o dilin okuyucuları üzerinde de aynı etkiyi bırakacak şekilde yeniden biçimlendirilmesidir. Bir başka ifadeyle, çeviri iki metin arasındaki eşdeğerliğin tüm yönleriyle sağlanmasını amaçlayan zorlu bir süreçtir. Çeviri özü itibarıyla ihtiva ettiği anlam ve önem bakımından sözcüklerin salt olarak bir araya getirilmesinden çok öte bir uğraşı simgelemektedir. Diller ve kültürler arası bir eşdeğerlik hedeflendiğinden çeviri eylemini yalnızca bir bilgi aktarımı şeklinde yorumlayamayız. Bir metin türü olarak (şair, hikaye, roman gibi) yazınsal yapılar kaynak ve çeviri metinler kıyaslandığında üslup ve biçem açısından arada neredeyse hiçbir fark olmayacak şekilde yeniden var edilmedir. “Çünkü çeviri diller arasında gerçekleşen bilgi, kültür, toplumsal doku ve yaşama biçiminin aktarılmasıdır. Azra Erhat’a göre “özünde ortaklaşa bir etkinlik”, Bedrettin Cömert’e göre karşılıklı anlaşmayı sağlamak için göstergelerin eşdeğerini bulma işidir” (Nalcioğlu, 2015:2). Özellikle yazın çevirisinde çevirmenlerin üstlendiği rol ve görev çok daha fazladır. Ayrıca çevirmenler yazın çevirisinde çok daha fazla sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Kaynak ve erek metinler arasındaki uyum, söz sanatlarının varlığı, yazarın üslubu, kaynak metinde var olan bazı söylem ya da deyişlerin erek dilde var olmaması gibi durumlar çevirmenlerin yaşadıkları sorunlara sebep olan unsurlardandır. Bunlar,

çevirinin yapıldığı sırada mesajın kaynak metinden erek metne aktarılmasında dikkate alınması gereken unsurlardır. İki farklı dil ve kültür arasında gerçekleşen çeviri eylemi, belirli bir strateji ve yöntem doğrultusunda yürütülmelidir. Aksi takdirde hangi metin ve çeviri türü olursa olsun birçok çeviri sorunu meydana gelecektir.

Çalışmamızın amacı özellikle 20. yüzyılın başlarında düşünce ve sanat dünyasını derinden etkileyen varoluşçu felsefe yaklaşımının gerek kaynak gerekse erek metinde tespit edilmesi ve söz konusu varoluşçu izlerin erek dile çeviri yapan çevirmenlerce bilinçli bir şekilde aktarılıp aktarılmadığının belirlenmesidir. Bu çalışmada, *Yabancı* romanıyla modern düşünce dünyasına kazandırılan farklı bakış açısı ve eleştirel yaklaşım sayesinde yeni bir düşüncenin altyapısını oluşturan varoluşçu felsefenin erek dildeki yansımaları tespit edilerek kaynak metindeki tümceler ile karşılaştırılacak ve belirli çeviribilim kuramları ışığında çözümlenecektir. Çalışmamızda ayrıca bir bireyin bir cinayet sonrasındaki tutumunu, başta kendine sonra da içinde bulunduğu topluma ve mensuplarına yabancılaşmasını, o dönem yeni doğan kapitalizmin yarattığı anlamsızlığı karşısında bireyin dünyadan kopuşunu konu alması bakımından yazın dünyasında oldukça önemli bir yer tutan *Yabancı* romanının varoluşçu felsefe temelinde dilimize kazandırılan çevirilerinin farklı bir bakış açısıyla incelenmesi amaçlanmıştır. *Yabancı* romanının daha önce böylesine derin bir inceleme kapsamında ele alınmamış olması da bu tez çalışmasının çıkış noktalarından birini teşkil etmektedir. Buna ek olarak, Camus'nün sıklıkla vurguladığı iki önemli kavrama da yer verilmiştir: Umutsuzluk ve yabancılaşma. Bu iki kavram Camus'nün neredeyse her eserinde kullanılmıştır. Umutsuzluk ve yabancılaşma kavramının Camus için ne ifade ettiğinin bilinmesi çevirideki eşdeğerliğin sağlanması bakımından son derece önemlidir. Ayrıca, "étranger" sıfatının Türkçe ve Fransızca karşılıklarına yer verilmiştir.

Yabancı romanının felsefi boyutuyla ilgili yapılmış pek çok çalışma mevcutken romanın varoluşçu göndermelerinin çeviribilim kuramları açısından ele alınması noktasında yeterli sayıda çalışma söz konusu değildir. Her ne kadar *Yabancı* romanının farklı tarihlerde farklı basımevleri tarafından çevirileri yayınlanmış olsa da eleştirel bir bakış açısıyla çeviribilim açısından ele alınmasının gerekli olduğunu düşünmekteyiz. Bu çalışmanın temel konusu *Yabancı* romanının dilimize kazandırılmış altı farklı çevirisini

karşılaştırmak, çeviriler arasındaki farklılıkların nedenlerini tespit etmeye çalışarak çözüm önerileri getirmektir. Çevirmenlerin metne yaklaşımlarını değerlendirmek ve kaynak metinden erek metne yönelirken hangi unsurları göz önünde bulundurarak çeviri aktarımını gerçekleştirdikleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Tez çalışmamızda çevirilerin erek ya da kaynak odaklı olup olmadığı, biçemin yani üslubun ne kadar korunduğu, anlam aktarımının ne derece gerçekleştirildiği, kaynak ve erek metinler arasındaki eşdeğerliğin ne kadar sağlandığı gibi birçok sorunun cevabı aranacaktır. Kaynak ve erek metin arasında işlevsel, biçemsel, kültürel ve anlamsal eşdeğerlik aranmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Albert Camus'nün yazın dünyasındaki yerine, yapıtlarına ve felsefi yaklaşımına yer verilecektir. Albert Camus'nün düşünce dünyasının temelini teşkil eden yabancılaşma kavramına atfettiği anlam ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Buradaki amaç söz konusu kavramların Camus için ne anlam ifade ettiğine ışık tutmak ve bu ifadelerin çevirmenlerce kaynak metinden erek metne aktarılırken göz önünde bulundurulup bulundurulmadığını tespit etmektir. Özellikle kaynak metinden seçilen ilgili tümcelerın alıcı yani erek dil okuyucuları üzerinde benzer etkiyi bırakıp bırakmadığı, metin türü özelliklerinin çeviri sırasında korunup korunmadığı, kültürel özelliklerin aktarılıp aktarılmadığı gibi pek çok unsura yer verilerek kapsamlı bir tahlil yapılmaya çalışılacaktır. Kaynak metindeki sözdizimsel, yer yer terminolojik, biçemsel, yapısal ve biçimsel özellikler; erek metne aktarımda belirli çeviri kuramları dikkate alınarak incelenecektir. Tespit ve çözümlenmeler, varoluşçu felsefe ve barındırdığı anlamlar doğrultusunda yapılmaya çalışılacaktır. Başta varoluşçuluğun kısa tanımı olmak üzere, saçma felsefesi ve Sisifos Efsanesi gibi temel kavramlara da yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde çeviri kuramları ile çeviri stratejileri ele alınacaktır. Çeviri kuramları ile genel bir bilgilendirme yapılarak yazın çevirisine yönelik kuramlar, yazılı metinlerin çevirisinde dikkat edilmesi gereken hususlar, yazın çevirisinde eşdeğerlik ilkesinin önemine ilişkin genel bir değerlendirmeye yer verilecektir.

Üçüncü bölümde ise romanı çeviren altı farklı çevirmene dair bilgiler yer almaktadır. Bu tez çalışması sırasında yaptığımız araştırmalara göre, *Yabancı* romanı dilimize ilk olarak Reşat Nuri Güntekin tarafından 1953 yılında Varlık Yayınlarından basılan çeviri çalışması ile kazandırılmıştır. Fakat, Reşat Nuri Güntekin'e ait bu çeviriye ne yazık ki ulaşılamadığından tez çalışmasında bu çeviriye yer verilememiştir. Güntekin'in çevirisine ulaşılmaması tez çalışması kapsamında bir sınırlılık teşkil etmiştir. Bununla birlikte, Necmettin Arıkan, Leman Sarı, Nihal Öno, Vedat Günyol, Samih Tiryakioğlu ve Bertan Onaran'ın özgeçmişlerinden bahsedilecek ve yazın dünyamıza katkılarına ışık tutulmaya çalışılacaktır. Leman Sarı'nın çevirisinin özet ve serbest çeviri niteliğinde olması çalışmamıza zenginlik kazandırmıştır. Buna ek olarak Vedat Günyol'un ve Necmettin Arıkan'ın Albert Camus ve düşünce dünyasına dair duygu ve fikirlerini belirttikleri ön yazı niteliğindeki "Çevirmen Önsözüne" de yer verilecektir. Bu bölümlerin dahil edilmesindeki amaç, hem diğer çevirmenlerin çevirilerinin baskılarında böyle bir ön yazının olmayışını ortaya koymak hem de çevirmen önsözlerinin okuyucunun düşün dünyasına kazandıracığı fikirlerin önemini vurgulamaktır. Çevirmen ön sözlerine yer verilmesinin, gerek çevirilere gerekse bu çalışmaya zenginlik katacağı düşünülmektedir.

Son olarak, kaynak metinden seçilen varoluşçu ve saçma felsefesini yansıtan tümcelerın erek metindeki karşılıklarının çevirilerine yer verilerek çalışma kapsamında ele alınan çeviri kuramları doğrultusunda değerlendirmeleri yapılacaktır. Çeviri faaliyetlerinin günümüzde kazandığı önem göz önünde bulundurularak çevirmenin üstlendiği görev vurgulanacaktır. Çevirideki amacın yalnızca mevcut kaynak metnin aktarılması olmadığı, özellikle yazın çevirilerinde çevirmenlerin daha fazla sorumluluk üstlendiği ve erek dilin olanakları doğrultusunda kaynak metinden tamamen kopmadan ve kaynak metne tamamen dahil olmadan anlamlı ve eşdeğer bir metin ortaya konulmasının gerekliliği ve kaçınılmazlığı üzerinde durulacaktır. Metin belli bir bağlam içinde anlam kazandığından metin içindeki izlerin doğru izlenmesi ve erek metne sadık bir biçimde aktarılması, anlamlandırma noktasında çevirinin değer kazanmasına katkı sağlayacaktır. Yazın çevirisinde çevirmen kaynak metni tüm anlam boyutlarıyla ele almalıdır ve kendi isteği doğrultusunda metinden bağımsız ekleme ve/veya çıkarma yapmaktan kaçınmalıdır. Tüm bunlara ek olarak kaynak metni var eden yazarın

üslubunu, söz sanatlarını, anlatım akışını da dikkate almalıdır. Bu tez çalışmasında üzerinde durulan ve farklı açılardan belirli yaklaşımlar çerçevesinde karşılaştırmalı bir değerlendirmeye varılan sonuç ve görüşler de çalışmanın sonuç kısmına dahil edilecektir.

Bu tez içindeki İngilizce ve Fransızca haber kaynaklarının, makalelerin ve sözlüklerin bir bölümünden yapılan alıntılar tarafımızca çevrilmiştir. Ayrıca, çalışmamızda kullandığımız *Yabancı* romanının Fransızca metni "<http://www.anthropomada.com/bibliotheque/CAMUS-Letranger.pdf>" adresinden alınmıştır. Varoluşçu ve saçma felsefesine göndermeler içeren ve çeviri eleştirisi bölümündeki örnek tümcelerin tamamı bu linkteki kaynak metinden seçilmiştir. Tez çalışmasında kullanılan örnekler, metnin takibinde kolaylık sağlanması ve kitabın akışının bozulmaması için sayfa numaraları ile birlikte verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ALBERT CAMUS'NÜN HAYATI, FELSEFİ DURUŞU VE YABANCI ROMANINDA VURGULADIĞI BAZI KAVRAMLAR

Bu bölümde Fransız yazar Albert Camus'nün hayatına, en önemli ve en ses getiren eseri *Yabancı* romanının felsefe ve yazın dünyasındaki yerine, romanın gönderme yaptığı düşünce sistemine, varoluşçu felsefenin ana dayanaklarını oluşturan bazı kavram ve önemli çıkış noktalarından biri olarak Sisifos efsanesine yer verilecektir. Albert Camus'nün 1942 yılında kaleme aldığı ilk eseri *Yabancı* adlı romanı konusu ve üslubu bakımından edebiyat ve felsefe dünyasında oldukça farklı bir yere ve öneme sahiptir. Eserin ana kahramanı toplumsal kurallara ve etrafındaki her şeye kayıtsız duran ve yabancılaşan Mersault'dur. Mersault kendi halinde ve toplumdan uzak bir hayat süren bir memurdur. Mersault'nun, romanın ilk tümcesinde öğrendiğimiz annesinin ölümüne tepkisiz kalması, annesi defnedildikten bir gün sonra kız arkadaşı Marie ile denize gitmesi, işlediği cinayetin gerekçesine güneşi göstermesi ve hücrelerinde kendi iç sesinden dinlediğimiz kayıtsızlığı ve hiçbir şeyden pişmanlık duymadan hayatını sonlandırması Camus'nün "saçma felsefesinin" romana yansıyan en net örnekleridir. Burada varoluşçu felsefenin gerçekte ne olduğuna dair süregelen tartışmalar olsa bile üzerine inşa edildiği kavramlar ve çıkış noktaları, Camus'nün saçma felsefesi ile örtüştüğü durumlar bakımından benzerdir.

Bu bölümde ayrıca Camus'nün yabancılaşma ve uyumsuzluk gibi kavramlara yüklediği anlamlar hakkında genel bir bilgi verilecektir. Bu kavramlara değinilmesinin nedeni daha sonraki bölümlerde incelenecek çeviri karşılaştırmalarında, çevirmenlerin tutumlarının değerlendirilmesine açıklık getirmek ve kolaylık sağlamaktır. Öte yandan romanın yazıldığı dönemde meydana gelen II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında bir kez daha öne çıkan varoluşçu felsefe düşüncesine göndermeler yapan *Yabancı* romanındaki ruhsal ve psikolojik tahlillerin kaynağını aldığı ilgili kavramların erek metinde de aynı etkiyi yaratıp yaratmadığı sorusunun cevaplanabilmesi bakımından söz konusu kavramlara yer verilmesi önemlidir. Camus'nün neredeyse her eserinde olduğu gibi *Yabancı* romanında da dünyanın anlamsızlığına, ölümün kaçınılmazlığına ve

yaşamın düzeltilemezliğine yani anlamsızlığına yaptığı vurguların erek metindeki izi, bu bölümde yer verilen kavramlar ışığında mercek altına alınacaktır. Edebiyat ve felsefenin bir araya getirilerek oluşturulduğu bu romanda kendine ve topluma yabancılaşma, sevginin tanımı, ölümün gerçekliği, yaşamın anlamsızlığı, dünyadan ve her şeyden kopuk olma gibi duyguların Camus'nün bakış açısını yansıtmaya noktasında anlaşılması çeviri eleştirisine daha geniş bir açıdan yaklaşılmasına olanak sağlayacaktır. Temel kavramlara değinilmeden ne ana kahraman Mersault ne onun ağzından çıkan sözler ne de romanın etrafında şekillendiği esas düşünce referansı tam olarak anlaşılabilir.

Camus'nün kendi bakış açısıyla harmanlayarak yeni bir anlam kazandırdığı "absürt" yani saçma kavramının izleklerini okuduğumuz Mersault karakterinin doğru analiz edilerek erek metinde aynı portre ile betimlenmesi son derece önemlidir. Bu bölümde yer verilen tüm bilgilerin özümsemesi, tanrı düşüncesinin yetersiz kaldığını ve insanı içine düştüğü her türlü bunalım ya da sıkıntılı durumdan her zaman istenilen şekilde ve düzeyde çekip çıkaramayacağını sıklıkla vurgulayan Camus'nün *Yabancı* romanında nerede ve hangi sınırlar içerisinde durduğunun çevirmenlerce doğru biçimde saptanması erek dil okuyucularına aynı bağlamda kazandırılma çabasının anlaşılmasında gereklidir. Varoluşçuluğu bir felsefi akım olmaktan çıkarıp absürt yani saçma felsefesi ile birleştirilerek edebiyatta yeniden canlandıran Camus, *Yabancı* romanı ile aslında insanın dünyadaki rastlantısal varoluşunu, bir başka ifadeyle herhangi bir kural ya da yasa sonucunda var olmayışını, en saf haliyle ortaya koymuştur. İşte tüm bu nedenlere bağlı olarak söz konusu bu tez çalışmasının birinci bölümünde değinilen tüm kavram ve felsefi olgular gerek Camus'nün düşünce dünyasına ışık tutulması gerekse Türkçede edindiği konum itibarıyla tüm hatlarıyla anlaşılması açısından önemlidir.

1.1. Albert Camus, Albert Camus'nün Hayatı ve Eserleri

Albert Camus, 7 Kasım 1913 tarihinde Cezayir'in Mondovi kasabasında doğmuştur. Babası Fransız, annesi ise İspanyol asıllıdır. Babasını henüz küçük yaşta I. Dünya Savaşı sırasında yaşanan Marne Savaşında kaybetmiştir. Cezayir Üniversitesinde felsefe eğitimi görmüştür.

“Hocası ve yakın dostu JEAN GRENIER’yi kendisine örnek almıştır. 1936 yılında “Métaphysique chrétienne et néoplatonisme” adlı tezi ile Cezayir Üniversitesinden diploma almaya hak kazanmıştır. 1934-1938 yılları arasında amatör bir komedi topluluğu ve gazetecilik topluluğu oluşturmuştur. Bu arada Metropol’e gitmiştir. İkinci Dünya Savaşında “Combat” gazetesinin genel yönetmeni olmuştur. Ama 1947’den itibaren kendisini tamamen edebiyata vermek için bu görevinden ayrılmıştır. Aydınlik bir kafaya sahip, orijinal bir düşünür olan CAMUS; savaş sonrası Fransız edebiyatının en büyük yazarlarından biridir. CAMUS’nün “Yabancı”, “Sisyphé efsanesi” ve “Veba” isimli üç eseri tüm eserlerinin temelini oluşturmakta ve bu eserlerde 20. yüzyıl insanının kötü kaderi, kendisinin felsefi görüşleri çerçevesinde sergilenmektedir. “YABANCI” bireysel acıları, sıkıntıları; “VEBA” toplumsal acıları ele alır; “SISYPHE EFSANESİ” modern insanın karamsarlığından yapılan portreye Yabancı ve Veba arasında bir köprü gibi kabul edilebilecek, zihinsel durumumuzu açıklayan ya da en azından zihinsel durumumuzu aydınlatan bir eserdir. Bu üç eser CAMUS’nün felsefesini kısaca şöyle özetlemektedir:

“İnsan iyidir, ama kötü olan kaderidir.”

“Ezeli haksızlığa karşı mücadele etmek için adaleti doğrulamak gerekir.”

“Felaketler içerisinde, insanlarda aşağılanacak şeylerden çok, hayran olunacak çok daha fazla erdemler olduğu öğrenilir” (Sönmez, 1999: 110).

Camus’nün eserlerinde başkaldırı, saçma, yabancı, umutsuzluk, intihar, isyan gibi kavramlar sıklıkla vurgulanır. Camus, “Başkaldıran İnsan” (*L’Homme Revolté*) kitabında sanatın amacına dair şunları söyler: “Sanat da aynı zamanda hem yücelten hem yok sayan eylemdir. “Hiçbir sanatçı gerçeği hoş görmez,” der Nietzsche. Doğrudur; ama hiçbir sanatçı gerçeksiz de edemez. Yaratma hem birlik gerekliliği, hem de dünyanın yadsınmasıdır. Ama dünyayı kendisinde eksik olan şey adına yadsır, bazı bazı da olduğu şey adına. Burada başkaldırı tarih dışında, arı durumunda, ilk karışıklığı içinde incelenebilir. Öyleyse sanat bize başkaldırının özü konusunda son bir görüş sağlayacaktır” (Camus, 2018: 299).

Camus futbola yakından ilgilenmiş, vereme yakalanınca bırakmıştır. Futbol tutkusunu “İnsanın dünyada futbol stadından daha mutlu olduğu bir yer yoktur.”¹

¹Nicolas Harguindey, “Camus, Ce Footeur Devenu Ecrivain”, (Çevrimiçi) <http://lefooteur.com/2013/01/14/camus-ce-footeur-devenu-ecrivain-2-2/>, 21 Şubat 2018

sözyle dile getirmiştir. Camus kendi döneminin ahlaki sorunlarını varoluşçu felsefe ve saçma (*l'absurde*)* felsefesi ile birlikte harmanlayarak işlemiştir. Eserlerinin büyük bir kısmını tüm dünya ülkelerinin kaçınılmaz olarak etkilendiği ve dünya çapında önemli sosyal ve ekonomik sıkıntıların derinden yaşandığı II. Dünya Savaşı sırasında yazmıştır. Eserlerinde üzerinde en çok durduğu konu ölüm temasıdır. *Yabancı* romanında ölümle ilgili şunları yazmıştır:

“Daima en kötü ihtimali ele almaktaydım: Temyiz dilekçem reddedilmişti. “Öyleyse öleceğim demek ki.” Bu düşüncede hiçbir tereddütlü taraf yoktu. Fakat herkes bilir ki hayat, yaşamak zahmetine değmeyen bir şeydir. Aslında otuz ya da yetmiş yaşında ölmenin önemli olmadığını bilmez değilim; çünkü her iki durumda da gayet doğal olarak başka erkeklerle kadınlar yine yaşayacaklar ve bu, binlerce yıl devam edecektir. Sözün kısası, bundan daha açık bir şey yoktu. Şimdi ya da yirmi yıl sonra olsun, ölecek olan hep bendim. O anda yapmakta olduğum muhakemede beni bir parça rahatsız eden şey, yirmi yıl daha yaşamak düşüncesinin içimde yarattığı o korkunç hamleydi. Ne var ki bu hamleyi yatıştırmak için de nihayet o gün gelip çattığında, düşüncelerimin neler olacağını hayal etmekten başka bir şey gelmiyordu elimden. İnsan madem ki ölecektir, bunun nasıl ve nerede olacağını önemi yoktur, apaçık bir şeydir bu” (Camus, 2017:103, çev. Tiryakioğlu).

Camus, kahramanı Mersault'un ağzından ölümü işte bu şekilde hiçsizleştirmiştir. Ölümü kabullenmiş ve hayatında ölümle ilgili hiçbir trajediye yer olmayan Camus için ölüm olgusu, toplumsal paradigma içindeki en açık gerçektir.

“Camus'nün görüşleri, Kierkegaard, Nietzsche ve Dostoyevski ile Alman varoluşçuların etkisi altında biçimlenmiştir. Camus'nün felsefesinin ana teması, insanoğlunun varoluşunun anlamıdır. Bürokratik burjuva toplum içinde yoğrulan çağdaş bireyin incelenişi ile kendi varoluşuyla ilgili hiçbir yanılması olmayan aydının zihinsel yaşamındaki çelişkilerinin çözümlenişinden yola çıkan Camus, insanın varoluşunun saçma olduğu sonucuna varmış ve “saçma” kategorisini kendi felsefesinin ana ilkesi yapmıştır. Camus'ye göre, insanoğlu

* Latince absurdus sözcüğünden gelen ve abes, anlamsız, garip anlamları taşıyan “absurde”, dilimizde “saçma” sözcüğü ile çevrilmiştir. Araştırma sırasında okunan yazınsal ve felsefi metinlerde “absurde” sözcüğünün absürd ve absürt şeklinde verildiği görülmüş ve çalışmada TDK'nin de kabul ettiği üzere absürt sözcüğünün kullanılmasına karar verilmiştir. Sözcükle ilgili ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümlerde verilmiştir.

yaşamının anlamsızlığı, sonsuza kadar, hep yeni baştan aşağı yuvarlanan ağır bir taşı yukarıya doğru itmeye mahkum edilmiş, mitolojik Sisyphos imgesinde cisimleşir. Bu anlamsızlığı taşıyamayan insan, “başkaldırır”; insanın içinde bulunduğu bu “Sisyphos durumundan” kendiliğinden bir çıkış yolu bulmaya çalıştığı sürekli “başkaldırma” ve devinimler buradan ileri gelir. Camus, “örgütlü” “hazırlıklı” bir devrimi kendi anlayışına karşı bulduğu kadar, devrimi insanın içinde bulunduğu durumdan bir çıkış yolu olarak gören bütün umutları da yanıltıcı olarak bulur. Camus’nün düşüncesi “saçma” bir dünya içinde, yalnızlıktan kurtulma umudu olmadan yaşayan insan düşüncesi olup, bu düşünce, aslında, modern kapitalist toplumdaki insanlıkdışı durumun kendine özgü biçimde dile getirilmesidir” (Frolov, 1991: 76).

Camus’nün yazdığı ilk eser “Mutlu Ölüm” (*La Morte Heurese*) adlı romanıdır. Yayımlanan ilk eseri “Tersi ve Yüzü” (*L’Envers et L’Endroit*) adlı romanıdır. *Caligula*, ilk tiyatro eseri iken Camus’nün adını dünyaya duyuran kitap ise 1942 yılında kaleme aldığı *Yabancı* (*L’Etranger*)’dır. *Yabancı* bugün bile çok satan kitaplar arasındaki yerini koruyan önemli bir başyapıttır.

“Roman, Almanya’nın Fransa’yı işgalinden ve Camus’nün de bir parçası olduğu sömürgeci Fransa işçi sınıfının arasında karamsarlık havasına ve şüpheye yol açan Vichy hükümetinin kurulmasından iki sene sonra çıkmıştır. Hükümetin dayattığı ilkeler ve değerler, sıkı çalışma ilkesine yaslanan ve sosyal asimilasyon fikri ve diğer sosyo-politik ilkeler üzerine düşünmeyen işçi sınıfı tarafından daha sonra kınanmıştır. Asimilasyon sorunu büyük ölçüde 1930’larda ve 1940’ların başlarında Kara ayaklıların durumunu inceleyenler tarafından ele alınmaktadır. Fransız sömürgeciliğinin bu dönemde yaşadığı ekonomik zorluklarla birlikte Cezayir’deki Cezayirli (Kara ayaklılar) ve Fransızlar kendilerini Fransa’daki vatandaşlarından daha az avantajlı ve daha rahatsız bir konumda görmeye başlamıştır. Ardından, Fransa ve Fransız-Cezayirli arasındaki bölünme katlanmaya başlamış ve kara ayaklılar ve Cezayirli arasındaki çatışmalar da büyümüştür (Mabrouk, Celestin, 2013: 2).

Camus, 20. yüzyılın tartışmasız en güçlü yazarlardan biridir. 1957 yılında Nobel Edebiyat Ödülünü kazanan ilk Afrika doğumlu yazardır. Nobel Ödülü töreninde kendi yazın serüvenini ve gayesini şu sözleriyle açıklamıştır: “Tanımı gereği yazar, kendisini tarihi yazanların hizmetine bırakamaz. Onun görevi acı çekenlere hizmet etmektir. Aksi takdirde yazar, yalnız kalacak ve sanatından mahrum olacaktır. Emirlerindeki

milyonlarca kişiye sahip tüm ordular bile, onlara ayak uydurduğunda ve uyduracak olsa dahi yazarı yalnızlığından kurtaracak değildir. Fakat dünyanın öbür ucundaki aşığılanmalara terk edilmiş bilinmeyen bir mahkumun sessizliği, yazarı, en azından özgürlük ayrıcalıklarının ortasında o sessizliği unutmamak için kendi sürgününden çıkarmak ve sanatının yankılanmasını sağlamak için yeterlidir.”²

Camus'nün diğer eserleri ise şöyledir:

“Romanları: Yabancı (L'Étranger) (1942), Veba (La Peste) (1947), Düşüş (La Chute) (1956), Mutlu Ölüm (La Mort heureuse) (ölümünden sonra, 1970), İlk Adam ((Le premier homme) (ölümünden sonra, 1995).

Hikayeleri: Sürgün ve Krallık (L'exil et le royaume) (1957).

Oyunları: Caligula (1938`de yazıldı, 1945`de oynandı), Ecinniler (Les Possédés) (1959).

Denemeleri: Sisifos Söyleni (Le Mythe de Sisyphe) (1942), Ters ve Yüzü (L'envers et l'endroit) (1937), Başkaldıran İnsan (L'Homme révolté) (1951), Düşün ve Bir Alman Dosta Mektuplar (Lettre a un ami allemand) (1945).” (Yanat, 2008: 47)

Camus, II. Dünya Savaşından sonra varoluşçu felsefenin önde gelen diğer iki ismi Sartre ve Beauvoir ile de dostluk kurmuştur. 4 Ocak 1960`da Fransa'nın Villeblevin kasabasında geçirdiği bir trafik kazası sonucunda hayatını kaybetmiştir. Kazanın ardından üzerinde henüz bitirmediği kitabı “İlk Adam” (*Le Premier Homme*) adlı otobiyografiye ait notlar bulunmuştur. Bu notlar kızı Catherine Camus tarafından 1995 yılında yayınlanmıştır.

1.2. Albert Camus'nün *Yabancı* Romanında Vurguladığı İki Önemli Kavram

1.2.1. Umutsuzluk

²Bkz.:Albert Camus, Discours de Suède, “http://www.ac-nice.fr/lettres/valbonne/file/Camus_Discours_de_Suede_1957.pdf”, (Çevrimiçi), 15 Aralık 2017

“En quelque sorte, on avait l'air de traiter cette affaire en dehors de moi. Tout se déroulait sans mon intervention. Mon sort se réglait sans qu'on prenne mon avis. De temps en temps, j'avais envie d'interrompre tout le monde et de dire: “Mais tout de même, qui est l'accusé? C'est important d'être l'accusé. Et j'ai quelque chose à dire!” Mais réflexion faite, je n'avais rien à dire. D'ailleurs, je dois reconnaître que l'intérêt qu'on trouve à occuper les gens ne dure pas longtemps.” (Camus, 1942: 80)

“Benim davamı beni işe karıştırmadan çözümlüyor gibiydiler sanki. Her şey, benim araya girmeme kalmadan geçip gidiyordu. Düşüncemi sormadan kaderimi karar altına alıyorlardı. Arada bir, herkesin sözünü kesip, “Ama bu kadarı da olmaz yani! Sanık kim burada? Sanık olmak önemli bir şeydir. Benim de söyleyecek sözüm var!” demek geliyordu içimden. Ama şöyle bir düşününce, bakıyordum ki, söyleyecek bir şeyciğim de yoktu. Şunu da kabul etmeliyim ki, insanları oyalamaya karşı duyulan ilgili pek uzun ömürlü olmuyor.” (Camus, 2003: 94, akt.: Günyol)

II. Dünya Savaşından sonra dünyada yaşanan siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel olaylar çok fazladır. Sanayi Devrimini takip eden sanayileşme süreçlerini tamamlayan ülkelerin sömürge arayışlarına başlaması beraberinde büyük sanayi şehirlerini getirmiştir. Üretimin artması; kapitalizm, sosyalizm, emperyalizm, liberalizm gibi yeni kavramlar doğurmuştur. Avrupa'da üretimle birlikte gelişen teknolojiyi kullanan işçi sınıfı adında yeni bir kesim çıkmıştır. Buna ek olarak, işçi-işveren sorunlarının çözümü için sendikacılık faaliyetleri ve girişimleri başlamıştır. Yaşanan bu hızlı değişimler, insanın dünyaya başka bir gözle bakmasına sebep olmuştur. Diğer tarih dönemlerine kıyasla en fazla değişim ve yeniliğin yaşandığı bu dönemde sömürgecilik faaliyetlerinin hızlanmasıyla yeni ülke ve haritaların ortaya çıkması, insanları keşfedilecek bir dünyanın içine itmiştir. İnsan, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve uluslararası rekabetin artmasıyla kaybolmaya ve daha fazla hayal kırıklığı, umutsuzluk, korku yaşamaya başladı.

Camus, II. Dünya Savaşını bizzat yaşamış bir yazardır. Meydana gelen toplumsal, kültürel, siyasal, ekonomik dönüşümlere sessiz kalmamıştır. Savaşları, baskıları ve ölümleri anlatmayı seçen Camus, dünyanın absürtlüğüünün, yani saçmalığının, farkına varan bireyin dünyayı, yaşamı ve kendisini anlamlandırmaya çalıştığını söyler. Kişinin

varlığını sürdürübilmesini sağlayan bu anlamlandırma çabasının adı umuttur. Camus, değişen toplum yapısı ve evrilen dünya karşısında ortaya çıkan karamsar tablonun değiştirilebileceğini iddia etmekle birlikte ölümden ve saçmadan kaçılmayacağını sıklıkla vurgular. Bu nedenle eserlerinde birbirine zıt görünen kavramları kullanır. Eserlerinin temelinde “uyumsuz” kavramı vardır. İnsan hayata ne kadar bağlı olsa da ölüm her zaman kaçınılmaz ve kabul edilmesi gereken bir tehdittir.

Camus'nün umutsuzluk kavramında uyumsuzluk vardır. Ölümlü kavrayan insan umutsuzluğa ve uyumsuzluğa mahkumdur ve artık hayatla olan ilişkisini keser. Ölümle kesişen hayat, boştur. İnsanın, dünya ile kendisi arasındaki uyumsuzluğu ve uyumsuzluğundan kurtulmasının sadece iki yolu vardır: Ya içine düştüğü çaresizlikten kurtulmak için intihar edecek ya da kendi zihninde kurguladığı bir tanrıya inanacaktır. Ancak Camus ikinci seçeneği reddeder. Ona göre tanrı yoktur. Herhangi bir tanrının varlığından söz edilemez. Camus'nün tanrıyı reddetmesinin ana nedeni dünyadaki tüm olumsuzlukların kaynağının tanrı fikri olduğunu ileri sürmesidir. Tanrı, insanı saçmaya ve uyumsuzuza mahkum etmiştir. Camus için yaşama tutunmak için boş umutlar üretmek gereksizdir. İnsan sahip olduğu yaşamını yaşanmaya değer bulup bulmadığını sorgulamalıdır. Aksi takdirde sorgulamadan zorunlu olarak yaşayacağı bir hayatın peşinden sürüklenecektir. *Yabancı*'da ölüm ve yaşamın anlamsızlığının Mersault'yu eylemsizliğe itmesi de bundandır.

1.2.2. Yabancılaşma

“J'ai fermé mes fenêtres et en revenant j'ai vu dans la glace un bout de table ou ma lampe à alcool voisinait avec des morceaux de pain. J'ai pensé que c'était toujours un dimanche de tiré, que maman était maintenant enterrée, que j'allais reprendre mon travail et que, somme toute, il n'y avait rien de changé” (Camus, 1942: 24).

“Pencerelerimi kapadım ve dönerken aynada masanın, alkolle yanan lambanın ekmek parçalarına komşuluk ettiği bir ucunu gördüm. Bir pazar gününün daha zar zor geçtiğini, annemin şimdi toprağa gömülü olduğunu, yeniden işimin başına döneceğimi ve sonuçta değişen hiçbir şeyin olmadığını düşündüm” (Önol, 1991: 22).

20. yüzyılda yaşananlar, insan yalnızca kendisine değil aynı zamanda çevresine de ters düşmesine ve yabancılaşmasına neden olmuştur. Camus, kendisinden olmayana, yani ötekine, dünyaya ve hatta kendisine de yabancılaşmış insanın, dünyanın saçma halinden kurtulmak için anlam çabası içine girdiğini fakat insan ne yaparsa yapsın saçmadan kurtulmasının mümkün olmadığını iddia eder. Ancak, insan saçmadan kaçamayacağını kavradığında en azından saçmayla uyum içinde yaşamayı öğrenebilir.

“Camus, absürdü herhangi bir varlık olmaktan öte, bir durum olarak nitelendirmiştir. Bu durum insanın dünya ile kurduğu ilişkide ortaya çıkmaktadır. İnsanın dünyaya yönelmesi ile kurulan ilişki absürdü ortaya çıkarmaktadır, bu nedenle absürd ne dünyaya ne de insana aittir. O, insanın anlamlandırma çabalarının dünya karşısındaki sonucudur, bu yüzden de bilinç kaynaklıdır. Camus, absürdün ortaya çıkışını ve bir sorun olarak belirmesini sağlayan birtakım sebepler tespit etmiştir. Bunlar, insanın yaşadığı absürd duygusu, aklın evreni anlama ve açıklama çabası ile rasyonalizme karşı oluşan tepkidir. Hayatın monoton ve mekanik yapısı, insanı bir sorgulama eylemine götürür. Aynı şekilde insanın kendini sürekli zamanın bir anında hissettiği ve bunu kendine bir tehdit olarak görmesi de absürd duygusunu yaşatacaktır. İnsanın kendini kendi varlığına, dünyaya ve diğer insanlara yabancı hissetmesinin verdiği tek başlılık ile ölümün kaçınılmaz bir son oluşunu görmek de onun absürd duygusunu hissetmesine neden olacaktır.” (Yıldız, 2011: 51-52)

Yabancılaşma kavramının ve romanın başlığının neden “yabancı” olarak çevrildiğini daha iyi anlamak için yabancı sözcüğünün tanımlanması yazarın felsefesini ve romanda vurgulanan bir takım olayların anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Aşağıdaki bölümde *etranger* sözcüğünün Türkçe ve Fransızca sözlüklerdeki karşılıklarına yer verilmiştir.

1.2.2.1. “*Etranger*” Sözcüğünün Türkçe ve Fransızca Karşılıkları

Bu bölümde kaynak metnin başlığını oluşturan *étranger* yani **yabancı** sıfatının öncelikle Türkçe ve Fransızca sözcüklerdeki karşılıklarına kapsamlı bir şekilde yer verilmiştir. Buradaki amaç kaynak metnin ülkemizdeki ilk çevirisinden itibaren hep aynı

başlık *Yabancı* ile çevrilmesinin olası nedenlerini araştırmak ve belirli varsayımlar üzerinden bir sonuca varmaya çalışmaktır. Gerek Camus'nün kendi düşünce dünyasını tek tek işlediği Mersault karakterinin hayata karşı duruşu gerekse romanın temsil ettiği akımın erek metindeki yansıması bakımından **étranger** sözcüğünün tüm yönleriyle anlaşılmasının önemli olacağı kanısındayız. Öte yandan, romanın tek bir sıfatla oluşturulan başlığının dilimizde de benzer şekilde tek ve aynı sıfatla karşılanabilmesi, romanın çevirilerinin uzun yıllardan beri aynı başlık ile çevrilmeye devam edilmesinin en önemli nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı sözcüğünü incelediğimizde pek çok anlam içermesi bakımından oldukça geniş bir yelpazeyi işaret ettiğini görüyoruz. Bu da aslında Camus'nün niçin **étranger** sözcüğünü seçtiğini açıklamaktadır.

“Yabancılaşma kavramı genel olarak özgün anlamı içinde, bir şeyi ya da kimseyi başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hale getiren eylem ya da gelişmedir. Daha özel olarak felsefe de ise yabancılaşma, şeylerin, nesnelerin bilinç için yabancı, uzak ve ilgisiz görünmesi, daha önceden ilgi duyulan şeylere, dostluk ilişkisi içinde bulunan insanlara karşı kayıtsız kalma, ilgi duymama hatta bıkkınlık ya da tiksinti duyma anlamına gelir. (Cevizci 2010: 1617) Bu tanımlardan hareketle denilebilir ki yabancılaşma özne ile nesne ya da bilinç ile şeyler arasındaki ilişkinin bozulması ya da öznenin ötekileşmesidir.” (Aydoğan, 2015: 274)

Yukarıdaki tanımdan hareketle yabancılaşmanın aslında insanoğlunun her çağda ve her toplumda hissettiği ve deneyimlediği bir olgu olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Fakat yabancılaşmanın her dönemdeki nedenleri, etkisi ve yansımaları kesinlikle aynı olmamıştır. Bugünkü teknolojik gelişmeler, sanayileşme, dünyanın pek çok yerindeki terör saldırıları ve Ortadoğu'daki savaşlar, 21. yüzyıl insanının yabancılaşmasını hızlandırmış ve içinde bulunduğu toplumla bağlarının kopmasına neden olmuştur. Dolayısıyla teknolojik, siyasal, ekonomik ve toplumsal koşul ve durumlar yabancılaşma olgusunu biçimlendirmektedir. İşte burada devreye giren sanatçılar, insanın yabancılaşma döneminde deneyimlediği çaresizliğini ve parçalanmışlığını resim, edebiyat, müzik gibi alanlarda dile getirir. Camus de bu sanatçılardan biridir.

Camus'nün ilk romanına romanına *yabancı* ismini vermesi kasıtlıdır. Yazıldığı dönemin gelişmeleri dikkate alınarak okunduğunda *Yabancı* romanı insanın yalnızlaşmasına, çaresiz ve savunmasız bırakılmasına ve bunun sonucunda kendiyile girdiği anlam savaşına bir göndermedir. İsyan, yabancılaşma, saçma gibi anlamlar içeren felsefi görüşlerini birleştirdiği *Yabancı* romanı Mersault üzerinden yabancılaşmanın en yalın hali ile karşımızdadır.

Yabancı'nın simgesi Mersault'nun roman boyunca kendi değerlerine ters düşse bile pek çok duruma boyun eğdiği görülmektedir. Aile, din, kültür, toplumsal yapı ve çalışma hayatı gibi pek çok şeye istemese de uyum sağlamaya çalışan Mersault'nun annesinin vefatından sonra uygunsuz bir gönül ilişkisi kurması, bir Arabın ölümüne yol açması, idama giderken dahi mutlu olması, dünyaya karşı umursamaz tavırlar içinde olması saçma ve yabancılaşma kavramlarının iç içe geçtiğinin bir göstergesidir.

“Camus zaman kavramının bir basamak altında yabancılaşmayı başlatır. Dünyanın “yoğun” olduğunu ayırımsamak, bir taşın ne denli yabancı, bizce kavranılmaz olduğunu, doğanın bir görünümünün bizi ne büyük bir güçle yok sayabileceğini sezinlemek yabancılaşmanın olanağını açar (Camus, 2009a: 25). Doğanın kendisine yüklemiş olduğumuz bu düşsel anlam o an kaybolduğunda, bu yitirilmişliğin ardından dünyanın bu yoğunluğu ve yabancılığı açığa çıktığında, Camus için saçma, bir kez daha belirir. Saçmanın Camus için en uç ve son aşamalarından biri de, insanın kendi görüntüsü karşısında yaşadığı yabancılaşma duygusudur. Sisifos Söyleni'nde Camus, insanın kendisi karşısında yaşadığı bu şaşkınlığı, insanın insan dışılığı karşısında yaşadığı şaşkınlıkla bütünleştirir. Tıpkı *Yabancı*'daki Mersault karakterinin yaşadığı düşüşte olduğu gibi. Aslında Mersault, hiçbir şeyi umursamasa bile her daim saçmanın bilincindedir.” (Eren, 2011: 153)

Eserleri yazıldığı dönemin şartlarından bağımsız bir şekilde ele alamayacağımızdan *Yabancı* romanının özünde ihtiva ettiği anlamsızlık ve insan – toplum kavgasının tanrıtanımsız bir yaşam felsefesi çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Bu nedenle yukarıda da açıkladığımız üzere gerek kaynak gerekse erek dildeki edebiyat dizgesi içindeki yerinin tespiti ve çeviri karşılaştırması bakımından Camus'nün işaret ettiği haliyle *yabancı* kavramının anlaşılması ve bu doğrultuda değerlendirilmesi önemlidir.

a. Türkçe Sözlükte Karşılığı:

TDK'de yabancı sıfatının karşılığı aşağıdaki gibi verilmiştir:

- (1) **Yabancı:** sıfat. Başka bir milletten olan, başka devlet uyruğunda olan (kimse), ecnebi. Aileden, çevreden olmayan (kimse veya şey) özge. Tanınmayan, bilinmeyen, yad. Belli bir yere veya kimseye özgü olmayan³

b. Fransızca Sözlüklerde Karşılığı:

Fransızca sözlüklere baktığımızda *étranger* sıfatının karşılıkları için aşağıdaki tanımlamaları görüyoruz:

- (1) **Étranger:** s. ve ad. **1.** Yabancı (une langue étrangère, un pays étranger. **2.** Dış (Le Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères). Yabancı (yabancı bir dil, ülke). **2.** (Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Bakanı).⁴
- (2) **Étranger:** adj. (Estrange "étranger" v. 1100; lat. Extraneus "étranger") 1⁰ (XIIe). Vx. Incompréhensible; hors du commun. "J'aperçois bien qu'amour est de nature étrange." 2⁰Mod. Très différent de ce qu'on a l'habitude de voir, d'apprendre; qui étonne, surprend. V. Bizarre, curieux, drôle, extraordinaire, singulier. Une étrange aventure. V. Indéfinissable. V: étonnant, incompréhensible, inexplicable, original. V. Inaccoutumé, inquiétant, insolite, louche. V. Anormal, V. Étrangeté.⁵

Çevirisi: Yabancı, sıfat: (Yabancı "yabancı" f. Lat. İkincil, konu dışı, yabancı) 1⁰, Anlaşılmaz, sıra dışı. "Aşkın garip bir doğası olduğunu görüyorum." 2. Görmek, öğrenmek için kullandığımız şeylerden çok farklı, şaşırtıcı, hayrete düşüren. V.

³Bkz.:TDK, yabancı sıfatını yukarıda açıklandığı gibi vermektedir. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a3659d311dec1.55614846 , (Çevrimiçi), 16 Aralık 2017

⁴ Bkz.: Tahsin Saraç, **Büyük Fransızca – Türkçe Sözlük/Grand Dictionnaire Français – Turc**, 13. Bsk., 2005, Adam Yayınları, s.555

⁵ Bkz.: Paul Robert, **Le Petit Robert 1**, Dictionnaire, 1984, s.709

Tuhaf, merak uyandıran, alışılmamış, görülmemiş. Sıradışı bir macera. V. Tanımlanamayan. V. şaşırtıcı, anlaşılmaz, açıklanamaz, özgün. V. alışılmadık, rahatsız edici, sıra dışı, şüpheli. V. anormal. V. tuhaf

- (3) **Étranger, étrangère**, adj.: Qui n'appartient pas à la nation où on vit ou par rapport à laquelle on se place: *Langue étrangère*. Qui a trait aux relations avec les autres pays; extérieur: *Politique étrangère*. Qui n'est pas de la nature propre de quelque chose, qui est un élément rapporté: *Un développement étranger au sujet*. Qui n'est pas impliqué dans une action, qui est à l'écart: *Je suis étranger à tout cette affaire*. Qui n'est pas accessible à un sentiment, qui ne se sent aucunement concerné par quelque chose; insensible: *Il est étranger à tout sentiment de pitié*. Qui est inconnu à quelqu'un ou peu familier: *Son visage ne m'est pas étranger*. Qui ne touche pas, ne concerne pas quelqu'un; en quoi il ne se reconnaît pas du tout; à quoi il est indifférent: *Rien de ce qui est humain ne m'est étranger*.⁶

Çevirisi: Yabancı, sıfat: Yaşadığımız veya içinde bulunduğumuz ulusa ait olmayan: *Yabancı dil*. Diğer ülkelerle olan ilişkilerle ilgili; dış: *Dış politika*. Bir şeyin doğası olmayan, bildirilen bir unsur olan: *Konuyla ilgili yabancı bir gelişme*. Habersiz olma, konuya yabancı olma: *Bu konuya yabancıyım*. Bir duyguyla bağı olmayan, bir şey hakkında hiç endişe duymayan kimse: duyarsız: *Herhangi bir merhamet hissine yabancıdır*. Birine yabancı ya da çok aşına olmayan: *Yüzü bana yabancı gelmiyor*. Bir şey söylemeyen, birini ilgilendirmeyen; konuya yabancı olan; kayıtsız olan: *İnsanoğluna ait hiçbir şey bana tuhaf gelmiyor*.

- (4) **Étranger, Étrangère** adj. et n. Qui est d'une autre nation: *Langues, plantes étrangères. La terre tremble sous les pas du soldat étranger, qui dans ce moment même envahit ma patrie* (Chateaubriand). || Par extens. Qui n'est pas de la famille, n'appartient pas au même groupe: *L'Académie n'admet que*

⁶Bkz.:İlgili bilgi Larousse'un çevrimiçi sayfasından alınarak aktarılmıştır: http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/%C3%A9tranger_%C3%A9trang%C3%A8re/31537 (Çevrimiçi), 15 Aralık 2017

rarement, dans ses séances, des personnes étrangères. || Qui n'est pas en rapport, en relation avec: *Il faut que nous demeurions étrangers l'un à un autre (Maupassant).* || Qui appartient à un autre: *Je crois voir à ma place un visage étranger (Musset).* || Qui est emprunté: qui n'est pas propre à quelqu'un ou à quelque chose: Qui n'est pas de même nature: *Or mêlé à des substances étrangères.* || Qui ne concerne pas, n'a aucun rapport : *Dissertation étrangère au sujet. Rien de ce qui est humain ne m'est étranger.* || (...) || Inconnu, ignoré : *Le visage de cette personne ne m'est pas étranger. [...]* **Étranger** (L'), roman d'Albert Camus (1942), court récit destiné à montrer l'absurdité et l'inhumanité du monde moderne. Dans ce monde, le héros du livre, Meursault, se sent un étranger. Ayant par hasard tué un Arabe par qui il s'est cru menacé, il est condamné à mort par des juges qui ne saisissent pas le sens de ses actes. Publié la même année que *le Mythe de Sisyphe*, ce livre, d'un ton grave et mesuré, en est en quelque sorte l'illustration. Il reste l'un des fondements de la pensée d'Albert Camus.⁷

Çevirisi: Başka bir ulustan olan: *Yabancı diller, yabancı bitkiler. Dünya şu anda vatanımı istila eden yabancı bir askerin ayaklarının altında titriyor (Chateaubriand).* Buna bağlı olarak. Aileden olmayan, aynı gruba ait olmayan: *Akademi, oturumlarına yabancıları nadiren kabul ediyor.* İlişkili olmayan: *Birbirimize yabancı kalmamız gerekiyor (Maupassant).* Başka birine ait olan: *Kendi yerimde yabancı bir yüz görüyorum (Musset).* Ödünç alınan: bir şeye veya birine özgü olmayan: Aynı türden olmayan: *Yabancı maddelerle karıştırılan.* İlgisi ya da ilişkisi olmayan: *Konuyla ilgili yabancı tez. İnsanoğluna ait hiçbir şey bana tuhaf gelmiyor. (...)* Bilinmeyen, göz ardı edilen: *Bu kişinin yüzü bana yabancı gelmiyor. [...]* Albert Camus'nün romanı (1942), modern dünyanın saçmalığını ve insaniyetsizliğini göstermeyi amaçlayan kısa roman. Bu dünyada, kitabın kahramanı Meursault, kendisini bir yabancı hissediyor. Tarafından tehdit edildiğini düşündüğü bir Arap'ı yanlışlıkla öldüren Meursault, eylemlerinin

⁷ Augé, Gillon, Hollier-Larousse, Moreau et C1e, **Grand Larousse Encyclopédique**, 1961, Librairie Larousse, Paris, s. 782,

anlamını anlamayan hakimler tarafından ölüm cezasına çarptırılır. Sisifos Söyleni ile birlikte, ciddi ve ölçülü bir tonda aynı yıl yayınlanan bu kitap, bunun bir göstergesidir. Roman, Albert Camus'nün düşüncesinin temellerinden biri olmayı sürdürmektedir.

1.2.2.2. Yabancı Kavramı: Mersault Karakteri

İlk bölümde genel hatlarıyla Camus'nün felsefi görüşlerine, roman anlayışına ve *Yabancı* romanını oluşturan temel yapıtaşlarına değinmiştik. Çevirmenlerin tercihlerine geçmeden önce, Mersault karakterinin özelliklerine kısa da olsa değinmenin önemli olduğunu düşünüyoruz. Roman ben merkezli bir anlatıcının üzerinden gitmektedir. Bu nedenle öznel bir aktarım söz konusudur. Mersault, roman boyunca başıan gelenleri, duygularını kendi iç sesinden aktarmaktadır. Mersault Cezayir'de bir devlet kurumunda çalışan memurdur. Annesinin ölüm haberini alır, bu duruma hiç şaşırılmaz ve tepkisiz kalır. Cenaze işlemleri için Cezayir'in Marengo kasabasına gider. Ölüm gerçeğine kayıtsız kalması saçma felsefesine bir göndermedir. Annesinin cenaze işlemlerinin bir an önce son bulmasını ister. Annesi defnedildikten bir gün sonra kız arkadaşı Marie ile denize girer. Marie ise Mersault'nun aksine neşeli bir karakterdir. Mersault'nun tuhaf tabiatının farkındadır; ancak Mersault'yu olduğu gibi kabul etmiştir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Marie'nin kendisiyle evlenmek isteyip istemediğini sorması üzerine Mersault evliliğin her şey gibi elzem olmadığını, Marie'nin isteği bu yönde ise evlenebileceklerini söylemesi de Mersault karakterinin hayatın temel değerlerine dahi kayıtsız olduğunun simgesidir. Romanın ilk bölümü Mersault'nun arkadaşı Raymond'a musallat olan belalı kişilerden bir Arabı bıçaklamasıyla son bulur. Mersault, romanın ikinci bölümünde işlediği cinayetin gerekçesi olarak o anda güneşin görmesini engellediğini ileri sürmüştür. İşlediği cinayete ilgili en ufak bir pişmanlık duygusu göstermeyen Mersault, tutuklanır.

İkinci bölümde Mersault'nun idama gidişini okumaktayız. Avukatların kendisine yardım etme çabalarını bile gülünç bulan Mersault, kendi iç sesinden olayları yorumlamaktadır. Mersault'ya göre insanların kendisine gösterdikleri ilgi bile

anlamsızdır. Kız arkadaşı Marie'nin kendisini ziyarete gelmesine dahi anlam veremez. Bu bölümde Mersault'nun ölümün ve hatta intiharın bir çözüm olduğunu sıklıkla vurguladığı görülmektedir. Tüm bunlar, Camus'nün saçma felsefesinin izleridir. Nitekim, romanın son paragrafı Mersault'nun düşüncelerini daha yakından okuyabildiğimiz bir itiraf ile son bulur.

Romanda öldürülen kişinin bir Arap olması Camus'nün ayrımcı ve ırkçı yaklaşımlara bir tepkisidir. Camus, Mersault üzerinden adaletsizliğe ve eşitsizliğe karşı çıkmaktadır. Romandaki olay örgüsü boyunca Mersault'nun gerek kendi varlığına gerekse toplumsal kural ve değerlere yabancı olduğunu görüyoruz.

“Camus'nün Mersault'yu saçma mantığına yabancı değil. Mersault, Cezayir sahilinde bir Arabı öldürdüğünde bir kabullenme şoku yaşıyor ve kendi kaderinin kaynağı şeytani bir dürtü ile ileride kendi hayatına mal olacak dört ilave atış daha yapıyor. Mersault'nun davranışı, Kirillov'un intiharıyla üstü kapalı da olsa benzerlik gösteriyor. Camus'nün kahramanı kendi kimliğini ölüm tehlikesine sokarak gerçekleştiriyor. Mersault ve Kirillov karakterleri ters çevrilmiş Mesih figürlerini temsil ediyor; diğerlerinin saçmalığın doğasını anlayabilmelerini sağlamak için kendi varlıklarından vazgeçerek ölümü tercih eden şeytani kahramanlar bunlar. Camus'nün şeytani bir kahraman olan metafiziksel isyani acı çeken bir dünyaya müsaade eden Tanrı fikrini reddeder. Camus, 'Tanrının tahtı devrildiğinde isyan, kendi koşullarında boşuna aradığı adalet, düzen ve birliği yaratmanın ve bu şekilde Tanrının düşüşünü haklı çıkarmanın artık kendi sorumluluğunda olduğunun farkındadır,' der” (Lehan, 1959: 183).

1.3. Albert Camus'nün Yabancı Romanında Varoluşçu Ve Saçma Felsefelerinin İzleri

Camus hakkında gerek ülkemizde gerekse Fransa başta olmak üzere pek çok ülkede felsefe ve edebiyat alanlarında binlerce analiz ve çalışma yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların en başında ise şüphesiz ki saçma (*l'absurde*) felsefesinin bütünleştiği *Yabancı* romanı gelmektedir. Camus, kendisini “varoluşçu” veya “absürdist” olarak adlandırmamasına rağmen yapıtlarında varoluşçuluk felsefesine ilişkin

görüşlerine yer vermesi onun varoluşçu bir yazar olarak kabul görmesine neden olmuştur. *Le Figaro littéraire*'de sanat eleştirmeni Gaëtan Picon'a verdiği 16 Ekim 2017 tarihli röportajında Camus, "Gazeteciler varoluşçu olmamı istiyor ve varoluşçuluğun ne demek olduğunu bilmedikleri için onların yanıldığını ortaya koyabilecek bir şeyin varlığından söz etmemiz de mümkün değil."⁸ diyerek kendisini "varoluşçu" olarak tanımlamadığını dile getirmiştir.

Yabancı, Camus'nün yaşamın anlamsızlığına ve ölüme karşılık başkaldırıyı önerdiği en ünlü romanıdır. Romanın "***Aujourd'hui, maman est morte. Ou peut-etre hier, je ne sais pas.***" ("Bugün annem ölmüş, belki de dün ölmüştür, bilmiyorum.") tümcesiyle başlaması, ölüm karşısında zaman kavramının önemsiz olduğunu ve sonu ölümle biten yaşamın saçmalığı karşısında insanın sıkışmışlığının kanıtıdır. Kahramanı Mersault'nun başta kendine sonra da topluma yabancılaşmasını, yalnızlığını ve yaşamının anlamsızlığını saçma felsefesi çerçevesinde işleyen Camus, insanın varoluşunu sorgulatmayı amaçlamıştır. Saçma ile ilgili olarak şunları da eklemeyi uygun gördük: "Saçma, Camus'nün dünyasının yansımalarının sıfır noktasıdır. Onunla tanışmadan önce insan, alışkanlıklarının ve varoluşunun dayatmalarına kendini bırakır. Ancak, bir gün gelir ve saçmalık duygusu kapısını çalar. Sonra kümeler parçalanmaya başlar. Mekanik bir ömrün sonunda insan "neden" sorusunu sorar ve sadece iki seçeneği vardır: Bu eylemler zincirine bilinçsiz bir şekilde geri dönüş veya saçma ile yüzleşmenin iki sonucunu ortaya çıkaran kesin uyanış ya da intihar etmek. İşte bu nedenle saçma, kaçışın yanı sıra açıklığa yol açabilecek ölümcül bir oyundur." (Geske, 2015).

Mersault karakteri üzerinden yaşamın birincil amacını sorgulayan ve sorgulatmak isteyen Camus, insanın içinde var olduğu yaşamın ve hayatı boyunca yaptığı ve/veya yapacağı tüm seçimlerin saçma olduğunu vurgular. Başkaldıran rolünde betimlediği Mersault ile Camus de başkaldırmaktadır.

⁸Bkz.: Marie-Aude Bonniel, "Albert Camus en 1946: "Les journalistes veulent que je sois existantialiste!", (<http://www.lefigaro.fr/histoire/archives/2017/10/16/2601020171016ARTFIG00281-albert-camus-en-1946-les-journalistes-veulent-que-je-sois-existentialiste.php>), (Çevrimiçi), 15 Aralık 2017

“Yabancı, birbiriyle iç bağlantısı olmayan birtakım olayların rastgele yan yana sıralanmasından oluşmuş izlenimi verir. Romanda varlığın nedensizliği, deneyimlerdeki çeşitlilik, gerçeğin, değerlerin ve nedenselliğin donukluğunu bulabilmek mümkündür. Her önermesi uyumsuz ya da saçmayı hedefleyen romanın anlaşılabilirlik atmosferi kendini okuyucuya zorla kabul ettirir.” (Koç, 2016: 13).

Yukarıdaki tanımlamalara ek olarak Camus, ünlü eserlerinden biri olan *Başkaldıran İnsan*'da başkaldıran insanın tanımını şu şekilde yapmaktadır:

“Kimdir bu başkaldıran insan? Hayır diyen biri. Ama yadsırsa da vazgeçmez; evet diyen bir insandır da, hem de daha ilk deviniminde. Tüm yaşamı boyunca buyruk almış bir köle, birdenbire, yeni bir buyruğu kabul edilmez bulur. (...) Böylece, başkaldırı edimi hem katlanılmaz bulunan bir haksızlığın kesinlikle yadsınmasına, hem de bulanık bir hak inancına, daha doğrusu başkaldırışın “...yapmaya hakkı olduğu” izlenimine dayanır. Herhangi bir biçimde, herhangi bir yerde bizim de haklı olduğumuz duygusu uyanmadıkça başkaldırı olmaz. İşte bunun için, başkaldıran köle aynı zamanda hem evet, hem de hayır der.” (Camus, a.g.e., 23).

Sözcük anlamı gereği mantık kurallarına aykırı, herhangi bir anlam ya da ifadeye sahip olmayan durumları kapsayan saçma felsefe alanında hayatın tek başına bir anlama sahip olmadığını savunan varoluşçuluk akımının temel kavramlarından biridir. Saçma felsefesi, absürt tiyatro ve absürt edebiyatı doğurmuştur. Saçma sözcüğünün tanımlarına göz atacak olursak:

“[Os. abes, muhal; İng. Absurd; Fr. Absurde; Al. Absurd, abgesxhmacht]. **1.** Genel olarak, akla açıkça karşı olan, gizli ya da örtük değil de, apaçık bir çekişki sergileyen, mantık yasalarına aykırı olan, sağduyunun apaçık doğrularına ters düşen fikirler, tezler; kendi içinde bir çelişki içeren fikirler; mantık bakımından zorunlu olan bir doğruyla çelişen yargılar için kullanılan sıfat. **2.** Daha özel olarak da, varoluş felsefelerinde, yaşamın anlamsızlığı, tutarsızlığı ve amaçsızlığı için kullanılan terim. Varoluşçuluğu karakterize eden bir terim olarak saçmalık, Heidegger'de boğuntu ve olgusalılık, Sartre'da insan yaşamı ve varoluşunun anlamsızlığı, Camus'de ise, bize eylemden başka bir alternatif bırakmayan durumumuzun tutarsızlığı olarak ortaya çıkar. Varoluşçu filozoflardan bazıları, örneğin Camus insan varoluşunun, nihai bir amaçtan yoksun ve

dolayısıyla da, anlamsız olduğu için, saçma olduğunu savunur. Saçmalık, yine Camus'de doğrudan doğruya Tanrı'nın yokluğundan kaynaklanır.”⁹

“**absurde.** Ce qui est très manifestement contraire à la raison. On ne doit pas qualifier d'absurde tout ce qui est faux; ce qui est contraire aux lois de la nature n'est pas nécessairement absurde: il n'y a pas de gaz permanent, mais un gaz permanent n'est pas en soi une absurdité. L'absurde, c'est ce qui ne peut se concevoir, c'est-à-dire ce qui est contradictoire. Encore faut-il que l'absurdité soit manifeste: une contradiction implicite ne devient une absurdité que par le raisonnement qui dégage les éléments contradictoires, et les fait apparaître tels en les rapprochant. Ainsi l'idée d'une commune mesure entre la diagonale et le coté du carré ne devient absurde que par le démonstration qui en révèle l'impossibilité. Réduction à l'absurde, preuve, démonstration par l'absurde, argument qui consiste à prouver la fausseté de la contradictoire, ce qui établit indirectement la vérité de la proposée. Ainsi, pour démontrer que la perpendiculaire est plus courte que toute oblique, on démontre qu'il est absurde de supposer une oblique plus courte que la perpendiculaire. L'introduction de ce genre de raisonnement dans la géométrie est attribuée à Euclide.”¹⁰

Çevirisi: Mantığa açıkça aykırı olan. Yanlış olan her şey saçma olarak tanımlanamaz. Doğanın yasalarına aykırı olan şey mutlak olarak saçma değildir: Kalıcı bir gaz yoktur; ancak kalıcı bir gaz kendi başına bir saçmalık değildir. Saçma olan, algılanamayan şey, yani çelişkili olan şeydir. Yine de saçma açıkça tezahür etmelidir: Örtük bir çelişki, sadece çelişkili unsurları açığa çıkaran ve bu unsurları bir araya getirerek ortaya çıkmalarını sağlayan muhakeme ile saçma haline gelir. Bu nedenle, köşegen ile karenin kenarı arasındaki ortak bir önlem fikri, imkansızlığını ortaya çıkaran gösterge ile saçma haline gelir. Saçmalığa indirgenmiş, kanıt, absürdün işaret ettiği, çelişkilerin sahte olduğunu kanıtlamaktan ibaret bir argüman ve önerilen gerçeği ortaya koyan. Buna bağlı olarak, dikeyin eğikten daha kısa olduğunu göstermek için eğik olanın dikeyden daha kısa olduğunu varsaymanın saçma olmasıdır. Böylesi bir muhakeme yöntemi Öklid'e atfedilmektedir.

⁹ Ahmet Cevizci, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 8. Paradigma Kitabı, Felsefe Dizisi 6. Kitap, İstanbul, Paradigma Yayınları, Şubat 1999

¹⁰ Edmond Goblot, **Le Vocabulaire Philosophique**, Sixième Édition Revue et Corrigé, Librairie Armand Colin, Paris, 1924, s. 10-11

Yukarıdaki tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere Camus'nün saçma felsefesinde başkaldırı, isyan, uyumsuzluk gibi temel kavramlar önem teşkil etmektedir. Camus, kendi saçma felsefesi sınırları içinde insanın kendisine dayatılan emir ve buyruklara karşı çıkmasını ve kendi varoluşu için direnmesini söyler. Yaşamın herhangi bir anlam ihtiva etmediği gerçeğini benimseyen Camus için birinci varoluş sorunsalı insanın hiçbir şey ifade etmeyen bir dünyada yaşamak zorunda kalmasıdır. Camus kendi saçma felsefesiyle aslında dünyanın anlamsızlığına karşı başkaldırarak kötülükleri yok etmeyi, toplumu değiştirmeyi ve daha iyi bir sistem kurmayı amaçlamaktadır.

1.3.1.Varoluşçuluk (L'existantialisme)

Varoluşçu felsefe, 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan bir düşünce akımıdır. II. Dünya Savaşında yeniden gündeme gelen bu akım, insanın varoluş sorunsalını ve varoluşunu anlamlandırma çabasını temel almaktadır. İnsan doğasını ve insanın varoluşsal sorularına yanıt bulmaya ve varoluş gerçeğini anlamdırmaya çalışmaktadır. Varoluşçu felsefe, toplum bireylerinin kişisel deneyimlerini ve bu deneyimlerin niteliğinden hareket eder. Dostoyevski, Nietzsche, Sartre, Kafka, Beauvoir ve Camus bu akımın en güçlü temsilcileri olarak kabul edilmektedir. Varoluşçuluğun tanımına ve içeriğine dair farklı fikirler öne sürülmüştür. Örneğin, "Kierkegaard, varoluş problemini ele alırken varoluşun soyut düşünceyle, saf akılla kavranamayacağı tezinden hareket eder. Ona göre, kavramsal ve tanımsal yaklaşım varoluşun öznesi olan öznelliği ve bireyselliği ortadan kaldırmaktadır (Reneaux, 1994, 12)" (Çelebili, 2013: 1).

Farklı bir tanımlama olarak aşağıdaki alıntıya yer vermeyi gerekli gördük:

"Varoluşçuluk, felsefi bir öğretilerdir. Buna göre varoluş, özden önce gelir ve özü sürekli olarak yaratır. İlk kez Heidegger (*Sein und Zeit, 1927*) tarafından kullanılan bu terim, günümüzde rasyonalist filozoflara karşı tepki olarak tarihin çeşitli dönemlerinde ortaya çıktığını gördüğümüz bir eğilimi benimsemiş olan bir biçime atıfta bulunmaktadır. Heidegger ve Jean-Paul Sartre'a göre, bu felsefi görüş, dünyaya ve topluma dahil olan bir bireyin, kendi bütünlüğü içindeki varoluş amacını taşımaktadır. Varoluşçuluk, her türlü evrensel ilkedden vazgeçerek, bu bireysel varlığı tek başına ele alır ve insan yaşamının kökünü, özünü ve

anlamındaki sorunları çözmeye çalışır. Bu anlamlandırma, kendi içine çekilen insan doğasına dayalı değildir. Her zaman geleceğe dönük insan tek başına boş ve hiçtir. Ama yine de insan böyle bir durumda mevcut olmaya devam eder ve onun için hayatına bir anlam kazandıran değerleri yaratan da bu bağlılıktır.”¹¹

Roman ve deneme yazarı Sartre ise varoluşçuluk akımının en büyük temsilcilerinden biri kabul edilen filozofların başında gelmektedir. Sartre varoluşçuluğa ilişkin olarak şunları dile getirmektedir:

“Felsefe terimleriyle söylersek, her nesnenin bir özü, bir de varlığı vardır. Öz, sürekli nitelikler topluluğu demektir. Varlık (ya da varoluş) ise dünyada etkin (actif) olarak bulunuş demektir. (...) Bütün insanlara özgü (has) ortak bir öz vardır; bu değişmez özün adı ‘insan doğası’dır. (...) İnsanda – ama yalnız insanda – varoluş özden önce gelir. Bu demektir ki insan önce vardır; sonra şöyle ya da böyle olur.” (Sartre, 2017: 7-8)

Sartre, meşhur “Varoluş özden önce gelir (*L’existence précède l’essence*)” tümcesiyle aslında varoluşçu duruşunu kısaca özetlemektedir. Bir dönem Sartre’ın varoluşçu çizgide en yakın fikirdaşı olan ve bir süre sonra ondan yollarını ayıran Camus, varoluşçu bir yazar olduğu fikrini şu sözleriyle kesin olarak reddeder: “Hayır, ben bir varoluşçu değilim. Sartre ve ben isimlerimizin yan yana anılmasına her zaman şaşırdık. Varoluşçu düşünceyi savunan Sartre’dır. Benim varoluşçuluğa dair fikirlerime yer verdiğim tek kitap ise Sisifos Söyleni’dir.”¹²

Varoluşçuluk akımının Türk düşünce ve yazın dünyasına şüphesiz yansımaları olmuştur. Türk düşünce geleneğinin önde gelen isimlerinden biri ve varoluşçu felsefesiyle yakından ilgilenmiş olan Nurettin Topçu, **Var Olmak** adlı kitabında varoluşçuluğa dair görüşlerini şöyle özetlemektedir: “Var olmak, düşünmek ve hareket etmek demektir. (...) Yalnız insana mahsus olan hareket (action) ise, kendi kendisini ve başka varlıkları değiştirmek demektir. Bununla insanın hareketleri hür oluş vasfını

¹¹ Paul Augé, **Nouveau Larousse Universel**, 1961, Dictionnaire Encyclopédique En Dix Volumes Publiés Sous La Direction de Paul Augé, s. 782

¹²Bkz.:GuichetDuSavoir,(<http://www.guichetdusavoir.eu/viewtopic.php?f=2&t=6587&view=print>), (Çevrimiçi), 15 Aralık 2017

kazanıyor. Ancak hareketlerimin hür oluşu, kendisinden evvel var olan ve kendisine hakim bulunan hürriyet diye bir prensibin varlığını gerektirmez mi? Halbuki hareketten önce hürriyeti var kılacak başka bir hadise mevcut değildir. Hürriyetim, hareketimin varlığı sayesinde vardır ve hareketle birlikte kendini gösterir. Hareketin tahlili ise insanı daha büyük bir muamma ile karşılaştırmaktadır. Varlık, sanki hareketle beraber var olmuştur. Ve edebiyen ondan ayrılmamaya mahkumdur” (Topçu, 2013: 17).

TDK’de ise varoluşçuluk kavramı “Varoluşun özden önce geldiğini ve özü sürekli olarak yarattığını ileri süren öğretisi, egzistansiyalizm”¹³ olarak açıklamıştır. Felsefe sözlüklerine bakıldığında ise farklı tanımlar mevcuttur:

Türkçe felsefe sözlüğündeki tanımı aşağıdaki gibidir:

“VAROLUŞÇULUK (Os. Mevcudiyetçilik, Felsefe mevcudiyet, Vücutiyet felsefesi; Fr. Existantialisme, Al. Existenzialismus, İng. Existantialims, İt. Essistenzialismo) İnsanın kendi kendisini vrettiğini ileri süren bilim dışı burjuva öğretisi... Varoluşçu felsefe ya da varoluşsal felsefe (Fr. Philosophie existentielle) de denir. Öznel düşünceli, tekbenci, usaykırıcı, bilime karşı ve bilim dışı bir burjuva öğretisidir. Anamalı üretim düzeninin dünya çapındaki büyük bunalım yıllarında (1930’larda) bu bunalımın burjuva kafasındaki yansımından oluşmuştur. Ekonomik bunalımın çareizliği içinde çırpınan küçük burjuva aydınları, Danimarkalı gizemci Soeren-Aabye Kierkegaard (1813-1855)’in dinsel-gizemsel varsayımlarına yapışmışlar ve bu abuksubukluklardan elbirliğiyle bir *moda felsefe* oluşturmaya çalışmışlardır. Dünya gençliğinin bir bölümü, bilgisizlikleri (yüzeyselin altındaki gerçekleri görememeleri) yüzünden bu modaya kapılmışlardır. (...) Genel bir ahlak yoktur. Çünkü dünyada insana yol gösterecek bir işaret bulunmamaktadır. Bu işaretlerin varlığına bir an için inansak bile onları yorumlayan,

¹³Varoluşçuluğun Türk Dil Kurumu tarafından yapılan tanımı için bakınız: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori=veritbn&kelimesec=33053 (Çevrimiçi), 1 Şubat 2018. TDK’nin yaptığı tanıma göre “İnsanın özü varoluşunda olduğuna göre, varoluştan hareketle varlık sorusu yeniden düzenlenmelidir. Ancak Heidegger bir varlıkbilim değil de, yalnızca ilerideki evrensel varlıkbilime olanak sağlayacak bir hazırlık olmak üzere bir "temel varlıkbilim" (Fundamentalontologie) kurmak ister. Varoluş (Existenz) de Heidegger’e göre: İnsanın varlık sorusunu sormakla doğrudan doğruya bir bağlantı kurduğu kendi varlığıdır. Buna karşılık Jaspers, her varlıkbilimde, varoluşsal olanın bir katılması ve yozlaşması tehlikesini görür; onun yöntemi varoluşu açma, aydınlığa çıkarma (>varoluş aydınlanması) yöntemidir; ama, kendi felsefesinin salt bir varoluş felsefesi olduğunu ileri sürmekle birlikte, kendisi de bilincin ötesine geçen (transsendens) bir fizikötesine yönelişiyle varoluş felsefesinin dışına çıkar.”

taşıdıkları falanca anlamlı seçen gene bizleriz. Çünkü öğüt alacağı kimseyi seçmekle insan kendini seçer. Varoluşçulara göre hiç bir genel ahlak size yapacağınız şeyi söyleyemez, yapacağınız şeye ancak siz karar verebilirsiniz.” (Hançerlioğlu, t.y. 147 – 149)

Ralph B. Winn'in *A concise Dictionary of Existentialism*¹⁴ adlı sözlük çalışmasındaki karşılıklarına baktığımızda ise 3 madde altında aşağıdaki tanımlamaların yapıldığını görüyoruz:

“Existentialism stands today at a parting of the ways: it is, either to deny or to transcend itself. It denies itself quite simply when it falls to the level of infra-dialectical materialism. It transcends itself, or it tends to transcend itself, when it opens itself out to the experience of the suprahuman, an experience which can hardly be ours in a genuine and lasting way this side of death, but of which the reality is attested by mystics. – Gabriel Marcel, *The Philosophy of Existence*”

Çevirisi: Varoluşçuluk bugün tüm düşüncelerin ayrılma çizgisi üzerinde duruyor: Ya inkar etmek ya da kendini aşmak anlamlarına geliyor. Varoluşçuluk diyalektik materyalizmin ötesine geçtiğinde aslında kendisini inkar ediyor. Kendisini ölümün bu tarafında gerçek ve kalıcı bir şekilde bizim olmasının mümkün olmadığı, ancak gerçeği mistikler tarafından onaylanan bir deneyim olarak insan ötesi deneyimin kendisine açtığı anda kendini aşar ya da aşma eğilimi gösterir. – Gabriel Marcel, *Varlık Felsefesi*

“Existentialism is nothing else than an attempt to draw all the consequences of a coherent atheistic position. It isn't trying to plunge man into despair at all... Existentialism isn't so atheistic that it wears itself out showing that God doesn't exist. Rather, it declares that even if God did exist, that would change nothing. There you've got our point of view. Not that we believe God exists, but we think that the problem of His existence is not the issue. In this sense existentialism is optimistic, a doctrine of action. – Jean Paul Sartre, *Existentialism*.”

Çevirisi: Varoluşçuluk, tutarlı bir tanrıtanımaç konunun tüm sonuçlarını çizme girişiminden başka bir şey değildir. İnsanı umutsuzluğa atmaya çalışmaz. Varoluşçuluk, Tanrının var olmadığını göstererek kendini dışa vurduğu için tanrıtanımaç değildir.

¹⁴ Ralph B. Winn *A concise Dictionary of Existentialism*, New York, 1960, s. 32-33

Aksine, Tanrı varsa bile bunun bir şeyi değiştirmeyeceğini dile getirir. – Jean Paul Sartre, Varoluşçuluk

“There are two kinds of existantialists; first those who are Christian, among whom I would include Jaspers and Gabriel Marcel, both Catholic; and on the other hand the atheistic existantialists, among whom I would class Heidegger, and then the French Existentialists and myself. What they have in common is that they think that existence precedes essence, or, if you prefer, that subjectivity must be the starting point.”

Çevirisi: İki tür varoluşçuluk vardır: Birincisi Jaspers ve Gabriel Marcel'i dahil edeceğim Hristiyan varoluşçuluk – ki bu iki düşünür de Katoliktir. Diğer ise aralarında Heidegger ile Fransız Varoluşçuları ve kendimi aldığım tanrıtanımaz varoluşçuluktur. Her ikisinin de ortak noktaları varlığın özden önce geldiğini ya da bir başka deyimle öznelliğin başlangıç noktası olması gerektiğini düşünmeleridir.

Görüldüğü üzere varoluşçuluk özü itibarıyla iki sınıfa ayrılmıştır. Bunlardan ilki bir tanrı fikrini kabul eden sınıf, ikincisi ise tanrı fikrini reddeden sınıftır. Camus de tanrıtanımaz varoluşçulardandır. Her ne kadar kendisini tüm yönleriyle varoluşçu sınıfına dahil etmese de saçma felsefesine varoluşçu görüşten eklemeler yapmıştır. Eserlerinde her iki akımın izleri görülmektedir.

1.3.2. Saçma Felsefesi (L'absurdism)

Saçma felsefesi, kaynağını Yunan mitolojisinden almaktadır. İnsan ve dünya arasında bir çelişki olduğunu varsayan bu görüş, bilinmeyenin ötesine geçmeyi reddeder. Bilinenle var olmayı yeterli görür. Camus'nün “absürt” önermesi, kaynağını bizzat yaşadığı dönemde meydana gelen olumsuz gelişmelerden almaktadır. Camus, varoluşçu düşünce sistemindeki “absürt” (saçma) felfesesinin kurucusu olmasa da saçma felsefesine getirdiği özgün yaklaşımla bu alanın en değerli temsilcilerinden biri olmuştur.

Camus, saçma felsefesinde “Var oluşumuzun asıl amacı nedir?” sorusunu yöneltmektedir. Tanrılar tarafından sonsuza dek aynı işi yapmakla lanetlenen akıllı ve düzenbaz Sisifos’un efsanesinden hareketle yazdığı “Le Mythe de Sisyphe” (*Sisifos Söyleni*)¹⁵ kitabında şöyle der:

“Tümüyle tinsel görünen açık bir olgu vardır: İnsanın her zaman kendi gerçeklerinin pençesinde olduğu. Kimi gerçekleri benimsedikten sonra, onlardan bir daha kopamaz insan. Ödemek de gerekir biraz. Uyumsuzun bilincine varmış kişi ayrılmamasıya bağlanmıştır ona. Umutsuz ve umutsuzluğunun bilincine varmış kişi geleceğin değildir artık. Kuraldandır bu. Ama yaratıcısı olduğu evrenden sıyrılmak için çaba harcaması da kuraldandır. Yukarıda söylenenlerin hepsi bu aykırılık göz önüne alındığı zaman bir anlam taşır ancak. Bu bakımdan, şimdi insanların usçuluğun bir eleştirisinden başlayarak, uyumsuz iklimi tanıma ve bundan sonuç çıkarma biçimlerini incelemeyen daha aydınlatıcı bir şey olamaz.” (Camus, 2016: 48)

Camus’nün Sisifos Söyleni kitabına “Gerçekten önemli olan tek bir felsefe sorunu vardır, intihar.” önermesiyle başlaması boşuna değildir. Çünkü Camus, bu tümcesiyle hayata dair ilk kararını paylaşmaktadır. Camus’nün amacı uyumsuz olarak yaşayabilmeyi başarabilmektir. Asıl başkaldırı budur. Hayattaki zorlukların idrakinde olan Camus, yaşamın tüm saçmalığına ve anlamsızlığına rağmen, yaşamdan vazgeçmeyi hiçbir zaman tercih etmez. İnsanın saçma karşısındaki mücadelesinden yalnızca başkaldırı ile kurtulabileceğini iddia eder.

1.3.3. Sisifos Söyleni (Le Mythe de Sisyphe)

¹⁵ Gertrude Jobes, **Dictionary of Mythology Folklore and Symbols**, The Scarecrow Press, Inc., New York, 1962, s. 1459-1460. “Yunan mitolojisinde Aelous veya Autolycus’un oğlu, Merope’nin kocası ve Salmoneus’un kardeşi. Bir efsaneye göre Odysseus’un babası. Korint’in efsanevi kralı, hain ama hırslıdır ve kendi krallığına giren tüm seyyahları üzerlerine kaya atarak acımasızca öldürmüştür. Kızı Aegina’nın Zeus’un metresi olduğunu Asopos’a ifşa etmiştir. Suçları nedeniyle Zeus, Sisifos’u taşları dik bir tepeye çıkarmakla mahkum ederek Tartarus’a göndermiştir. Zirveye ulaştıktan sonra taşlar tekrar aşağıya düşmektedir ve bu da Sisifos’u taşları her seferinde yukarıya çıkarmaya mecbur etmiştir. Her gece karanlığa maruz kalan güneşi temsil eden taş insani çabayı simgeliyor. Sisifos’un adı bilgelikten türetilmiştir. Ixion, Ocnus, Tantalus, Wu Kang’ı andırmaktadır.”

Yunan mitolojisinde önemli bir yer tutan Sisifos, hilekarlığı ve kurnazlığı yüzünden tanrılar tarafından bir kayayı sonsuza dek tepeye çıkarmaya çalışmakla cezalandırılmıştır. “[Yunan Mitolojisi] Te-selta kralı Aeolus ile Enarate'nin kurnazlığıyla tanınan oğlunun adı olup ilk kralı olduğu Corinth kentinin kurucusudur. Kızının düğün günü Sisyphos'un sığırlarını çalan Autolykos'un yalanını hayvanların toynaklarına yazdığı adı sayesinde ortaya çıkardı dahası adamın Laertes ile evlenmek üzere olan kızı Antikleia'yu da baştan çıkarıp kendi evlendi ve Odysseys adlı bir çocukları oldu. Asopos'un kızı Aigina'yı kaçıran Zeus'u ele verince tanrı tarafından bir yıldırımla çarpılarak cezalandırıldı ve sonsuza dek bir kayayı yokuş yukarı yuvarlamaya mahkum edildi.

“Olympos'un efendileri onu, bir başka tür acıya mahkum etmişlerdi. Sisyphos kocaman bir kayayı dik bir tepenin üstüne taşımak zorundaydı. Kol ve bacaklarındaki bütün kuvveti toplayıp, koca kayayı yavaş yavaş tepeden yukarı taşıırken onu seyrettim. Sisyphos tam kayayı tepenin üstüne getirdiği anda kayanın ağırlığını taşıyamaz hale geliyor ve artık tutamıyordu. Kaya tepeden aşağı yuvarlanıp giderken Sisyphos bütün enerjisini toplayarak ancak kendisini kayanın önünden kurtarabiliyordu. Sonra, toz içindeki kolundan, bacağından terler boşanırken, kayayı tekrar tepeye itmeye başlıyordu. Ne düşündüğünü veya düşünüp düşünmediğini merak ettim. Kayayı hiçbir zaman tepeye çıkaramayacağını biliyor muydu? Yoksa bu kez, başaracak gücü bulacağını mı umuyordu? (Rosenberg 2003:157)” (Öztürk, 2009: 868).

Bu bölümde, Camus'nün saçma felsefesini şekillendiren yabancılaşma, umutsuzluk, intihar, saçma, varoluş gibi belli kavramlara yer verilerek çeviri eleştirisi sürecinde çevirmenlerin bu kavramları erek metne aktarırken göz önünde bulundurup bulundurmadıklarının tespiti amaçlanmıştır. Bu kavramlar, çeviri eleştirisinde dikkate alınacak ölçütler arasındadır. Tez çalışmasının ikinci bölümünde ise çeviri kuram ve yöntemlerine ve yazınsal metin çevirilerinin özelliklerine ve yazınsal metin çevirilerinde dikkat edilecek noktalara yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇEVİRİ KURAMLARI, ÇEVİRİ YÖNTEMLERİ VE YAZINSAL METİN ÇEVİRİLERİ

Tarihin değişik dönemlerinde birbirinden farklı isimlerle adlandırılan ve dönemin şartları çerçevesinde bambaşka görevler yüklenen çeviri eylemi, günümüzde belli bir bilim anlayışı, kendi ölçüt ve sınırlarıyla var olmaya devam eden bir bilim dalıdır. İlk olarak kutsal kitap metinlerin çevirisi ile başlayan bu serüven, zaman içinde tarih sahnesindeki yerini farklı roller üstlenerek almıştır. 20. yüzyıldaki hızlı sanayileşme ve giderek yaygınlaşan sömürgecilik faaliyetleri ile birlikte ülkelerin birbiriyle özellikle siyaset ve diplomasi alanında iletişim kurma gereksinimleri çeviriye farklı bir boyut kazandırmıştır. Bu yüzyıla kadar bir bilim dalından ziyade kişisel fikirler etrafında şekillenen çeviri eyleminden “çeviribilime” geçişte “çeviribilim” kavramı ilk kez James Holmes’un 1972 yılında Kopenhag’da gerçekleştirilen Uygulamalı Dilbilim Kongresinde sunduğu “The Name and Nature of Translation Studies” (Çeviribilimin Adı ve Doğası) adlı makalede ayrıntılı bir biçimde ve gerekçeleriyle dile getirilmiştir. Holmes yazdığı bu makalesiyle, çeviri çalışmalarının artık bağımsız bir bilim dalı altında yürütülmesi gerektiğini savunmuştur. Holmes’un çeviribilime sağladığı bu katkı, “çeviribilim” kavramının ortaya çıkmasında şüphesiz çok büyük bir rol oynamış ve kendinden sonra gelen çeviri çalışmalarına öncülük etmiştir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren çeviribilime eşzamanlı olarak ortaya yeni çeviri kuramları çıkmıştır. Böylece çeviribilim iki temel alana dayanmaktadır: kuramsal ve betimleyici alan ile çeviri eleştirisini kapsayan uygulama alanı. Holmes’un ortaya attığı bu yeni görüş, Gideon Toury gibi çeviribilimcilerin yaptıkları katkılarla giderek zenginleşmiştir.

21. yüzyıla gelindiğinde ülkelerin siyasi, iletişimsel, iktisadi, sosyal ve kültürel pek çok alanda birbirlerine önceki dönemlere kıyasla daha fazla yaklaşımları ve tek bir noktada buluşma eğilimlerine bağlı olarak “küreselleşme” kavramı ortaya çıkmıştır. Teknolojide kaydedilen devrim niteliğindeki gelişmeler ve internetin hayatın vazgeçilmez bir gerekliliği haline gelmesi, dünyanın tek bir noktada buluşmasını hızlandıran unsurlar olmuştur. Buna ek olarak e-ticaret pazarının yaygınlaşmasıyla hedef grup beklentilerinin

değişmesi, çeviriye yeni bir kimlik kazandırmış ve “yerelleştirme” ya da “yabancılaştırma” gibi yeni çeviri kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Tüm bu değişim ve dönüşümler çevirinin kendi içinde yeni bir anlam ve kimlik kazanmasını sağlamıştır.

Özünde dilbilimin bir alt dalı olarak doğan ve gelişen “çeviribilim” yeni kuramların ortaya atılmasıyla kendi başına bir “disiplin” haline gelmeyi başarmıştır. Uygulamadan koparak soyut bilgiler ve kuramlar eşliğinde kendine ait sınırlarını çizmeye çalışan çeviribilimin kendi “kuram-uygulama” alanını da beraberinde getirmiştir. Temel araştırma ve uygulama alanından beslenen çeviribilimin alt başlıkları vardır. Ortaya atılan bu kuramların “uygulanabilir” ve gerçekçi olması göz ardı edilemeyecek en önemli unsurlardan biridir.

Özellikle günümüzde çeviri kuram ya da kuramları gerek eleştiri gerekse karşılaştırmalı çözümlenme çerçevesinde bugünün dünyasının ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte olmalıdır.

“Çeviri olgusunun çok boyutluluğu, çeviribilim araştırmalarına kuramcıların çeviri olgusu içerisindeki alt olgu türlerinden birine ya da bir kaçına daha fazla odaklanmaları biçiminde yansımaktadır. Çeviribilim araştırmalarında oluşan alanyazına bakıldığında ‘çeviri’nin bir olgu olarak ele alınması yerine, farklı bakış açılarından araştırma konusu edildiği görülebilmektedir. İşcen, ‘çeviri’yi bir “olgular bütünü” olarak kavrarken, “çeviri ile ilgili araştırmaların gözlem düzleminin, ya dilsellik, ya metinsellik, ya kültürelilik veya da iletişimsellik unsurları üzerine yapılandırıldığına” dikkat çekmektedir. Yani kuramsal anlamda ‘çeviri’ olgusunun “çok katmanlı ve boyutlu” karmaşık yapısı, çeviribilim araştırmalarının özellikle betimleyici alanında yaklaşım çeşitliliği olarak kendini göstermektedir” (Akalin, 2017: 41).

Farklı tanımlamalar ve yaklaşımlara bağlı olarak, çeviriyi ve karşılaştırmalı çeviri eleştirisi kavramını geniş bir yelpaze içindeki kriterler ve fikirler doğrultusunda ele alan, yeni ve özgün fikirler ortaya atan çeviri kuramları sayesinde çeviri eylemi artık hem diğer dallarla hiç olmadığı kadar iç içe geçmiş hem de kendisini besleyen diğer dallardan koparak özgün bir disiplin haline gelmiştir. İki metnin birbirine benzeyen ya da birbirinden ayrılan özelliklerini belirli olgular doğrultusunda değerlendirerek bir neticeye

varmayı amaçlayan karşılaştırmalı çeviri eleştirisi, kaynak odaklı, erek odaklı, skopos (amaç) odaklı gibi farklı yaklaşımlar esas alınarak yapılabilmektedir. Hangi yaklaşım türü olursa olsun çeviribilim kuramlarının temelinde yalnızca tek bir neden yatmaktadır: Kaynak ve erek metin arasındaki eşdeğerliğin, bir başka ifadeyle denkliğin ya da yeterliliğin, hangi ölçüde sağlandığını tespit edecek belirleyici ve yol gösterici bazı ölçütler ortaya koymak ve karşılaştırmalı çeviri değerlendirmesini bilimsel bir zeminde yapabilmektedir. Herhangi bir kurama dayandırılmamış bir çeviri eleştirisinin nitelikli olması beklenemez. Çevirmenin çeviri sürecinde aldığı kararların bilimsel bir bakış açısıyla değerlendirilebilmesi de ancak çeviri kuramına oturtulmuş bir bakış açısıyla mümkün olabilecektir. Kuramsal alandan beslenen bir çeviri eylemi ve değerlendirme süreci, çevirmenin kararlarını nasıl aldığına ışık tutacaktır. Böylece çeviri eylemi sırasında geçilen tüm aşamalar daha geniş bir bakış açısıyla yorumlanabilecektir. Bununla birlikte, günümüz dünyasında kültürel ve düşünsel alandaki çeşitlilik, çeviribilime de yansımakta ve çeviri anlayışının değişerek daha yeni anlamlar kazanmasına neden olmaktadır. Yeni fikirlerle sürekli gelişim kaydeden çeviri kuramları olmadan, somut ve ciddi bir eleştirinin varlığından söz edilmesi mümkün değildir. Bir kaynak metinden hareketle bir ya da birden fazla erek metnin çevirilerinin karşılaştırılması, farklı çeviri kuramları ışığında sorgulandığında yalnızca yeni kazanımlarla sağlamakla kalmayacak aynı zamanda çeviribilimin zenginleşmesine de katkı sağlayacaktır. Çeviri kuramları doğrultusunda çeviri metinleri kaynak metni esas alarak sorgulamak, kıyaslamak ve geniş bir yelpazede değerlendirmek kapsamlı bir senteze ulaşılmasına olanak verecektir.

Bu bölümde çeviriye ilişkin modern kuramsal çerçeveler hakkında genel bir bilgilendirme yapılarak çeşitli çeviri kuramlarına yer verilecektir. skopos, çoğul dizge, betimleyici, çeviri eylemi kuramları, Reiß'in metin türü odaklı çeviri modeli gibi kuramlara yer verilecektir. Çeviri kuramlarına genişçe yer verilmesinin nedeni belirleyici kriterlerin esas alınarak çeviri eleştirisinin zenginleştirilmesidir. Çevirinin genel bir tanımına değinildikten sonra çeviri stratejileri ve yöntemlerine giriş yapılacaktır. Çeviri karşılaştırmasının hangi yöntemlere bağlı olarak yapılacağı açıklanacaktır. Son olarak ise yazınsal metin çevirilerinde yöntemler, yazınsal metinlerin çevirisinde eşdeğerlik kavramı gibi hususlar incelenecektir.

2.1. Çevirinin Tanımı

Teknolojik gelişmelerin ve yeni bilgilerin katlanarak arttığı bugünün dünyasında, çeviriye duyulan ihtiyaç hiç olmadığı kadar çoktur. Özellikle sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmeler başta olmak üzere çağa damgasını vuran çeşitli toplumsal, iktisadi, siyasi ve küresel değişim ve etkileşimler, toplumlar arasındaki iletişimi kaçınılmaz kılan en önemli unsurlardır. Küreselleşmenin ve kapitalizmin getirdiği kaostan beslenen 21. yüzyıl dünyasında, düşünsel ve yazınsal faaliyetler önemli bir yere sahiptir. Çok boyutlu bir alana işaret eden çeviri, kitlelere ulaşmada vazgeçilmez bir iletişim aracıdır. Dünya genelindeki kültürel, haber ve bilimsel yeniliklerin, turizm faaliyetleri ve teknolojik katkıların paylaşılması çeviri eylemi sayesinde gerçekleşmektedir.

Çeviri en genel tanımıyla iki farklı kültürü birbirine yaklaştıran kültürel bir süreçtir. Dilin ortaya çıkışıyla başlayan ve yüzyıllar boyunca farklı biçimlerde sürdürülen çeviri eylemi, genellikle “sözcüğü sözcüğüne” (mot à mot) ya da “anlamına göre” şeklinde sınıflandırılmıştır. Bir dil öğretiminden çok daha fazlasını kapsayan çeviri eylemi; dilbilim, edebiyat, sosyoloji, felsefe, filoloji, ekonomi gibi alanlarla sürekli bir etkileşim halindedir. Bu nedenle, tek bir alanla sınırlandırılmaz.

“Çeviri, insanlık tarihiyle beraber gelişim göstermiş ve yirminci yüzyılla birlikte çevirinin mekanik bir aktarım işlemi değil yaratıcı bir eylem olduğu gerçeğinin kabul görmesi ile “çeviribilim” adıyla yeni bir bilim dalı olarak öteki bilim dalları arasındaki yerini almıştır (Yazıcı, 2010, s. 15-16). Bu yeni bilim dalı, kuramcı ve yazın insanlarıncaya değişik şekillerde tanımlanmaya başlanmıştır. Berk, çeviribilimi, “çeviriyle ilgili her türlü olguyu inceleme konusu yapan disiplinlerarası bir bilim dalı” şeklinde tanımlamaktadır (2005:105). Göktürk’e göre ise çeviribilim “çeviriyi dilbilimsel, toplumsal, göstergebilimsel bir olgu biçiminde ele alıp irdeleyen, bir kurama dayanarak açıklamaya çalışan bilim dalı” olarak tanımlanabilir” (Yalçın, Pazarlıoğlu, 2011: 141).

Buna ek olarak başka tanımlamalar da yapılmıştır. Dil ve kültür arasındaki yakın ilişkiye bağlı olarak gerçekleşen çeviri eylemi iki farklı kültürü birbirine yaklaştıran bir

iletişim aracıdır. *Çeviride Kültürel Aktarım Sorunu: Karamazov Kardeşler Örneği* adlı makalede çeviriye ilişkin farklı tanımlamalara yer verilmiştir. Buna göre:

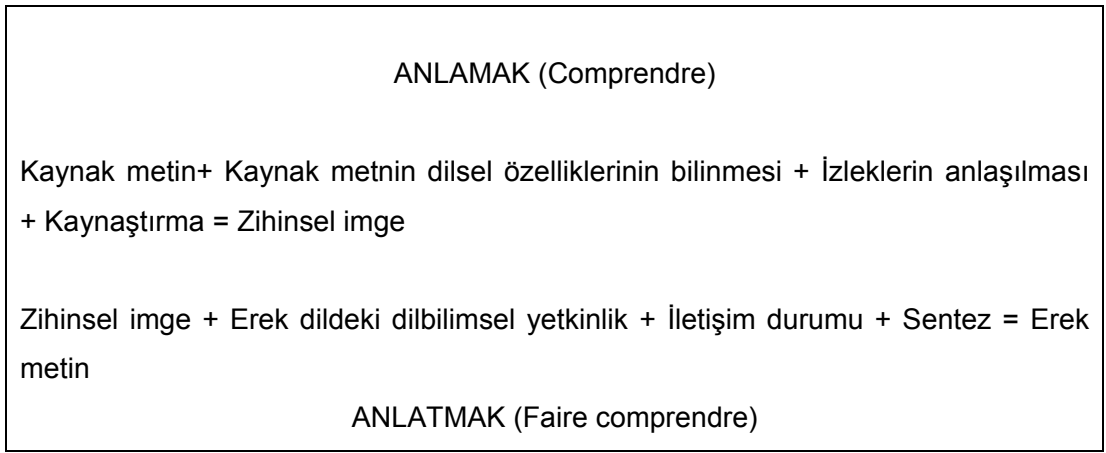
“Sakine Eruz ise çeviriyi “Çeviri, iki farklı kültür ve dil arasında yapılan bir etkinliktir yani iki farklı kültüre ait toplulukların konuştuğu iki farklı dil arasında gerçekleşen iletişimsel bir edim süreci” olarak tanımlar ve iki farklı kültür ve dilin var olduğu yerde çeviri etkinliğinin devreye girdiğini ifade eder. (Eruz, 2012: 45) Köksal ise Çeviri Eğitimi başlığını taşıyan çalışmasında batılı bilim adamlarının “çeviri” kavramı ile ilgili tanımlarını şu şekilde ifade eder: “Catford çeviriyi kaynak dildeki bir metni, hedef dilde eşdeğer bir metin ile değiştirme eylemi olarak tanımlarken; Savory, çeviriyi bir sanat olarak tanımlar ve onu, iletişim engellerini ortadan kaldırma aracı olarak görür... Levy ise çeviriyi esas metnin taşıdığı bilginin yabancı okurlara ulaştırıldığı bir iletişim süreci olarak görür” (Köksal, 2008: 1-2) (Çoruk, Güler, Kayalı, 2016: s. 115-116).

Çeviri Kuramından Uygulamaya, Uygulamadan Kurama adlı makalede çağdaş Fransız kuramcılardan Jean Delisle’in çeviri anlayışına yer verilerek çevirinin mümkün olduğu ölçüde metin incelemesine yakın durması ve söylem çözümlemesinin geliştirdiği yöntemlerden faydalanması gerektiği vurgulanmıştır. Delisle’ye göre çevirinin sanılanın aksine zorlu bir süreçtir ve bu zorluklar kimi zaman dilin kendi içindeki sorunlardan kimi zaman da kişilerarası iletişimdeki parametrelerin çokluğundan ve farklılığından kaynaklanmaktadır. Çevirmenin söz konusu zorlukları ortadan kaldırmak için öncelikle metin içi söylem analizi ve çözümlemesi yapması gerekmektedir. (Alp, 2010:156) Yine aynı adlı çalışmada, Mounin’in çevirinin bir sanat mı yoksa bir bilim dalı mı olduğu konusunda söylediği şu sözüne yer verilmiştir: “Çeviri, tıpkı tıp bilimi gibi, bir sanattır ama bir bilim üzerine kurulu bir sanat.” (Alp, a.g.e.: 155).

Yukarıdaki tüm tanımlamalardan anlaşılacağı üzere amacı tek tek sözcüklerin veya tümcelerinin aktarımından ziyade iki farklı kültür arasında bir denklik, bütünlük ve bağlantı kurmak olan çeviri, zorlu bir süreçtir. Çeviri sürecinin birinci aşamasında kaynak ve erek dile hakimiyet ve kaynak metnin doğru anlaşılması gerekir. Asıl amaç dili çevirmek değil; söylemi çözümlemek ve aynı söylemi erek dilin olanakları doğrultusunda erek dil okuyucusuna aktarmaktır. İki farklı dilin farklı anlatım, iletişim ve bildirişim özellikleri korunarak erek dilde ikinci bir ürün ortaya çıkacaktır.

“İkinci çevirinin var olabilmesi için birinci çeviriye ihtiyaç vardır. Eğrisiyle, doğrusuyla ilk çeviri ikinci/ler/için bir referans çeviridir; her anlamda bir başlangıçtır. Goethe, çeviride üç aşama görür: birinci aşama, esas metin hakkında genel bir fikir vermekten ileri gidemez. İkinci aşama, erek odaklıdır. Sonuncu aşama ise kaynak odaklıdır.” (Arslan, 2010: 150).

Christine Durieux'ye göre bir çeviri sürecinde aşağıdakiler gerçekleşir:

Çeviri işlemi ne salt bir dilsel aktarım ne de tek başına bir iletişim aracıdır. Kaynak metni bilmeyen erek dil okuyucularının kaynak metne bağlı olarak oluşturulan erek metni anlamaları birincil önceliktir. Kaynak metinden hareketle çevirmen, kaynak metnin iletisini erek dile ileten kişi konumundadır. Bu nedenle çeviri salt bir mekanik işlemden çok bilişsel bir süreçtir ve çeşitli alt alanlardan faydalanır. Ballard *La Théroisation Comme Structuration de l'Action du Traducteur* adlı makalesinde çeviriyi şu şekilde tanımlamıştır:

“Anlam ve/veya metnin nesnesinin ve metin eşdeğerlik üretiminin inşası kadar bir dizi zihinsel işlem yapmayı gerektiren biçim verilmiş bir içeriği oluşturmayı ve iletişimin gerçekleştirilmesini amaçladığından, çeviri ediminin doğası düşünseldir. Sonuçta çevirinin doğası toplumdilbilimsel düzen üzerine kuruludur. Bunun gerekçesi yaşadığı değişim ve iletişimdir” (Ballard, 2004: 53-54).

Çeviri eyleminde başlıca sorunlar olarak çeviride sadakat, eşdeğerlik, denklik, çevrilebilirlik ya da çevrilemezlik gibi durumlar gelmektedir. Çeviri sorunlarının tüm yönleriyle tespit edilerek ortadan kaldırılmasında ise çeviri kuramları devreye girmiştir.

“Bir erek kültüre ve dile yabancı içeriği “yazarın, kendisi Almanca yazıyormuş gibi çevirmek” nasıl olur, sorusuna yaklaşım hep inceleme konusu olmuştur (1973: 47[219]). Ne var ki bu incelemeler çeviribilimin dilbilimsel bakış açılarının dışında pek kayda değer olmamıştır. Tıpkı çevirmenin, dilsel ‘materyal’ de boşluklar bulduğunda, yönlendirme görevini nasıl tamamlayacağı konusunda olduğu gibi. Koller’in eşdeğerlik tipolojisi buna güzel bir örnektir. zira Koller çeviri yetisini, eşdeğerlik sağlama becerisi olarak tanımlar. (...) Koller, üretken ve eleştirel-değerlendirici iki bakış açısını birbirinden ayrı tutar. Birincisi, erek metin belli bir eşdeğerlik talebini karşılamak, ikincisi ise, erek metin eşdeğerliliklerinin uygulamasını farklı dil düzeyleri açısından değerlendirmek gerekir.” (Sinner, 2017: 142 -143)

2.2. Çeviri Kuramları

Çeviriye bakış özellikle ortaya atılan yeni çeviri kuramları ile değişmiş ve yeni biçimler kazanmıştır. Tarihin çeşitli dönemlerinde ağırlıklı olarak kutsal metin, hukuk, askeri, diplomasi vb. alanlarda gerçekleştirilen çeviri eylemi, yirminci yüzyıl ile birlikte dilbilimden koparak yeni bir döneme girmiş ve kendi kuralları ile bir disiplin haline gelmiştir. Bu yeni yüzyılda sözcüğü sözcüğüne yani kaynak metin odaklı çeviri anlayışından yavaş yavaş uzaklaşmış, erek dil özelliklerinin gözetildiği çeviri anlayışı ortaya çıkmıştır. Öznel bir değerlendirme olan “sadık” ve “doğru” çeviri anlayışı artık belirli ölçütlere oturtulma eğilimi göstermiştir. Böylece, kuram ve uygulamanın bir araya gelmesiyle çeviribilim oluşmuştur.

Çeviri beslendiği disiplinlerarası özelliği sayesinde, kendi bünyesinde, dilbilim, eşdeğerlik, kültür, iletişim vb. pek çok unsur barındırır. Maurice Pergnier, *Théorie linguistique et théorie de la traduction* adlı makalesinde dilbilim ve çeviri ilişkisini şöyle özetler:

“Çevirinin dilbilimin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğunu ve çevirinin aslında uygulamalı dilbilimin kollarından biri olduğunu düşünenlerin sayısı az değildir. Çeviri için geçerli olan uygulamalı dilbilim kuramlarından söz edilir. Diğer bir görüş ise, ki sayısı gerçekten azdır, çeviri kuramının dilbilim ile neredeyse hiç ilişkisinin olmadığını ileri sürerek dilbilimi ve çeviriyi ayrı iki alan olarak kabul eder. Nihayetinde her iki görüş de aslında bir dilbilim kuramı ve çeviri kuramının var olmadığını ve aslında çok sayıda dilbilim kuramlarının ve çok sayıda çeviri kuramlarının söz konusu olduğunu gösterir.” (Pergnier, 1981: 256)

Bu tanımlamadan yola çıkarak tek bir çeviri kuramı yerine birden fazla çeviri kuramının olduğunu söyleyebiliriz. Çeviri eleştirisi sürecinde çevirmenlerin çeviriye yaklaşımlarını değerlendirirken kolaylık sağlayacağını düşündüğümüz için bazı kuramlara bu bölümde yer vermeyi uygun gördük. Kuramlar aşağıdaki gibidir:

2.2.1. Skopos Kuramı

Hans Vermeer’in geliştirdiği skopos kuramında çeviri, bir eylemi ifade etmektedir. Yunanca bir sözcük olan “skopos” sözcüğü amaç, hedef anlamlarına gelmektedir. Vermeer, çeviri eylemini durağan bir süreç olarak görmez. Çeviri, devingen bir eylemdir ve her eylem gibi çevirinin de bir amacı vardır. Erek metni, çevirinin hedefi belirler. Çeviri kültürel bir aktarımı barındıran zorlu bir süreçtir. Bu nedenle erek metin ile kaynak metin birbirinden ayrı düşünülemez. Skopos kuramına göre her çeviri eyleminin amacına ulaşmasında rol oynayan bir amaç (l’objectif de la traduction), çevirinin işlevi (translatum) ve erek metin (texte d’arrivée) vardır. Çeviri eyleminin erek kültürün gereksinimlerine göre şekillendirilmesi gerekmektedir. Vermeer’e göre çeviri eyleminin işlevini belirleyen en önemli unsur kültürdür.

“Skopos’un her şey üzerinde belirleyici olması nedeniyle, mevcut bir çeviri amacına ulaşılması, bir çevirinin belirli bir yöntemle gerçekleştirilmesinden daha önemlidir. Aynı zamanda, bir çevirinin Skopos’u, kaynak metninkinden uzaklaşabilir (işlev değişimi). Ancak bir çeviri, kaynak metne benzerlik göstermelidir (metinler arası bağlam); ancak bu kural, diğer kurallardan sonra gelir. Bir çeviriden ancak, kaynak metne olabildiğince yaklaşması beklenir” (Stolze, 2013: 210).

Görüldüğü üzere Skopos kuramı, eşdeğerlik kavramını çok geniş bir yelpazede ele almaktadır. Buna göre biçimsel, anlamsal eşdeğerlik önemlidir.

“Vermeer, çeviri metnin belirlenen amaca uygun olmasını “uygunluk” kavramıyla açıklamaktadır. Sonuç olarak, “uygunluk” kavramı dilbilimsel yaklaşımlarda önemli bir yere sahip olan “eşdeğerlik” kavramının önüne geçer ve çevirinin öngörülen amaç ya da işleve göre şekillendirilmesi gerektiğini vurgular. Bu nedenle, bazı durumlarda kaynak metin ve erek metin arasında hiçbir düzlemde eşdeğerlik gözlemlenmeyebilir. Çeviri metnin, erek metne eşdeğer bir metin ortaya çıkarması, çeviri eyleminin başında belirlenen amaçlardan biri olabilir. Görüldüğü üzere, Skopos kuramında çevirmenlerin kararlarını kaynak metne dilsel ya da anlamsal olarak “sadakat” ya da “eşdeğerlik” belirlemez. Skopos kuramında “eşdeğerlik”, kaynak metin ile erek metin arasındaki “işlevsel benzerlik” olarak tanımlanmıştır” (Karavin, 2016: 133).

Buna ek olarak Reiß ve Vermeer, “Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli” başlıklı çalışmalarının özetini aşağıdaki gibi açıklamıştır:

- (1) Bir çeviri ürünü amaca bağlıdır.
- (2) Bir çeviri ürünü, bir çıkış kültüründeki ve çıkış dilindeki bilgi önermesiyle elde edilen, erek kültürde ve erek dilde bir bilgi önermesidir.
- (3) Bir çeviri ürünü, geri çevrilemez olmak üzere bir bilgi önermesini olduğu gibi yansıtır.
- (4) Bir çeviri ürünü kendi içinde tutarlı olmalıdır.
- (5) Bir çeviri ürünü, bağlı olduğu çıkış metinle tutarlı olmalıdır.
- (6) Yukarıdaki kurallar, belirtilmiş sıra düzeninde hiyerarşik bir bağ taşımaktadır (“birbirine bağlıdır”)” (Büyüknisan, 2009: 75).

Görüldüğü üzere her çevirinin bir amacı vardır ve bu amacı belirleyen kültürün kendisidir. Çeviri eylemi ancak yeniden üretileceği kültür için yapılabilir.

“Çeviriyi kültür içerisinde üretilmiş bir metinden yola çıkılarak, başka bir kültür için yeni bir metin yani erek metin üretiminin eylemi olarak tanımlayan Reiss ve Vermeer ikilisi bu üretimi iki aşamadan oluşan bir kültürel alımlama olarak tanımlarlar. Buradaki alımlama çift yönlü bir eylemi ifade eder. Çevirmen kaynak metnin alımlamasında, alıcı kitle de çevirmenin ürettiği metnin alımlanmasında eylemde bulunarak kültürel alımlama sürecini iki aşamalı şekilde var

ederler. Çevirmen bir üretici olarak, okur da alıcı olarak sosyokültürel bir yapı içinde hem bireysel hem de kitlesel anlamda alımlama ve yorumlama anlayışları doğrultusunda kültürü eylemlerine yansıtırlar (Reiss/Vermeer, 1984: s. 18-23).” (Erkurt, 2017:63)

2.2.2.Çoğul Dizge Kuramı

Itamar Even-Zohar tarafından 1970’li yıllarda ortaya atılan ve “polysystem theory” olarak da bilinen bu kuram, çeviri metnin edebiyat çoğul dizgesi içindeki yerini belirlemeyi ve yine çeviri metnin etkilerini anlamayı hedeflemektedir. Kurama Gideon Toury tarafından eklemeler yapılmıştır. Bu kuram çeviri eylemini devingen bir sistem içinde ele almaktadır. Kuramda ulusal yazın ile çeviri yazın ilişkisi birlikte ele alınmaktadır. Even-Zohar’a göre erek dilde oluşturulan metin çoğuldizgenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Zuzana Rakova’nın *Les théories de la traduction* adlı çalışmasında bu kuramla ilgili şunlara yer verilmiştir:

“Bazı durumlarda çevirisi yapılan yazın, ikincil bir konum elde etmekte ve çoklusistem yani çoğuldizge içinde çevresel bir sistem oluşturmaktadır. Çevirisi yapılan yazın metin çok önemli bir konuma taşınır. Diğer durumlarda ise çevirisi yapılan yazınsal metin, ev sahibi niteliğindeki çoğuldizge yazında ayrıcalıklı bir yer işgal eder ve kendi merkezinin oluşturulmasında aktif olarak yer alır. Even-Zohar, çevirilerin çoğuldizge merkezine dahil oldukları 3 durumdan söz eder:

- a) Gelişmekte olan yazın durumu (genç edebiyat),
- b) Çevresel ya da zayıf veya her ikisi birden yazın ve
- c) Kriz dönemlerinden ya da edebiyat boşluklarından geçen yazın durumu” (Rakova, 2014: 206-207).

Kurama göre çevrilen metinler edebiyat dizgesi içinde kendisine farklı bir yer edinebilir. Bazı çeviri metinler merkez konumunda yer alır. Bazı metinler ise çevre konumundadır. Çeviri metinlerin yer alacağı merkez-çevre ilişkisi kapsamında

çevirmenler kendi stratejilerini belirler. Bu ilişki temelinde bakıldığında çeviride “merkez” ve “saygın” konum durumu da ortaya çıkmıştır. Çoğuldizge açısından hangi dilden hangi çevirilerin yapılacağı da merkez veya saygın edebiyat kavramlarını beraberinde getirmiştir. Çoğuldizge kuramı yalnızca kaynak ve erek metnin incelenmesinin yeterli olmayacağını, kaynak ve çeviri metne bir kültür yumağı olarak bakılması gerektiğini ortaya koymuştur.

“Even-Zohar’a göre, çeviri yazını, edebiyat çoğuldizgesindeki dizgelerden bir tanesidir ve bu dizge içerisinde devingen bir yapıya sahiptir öyle ki, çeviriler, edebiyat çoğuldizgesinin merkezinde yer alabileceği gibi, zaman içerisinde çevre konuma geçebilirler. Even-Zohar’ın da belirttiği üzere, aşağıda belirtilen üç koşul sağlanırsa, yenilikçi özellikler taşıyan çeviriler edebiyat çoğuldizgesi içerisinde birincil konuma geçebilirler: “a) çoğul dizge henüz oluşmamışken ya da başka bir deyişle, edebiyat henüz “genç” ve yerleşme sürecinde iken; b) edebiyat ya “çevresel”, ya “güçsüz” ya da her iki durumda iken; c) edebiyatta dönüm noktaları, bunalımlar ve yazınsal boşluklar yaşanırken” (Even-Zohar 2012: 128).” (Yıldırım, 2017/3, s. 301-302)

2.2.3.Holz-Mänttari’nin Çeviri Eylemi Kuramı

Çeviri kuramcısı Holz-Mänttari, her eylemin bir amaca sahip olduğunu öne sürmektedir. Buna göre çeviri de bir eylemdir ve kendine has bir amaca sahiptir. Çeviri kendi içinde bir iletişim süreci barındırmaktadır. İletişim sürecini üstlenen çeviri iletişim işlevini yerine getirmeli ve kaynak-erek dil çiftlerinde aynı etkiyi uyandırmalıdır. Odacıoğlu ve Köktürk’ün ortaklaşa kaleme aldıkları *Çeviri Kuramlarını Yeniden Yorumlamak: Yerelleştirme Endüstrisinin Skopos ve Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Üzerinde Etkisi* başlıklı makalelerinde çevirinin belirli bir düzende işlediğini savunan Holz-Mänttari’nin öngördüğü çeviri düzeni aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

1. **“İş başlatan (çeviriyi başlatan, initiator):** Çeviri işine ihtiyaç duyan şirket veya birey.
2. **Komisyoncu, (iş/çeviriyi ismarlayan, besteller):** Çevirmenle bağlantıya geçen kişi/kişiler.
3. **Kaynak metnin üreticisi, yazarı (Ausgangstext/Texter):** Çeviri metnin üretiminde rol oynaması gerekmez. Ancak pasif de olsa bir rolü olabilir.

4. **Erek metnin üreticisi (Translators):** Çevirmen.
5. **Erek metnin kullanıcısı (ZieltextApplikators):** Erek metni kullanan kişi. Eğitim materyali olarak erek metni kullanan öğretmen bu kategoriye örnek verilebilir.
6. **Erek metnin alıcısı (ZieltextRezipient):** Erek metnin son alıcısı. Erek metni kullanan öğretmenin hitap ettiği kesim söz gelimi, öğrenciler erek metnin alıcısı olabilir” (Männtäri, 1984: 110-11, krş. Munday, 2008:78) (Odacıoğlu, Köktürk, 2018: 291).

2.2.4.Katerina Reiß’in Metin Türü Odaklı Çeviri Modeli

Bu çeviri modelini Bıçkıcı, “Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi” başlıklı makalesinde şu şekilde açıklamaktadır:

“Reiss, Bühler’in dili bir araç olarak ele alan Organon modelinden yola çıkmış ve metinleri işlevsel açıdan dört gruba ayırmıştır. Bunlar:

- 1) Bilgilendirici (Informative) metinler: haberler, yorumlar, röportajlar, makaleler, kullanma klavuzları, ders kitapları gibi içerik ve bilgilendirme ağırlıklı metinlerdir.
- 2) Anlatımcı (Expressive) metinler: şiir, öykü, oyun, roman v.b. metinlerdir. Bu tür yapıtların dillerinin özel ve özgün olmaları, yazarlarının biçimsel özellikleriyle dünya görüşlerini ve özyapılarını yansıtmaları nedeniyle bu niteliklerinin özellikle çeviride aynı titizlik ve özenle yeniden yaratılmaları en azından yansıtılmaları gereklidir.
- 3) İşlemsel (Operative) metinler: reklam metinleri gibi okurda belirli davranışsal tepkileri tetikleyecek yapıda tasarlanmış metinlerdir. Bir eyleme yönlendirme özelliği taşıdığından söylem bakımından etkilidirler, bu sebeple ikna edicilik yönü bu metinlerde ağır basar. Dolayısıyla erek metin de okura aynı kaynak metnin verdiği tepkiyi yaratmalıdır.
- 4) İşitsel Araçlı (Audio –Medial) metinler: Radyo konuşması, reklam, opera, şarkı metni gibi metinlerdir. Bunlar yayınlanacak aracın teknik özelliklerine göre hazırlandıklarından bilimsel konuşmalar kısa, etkili, anlaşılır ve reklam metinleri çarpıcı, yoğun, kesin, görüntüye uygun olmalıdır.” (Bıçkıcı, 2016: 375)

2.2.5.Betimleyici Çeviri Kuramı

Gideon Toury'nin geliştirdiği erek odaklı kuram, çevirinin erek dizge içinde bir yer ve gerçeklik kazanabileceğini ileri sürmektedir. "Yeterlik" ve "kabul edilebilirlik" kavramlarını ortaya atmıştır. Çeviri sürecinde ürün, çözüm, ilişkisel, işlevsel vb. açılardan bilinçli kararların alınması gerekliliğinin altını çizerek. Çeviriyi kültürel anlamda değerlendiren Toury, "Çeviri Normlarının Doğası ve Çevirideki Rolü" (The Nature and Role of Norms in Translation) adlı makalesinde, çevirmenlerin toplumsal rol üstlendiklerini söyler.

Toury, çeviri normlarını, öncül normlar, süreç öncesi çeviri normları ve çeviri süreci normları olarak üç gruba ayırmaktadır. Yapılan çevirinin "yeterli çeviri" veya "kabul edilebilir" çeviri olup olmayacağını bu normlar belirler.

"Çeviri kuramının merkezine normları yerleştiren Toury, betimleyici yaklaşımında "çevirilerin erek kültürün gerçekleri" (Toury, 1985: 18-19) olduğunu ifade eder ve çeviri sürecinin normlar tarafından yönlendirildiğini vurgular. Çeviri normlarını çeviri politikası ve doğrudanlığını içeren "süreç öncesi normlar"; matris normları ve metinsel-dilsel normları kapsayan "süreç normları"; çevirinin kabul edilebilir mi yoksa yeterli mi olduğunu sorgulayan "öncül normlar" olmak üzere üçe ayırır. Böylelikle, çeviri eleştirisinde kaynak ve erek metin ilişkisi irdelenirken erek metnin erek kültürdeki yeri ve işlevi betimlenebilir, normlar ve kısıtlılıklar dikkate alınabilir" (Taş, 2018: 295-296).

Toury ayrıca çeviri politikasından söz eder. Hangi yazarın hangi metnin çevrileceği sorusu ve süreç öncesi çeviri normlarının belirlenmesi açısından çeviri politikası önemlidir.

"Toury kuramında betimleyici ve açıklayıcı olmak üzere temel iki yöntem kullanmıştır. Betimlemeye "çeviriler erek ekin ürünüdür" önseliyle başlaması, onun tümdengelimli yöntem kullandığını gösterir. Bununla birlikte kurama bütünsel olarak bakıldığında, özellikle önseli bulgulandırma ve gerekçelendirme sürecinde "tümevarımlı" yöntem kullanıldığı görülür. Bu iki yöntemin bir arada kullanılması araştırmanın tek yönlü değil, iki yönlü bir akış izlediğini ortaya çıkarır. Toury'nin kaynak metin, aktarım ve ilişki postulatlarını (belirtilerini) öne sürmesi, onun kuramını akılcı bir yöntemle dayandırmak istediğinin bir kanıtı olarak değerlendirilebilir" (Yazıcı, 2005: 131).

“Toury’e göre “betimleyici çeviri araştırmaları yöntemi üç aşamadan oluşur (Toury,1995, 36-39; Munday, 2001, 112; aktaran Gürçağlar, 2011, 135):

1. Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.
2. Kaynak ve erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaymaları saptanır, her iki metinden seçilecek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.
3. Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır.” (Zeytinkaya, 2016: 37)

2.2.6.Koller’in Eşdeğerlik Kuramı

Werner Koller’e göre çeviri eylemi yazınsal bir metnin başka bir dile aktarılma işlemidir. Koller çevrilebilirlik durumunun mümkün olduğunu savunur. Erek dilde karşılığı olmayan sözcüklerin de aktarımı gerçekleştirilebilir. Metnin alıcısı ve metin arasında kurulacak iletişimin metnin bütününde sağlanması gerektiğini öne sürer. Bu nedenle anlam bütünlüğünün metnin tümünde sağlanması önemlidir. Koller, her biri kendi içinde farklı ölçütlere dayanan ve bu ölçütler kapsamında değerlendirilen beş tür eşdeğerlik olduğunu belirtmiştir. Buna göre “düz anlamsal, yan anlamsal, metinsel, edimsel, biçimsel (estetik) eşdeğerlik” söz konusudur. Koller beş gruba ayırdığı eşdeğerlik ölçütleriyle hem çevirmenin dilsel yetisinin hem de yazarın amacının bilinmesi ve çözümlenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Sözcüğün temel anlamı, kazandığı yananamlar, metin türüne bağlı olarak gönderme yaptığı metinsel bağlam, metnin alıcısı ve metnin kendi içinde taşıdığı ve yazarına ait olan bireysel özellikleri, çevirinin ana belirleyecileridir.

2.2.7.Ernest August Gutt’un Açıklayıcı Bildirişim Kuramı

Ayşe Ece *Erek-Odaklı Kuram, Skopos Kuramı Ve Bağıntı Kuramı Bağlamında Çeviri Eğitimi* başlıklı çalışmasında, açıklayıcı (bağıntı) kuramını aşağıdaki gibi açıklamaktadır:

“Bu kurama göre bildirişimin başında uyarı oluşturan kişi iletmek istediklerini açık gönderimler ya da sezdirimler ile aktarır. Gutt, çeviri sürecinin bağıntı kuramında kullanılan “yorumlayıcı kullanım” kavramı ile açıklanabileceğini belirtir. Bağıntı kuramında sözceler ile canlandırmalar, betimleyici ve yorumlayıcı yollar kullanılarak oluşturulur. Erek metnin kaynak metinle benzeşmesi söz konusu olduğundan çeviri “yorumlayıcı kullanım” başlığı altında incelenir” (Ece: 56).

Bıçkıcı da makalesinde bu kuramı, Gutt'un uygun konuşmaya ilişkin bilgilendirme, gerçeklik, önem ve doğrudanlık ilkelerini tek bir çatı altında toplayan genel bir kuram ile birlikte verdiğini ve artık başka bir çeviri kuramına gerek olmadığını vurguladığını belirtmiştir.

“Bu yaklaşımın çıkış noktası, insanların, karşısındaki insanların davranışlarından çıkarım yapma, yani onu "anlama" becerileri olduğudur. Örneğin bir konuşmacı, dinleyicilerin bu sayede "onun ne demek istediğini" çıkarabilecekleri bir uyarıcı üretmek istemektedir. Bu bağlamda sözlü ifade biçimleri, zihinsel önermelerin, yani kaydedilmiş düşüncelerin anlamsal temsilleri olarak kabul edilmektedir. Ancak dilsel anlamlar ve bilişsel önermeler her zaman aynı değildir, bu nedenle anlama için bağlam oldukça önemlidir. Psikolojik bir yapı olarak bağlam, bir dinleyicinin dünyayı alımlamasının bir alt biçimidir” (Stolze, 2013: 270) (Bıçkıcı, age, 376-377)

2.2.8. Antoine Berman'ın Çeviri Anlayışı

Fransız çeviri kuramcısı Antoine Berman, çeviribilimin gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. *L'Exemple De Berman: Experience, Reflexion et Critique de la (des) Traduction(s)* adlı makalede de vurgulandığı üzere Antoine Berman ve Jean-René Ladmiral “çeviribilim” kavramını ilk kullananlar arasındadır.

“Berman, bu kavramı çeviriyi bir kuram/uygulama yerine bir deneyim/yansı(t)ma olarak gördüğü için kullanmıştır. Zira Berman’a göre çeviri açılabilen ve (yeniden) yansıma içine girebilen bir deneyimdir. Çeviri hem belirli bir bilginin konusu hem de nesnesidir ve bu nedenle çeviri, çeviri deneyiminin bilinçli olarak ifade edilmesi anlamına gelmektedir” (Constantinescu, 2005: 79).

Berman, tarih boyunca birbirinden farklı çeviri tanımlarının öne sürülmesini bir zenginlik olarak görmekte ve çeviriyi özünde bir “deneyim” olarak tanımlamaktadır. Berman, çeviriyi bir deneyim olarak görmektedir. Ayşe Ece’nin *Kuramsal yaklaşımlarda çeviri tanımları* adlı makalesinde Antoine Berman’ın çeviriye ilişkin görüşleri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Makalede Berman’ın deneyim olarak tanımladığı çeviri eyleminin, edebiyat, felsefe ya da din araştırmalarının sınırları içinde incelenmesinin mümkün olmadığı; bu deneyimin ancak kendi üzerine düşünülerek incelenebileceği vurgulanmaktadır. Bunun gerekçesi olarak ise çeviri deneyiminin ancak bu şekilde kendine özerk bilgi alanını oluşturabilecek olması gösterilmektedir. Makalede vurgulanan

“Berman’ın sözünü ettiği çeviri deneyiminde kültürlerin “öteki” ile olan ilişkileri açığa çıkar. Çevirmen, çeviri deneyimini yaşadığı süreç boyunca bir yandan kendi kültürünü yabancı kültüre açmaya, bir yandan da yabancı kültürü kendi kültürüne taşınacak duruma getirmeye çabalar. Berman, çeviri deneyiminde çevirmenin iki yönlü bu amacını gerçekleştirirken hem özgün yapıtı ve yazarını hem de çeviri metnin okurlarını ve onların anadilini göz önünde tuttuğunu belirtir” (Ece, 2008: 77).

Berman et les instruments critiques de traduction adlı makalede, Berman’a göre çeviri ediminin, deneyimle birlikte gelen bir yorumlama uğraşı olduğu vurgulanmaktadır. Berman, Heidegger’in de “yorumlama ve çevirinin özü itibarıyla aynı şeyi ifade ettiğini” söylemektedir. Ona göre, deneyim ve yansı(t)manın temelinde olduğu gibi çevirinin mevcut tüm çeviri biçimlerini yansıtmayı amaçlayan çeviribilim tutkusu nedeniyle çeviri, nesnel bir disipline dahil edilemez; fakat bunun yerine felsefe yapma eylemi gibi çeviri yapma eyleminden kaynaklanan bir düşüncenin parçasını simgelemektedir. (Eshghi: 3)

“Çevrilemezliği savunanların aksine, çevirinin gerekliliğine inanan Berman, Romantik Alman şairlerin uygulamalarından hareketle, bir kültürün kendi içine kapalı kalamayacağını, kendi kimliğini oluşturmak için başka kültürlerle gereksinim duyduğunu vurgular; Martin Luther’in (1483-1546) çevirdiği İncil’in, Alman dilinin temelini oluşturması örneğinden yola çıkarak, çevirinin olumlu sonuçlarını anımsatır. Bu bağlamda çeviri, yaratıcı, oluşturucu bir etkinlik; 'anlamak' ise, yabancı yapıtlarla karşılaştırmayı gerektirdiği için de eleştirel bir etkinliktir. Çünkü, "eleştirel etkinlik, yaratıcılığın oluşturucusudur ve sadece bilginin, dilin ve düşüncenin sınırlarını genişletmekle kalmaz, aynı zamanda yabancıyla, 'öteki' ile karşılaştırmaya izin verir; çünkü, insan dünyadaki yerini ancak, farklılığıyla, öteki ile kıyaslama ile, karşılaştırma ile bulabilir; bu bağlamda çeviri, olmazsa olmaz bir etkinliktir” (Göktaş, s.57).

Berman ayrıca çağdaş bir çeviri kuramı anlayışında bir çeviri tarihi bilincinin oluşturulmasının kaçınılmaz olduğunu vurgular. “Çeviri eyleminin metnin dizgeselliğini nasıl açığa çıkardığı sorusunu Berman şöyle yanıtlar: “Çeviri, yapıtın hareket etmesini sağlar, onun görülen yamacını değil, öteki, görülmeyen yamacını açığa çıkarır” (Ece, 2007: 5).

2.2.9. Vinay ve Darbelnet’nin Yedi Aşamalı Çeviri Stratejisi

Jean Paul-Vinay ve Jean Darbelnet’nin 1958 yılında kaleme aldıkları *La stylistique comparée du français et de l’anglais* (Fransızca ve İngilizcenin karşılaştırmalı biçembilimi) yapıtları çevirinin kuramsal alana girişini sağlayan öncül çalışmalardan biridir. Vinay ve Darbelnet çeviri ediminde yedi sürecin var olduğunu söyler. Bu yedi süreç hemen hemen her dil çifti için uygulanan genel bir çeviri stratejisidir. Çevirinin kuramsal alanla buluşmasına katkı sağlayan bu çalışma, çeviri sürecinin ve zorluklarının kavranması ve çeviri ürünün tamamlanma amacına ulaşması bakımından önemlidir. Çevirinin mekanik bir işlem değil, her türlü bilişsel süreçlerden geçerek ortaya konan bir eylem olduğunu gösteren bu çeviri stratejisi anlayışına göre doğrudan ve dolaylı çeviri stratejisi vardır. Doğrudan çeviri stratejisi üç, dolaylı çeviri stratejisi ise dört aşamalıdır. Vinay ve Darbelnet’nin çeviri stratejisi aşağıdaki gibidir:

1. “Doğrudan Çeviri (Traduction directe): Kaynak dildeki iletinin erek dile aktarımında kaynak dildeki benzer kavramların ve dilsel yapıların erek dilde de olmasıyla oluşan bir çeviri yöntemidir. Doğrudan çeviri yönteminin üç alt yöntemi vardır: ödünçleme, öyküntü, sözcüğü sözcüğüne çeviri. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 46)
 - 1.1. Ödünçleme (Emprunt): Kaynak dildeki bir sözcüğün değiştirilmeden erek dilin sesletim kuralıyla sözcüğün erek dile aktarılmasıdır. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 47)
 - 1.2. Öyküntü (Calque): Kaynak dildeki bir sözcüğün erek dile aktarımında sözcüğün sırasını değiştirmeden yapılan çeviridir. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 6)
 - 1.3. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri (Traduction littérale): Kaynak dilin dilbilgisel yapısı ile erek dilin dilbilgisel yapısının aynı olmasıyla kaynak dildeki metnin değiştirilmeden erek metne doğrudan aktarılmasıdır. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 48)
2. Dolaylı Çeviri (Traduction indirecte): Kaynak dildeki iletinin erek dile aktarımında kaynak dildeki kavramların ve dilsel yapıların erek dilde olmamasından dolayı erek dilde sözdizimsel ve sözcük yapısında değişiklikler yapılmasıyla oluşan bir çeviri yöntemidir. Dolaylı çeviri yönteminin dört alt yöntemi vardır: aktarım, yeğlilik, eşdeğerlik, uyarlama. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 46)
 - 1.4. Aktarım (Transposition): Kaynak dilden erek dile aktarılan bir sözcüğün erek dilde farklı bir dilbilgisel yapıyla, kaynak dildeki iletinin vermek istediği anlam değiştirilmeden, yeniden oluşmasıdır. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 50)
 - 1.5. Yeğlilik (Modulation): Kaynak dildeki bir ifadenin erek dile aktarımında kaynak dildeki dilbilgisel bakış açısının erek dilde farklı bir dilbilgisel bakış açısına dönüşmesidir. (Vinay ve Darbelnet, 1958: 51)
 - 1.6. Eşdeğerlik (Équivalence): Deyimler, ünlemler ve atasözleri gibi ifadelerin kaynak dilden erek dile farklı biçimsel ya da yapısal yollarla kaynak dilden erek dile aktarımıdır. (Vinay ve Darbelnet, 1958:52)
 - 1.7. Uyarlama (Adaptation): Uyarlama, kaynak metindeki ifadenin erek metinde dilsel ya da kültürel nedenlerden dolayı olmamasından kaynaklanan durumlarda kullanılır. Kaynak metnin iletisi erek metne eşdeğer bir durum oluşturularak aktarılır. Atasözleri, deyimler, özel adlar, kitap başlıkları ve film adlarının çevirilerinde bu çeviri tekniği kullanılır (Bastin, 1993: 477). Vinay ve Darbelnet uyarlama tekniğinin özellikle eşzamanlı çeviri yapan çevirmenlerce kullanılan bir çeviri tekniği olduğunu

dile getirmişlerdir. Aslında uyarlama tekniğinin bir tür serbest çeviri etkinliği olduğunu da söyleyebiliriz.” (Demirel, Kaya, 2013: 334-335)

Ödünç alma aşaması kaynak dili oluşturan göndermelerin ya da sözcüklerin aynen erek dile aktarılmasıdır. Bu genellikle kavram ve terimler için uygulanan bir yöntemdir. Sözcüklerin doğrudan erek metne aktarılmasını kapsar. Öyküntü aşaması, kaynak dilde bir amaca hizmet eden ya da bir anlam içeren bir ifade ya da deyişin erek metinde karşılığının olmaması sonucunda bu ifade veya deyişlerin erek dilin bir parçası haline gelmesidir.

Bu tez çalışması kapsamında yukarıda değindiğimiz çeviri yaklaşımlarından bazılarını çeviri eleştirisi bağlamında ele alacağız. Bu yaklaşımlar çeviri eleştirisine farklı açılardan bakılmasını sağlayacaktır. Çeviri eleştirisinin bilimsel bir zemine oturtularak yapılması, elde edilecek verilerin değerlendirilmesi bu bağlamda önem arz etmektedir.

2.3. Yazınsal Metin Özellikleri ve Yazın Çevirisi

Bir yazınsal metin belli bir olay örgüsü içinde zaman, mekan ve karakterlerin bir araya getirilerek oluşturulmasıyla üretilir. Bu metin türü çevirisinde dikkat edilmesi gereken ilk husus, kaynak metinde var olan edebi söylem ve söz sanatlarının erek dile aktarılmasıdır. Ayrıca, metnin dil içi ve dışı dışı öğelerinin de çeviri sürecine dahil edilmesi gerekmektedir. Yazın çevirisinde, kaynak kültürdeki etkinin erek kültürde de aynı şekilde verilmesi için bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Aslında hangi metin türü olursa çevirinin birincil amacı kaynak ve erek metnin amacını doğru anlamakla başlar. Çevirmenden bu noktada kaynak ve erek dil özelliklerini kültürel ve edebi normlara uygun biçimde yeniden kurgulayabilecek yetiye sahip olması beklenmektedir. Erek dil okuyucularının beklentisi öncelikli olduğu için asıl amaç bilgi vermekten çok estetik bir kaygı ile oluşturulan kaynak metin içeriğinin erek dilde de aynı etkiyi yaratmasını sağlamaktır. Metin, yaratıcısı olan yazarın öznel görüş ve düşüncelerini yansıtır. Bu nedenle sözcüklerin ötesinde anlamlar barındırır. Metnin dil dışı bağlamı gözlemlenmeden çeviri yapılamaz. Çok katmanlı oluşu, eşdeğerliğin sağlanmasında kimi

zaman sorun teşkil edebilir. Yazınsal metinlerin çevirisi yapılırken, öncelikle hedef kitle ön plandadır.

“Hangi dilden hangi dile çeviriyorsunuz? Her şeyden önce genellikle böyle bir soru ve her şeyin söylenmiş olduğunu sanıyoruz. Ne çeviriyorsunuz? Ne zaman, nerede, kim için? İşte yazınsal çeviri işlemince çevrelenen gerçek sorular. Dilsel bağlam, yalnızca işlemin eksiksiz malzemesini oluşturur: iki kültür arasındaki, çeviriyi gerçekten belirginleştiren iki duygu ve düşünce dünyası arasındaki ilişkilerin çok karmaşık bağlamıdır.” (Cary, 1996: 50-51)

İşte bu nedenle yazarın üslubunun yansıtılması, kültürel özelliklerin korunması, kaynak ve erek metin arasındaki eşdeğerlik ölçütünün sağlanması gibi birçok unsurun göz önünde bulundurulması gerekir. Diğer metin türlerinde olduğu gibi “eşdeğerlik” kavramı bu metin türü için de çok önemlidir. Yazınsal metin çevirilerinde tutarlılık ve bütünlüğün bir arada olması gerektiğini savunan Nida’ya göre yazınsal metinlerde birincil öncelik şöyledir:

“Tam olarak tatmin edici bir çeviri kuramında, çevirmenlerin genel olarak kaynak metinleri makul ve yeterli düzeyde erek metinde üretmeyi başarmak için izledikleri kurallar bütününden daha fazlası var olmalıdır. Tatmin edici bir edebi metin kuramı, astrofizikte kara deliklerin olduğu gibi, daha önce tanınmamış unsurların tanınmasına yardımcı olmalıdır. Ayrıca bir kuramda (erek) okuyucu kitlesinin beklentileri göz önünde bulundurularak, içeriğin niteliği, söylemin taşıdığı bilgi miktarı ve öngörülebilirlik ölçütü de sağlanmalıdır” (Nida, 1991: 20).

Yazın çevirisinde çevirmenin üstlendiği görev oldukça zordur.

“Çevirmen ise bu durumda, değişik bir çağda, değişik bir yörede, değişik bir kültürde hem özgün yapıt yazarı ile okurunun konumunu hem de o yazar ile çeviri dili okurunun konumunu kavrayabilmek, bu iki konum arasındaki uçurumu tanılayarak köprüleyebilmek görevini yüklenir. Bu noktada yazınsal çeviri eşdeğerliliği, bir dilsel sözcenin, değişik dillerde, değiştirilmiş zaman, yer, kültür konumunda aynı iletişimsel işlevi gerçekleştirilmesiyle sağlanır” (Göktürk, 2002:44).

Çevirmen eşdeğerliği yakalamak için anlaşılır bir dil kullanmak, erek dilde anlaşılır bir ifade ve anlatım biçimini yakalamak ve metne bir bütün olarak yaklaşmalıdır. Dil dışı, dil içi, sözcük seçimleri gibi pek çok unsur eşdeğerlik açısından kritik öneme sahiptir.

“Herhangi bir yazın metni, bir boşluk içinde var olmaz. Belirli bir kültürde, bir topluma seslenen, belirli bir zamanda yazılmış ve belirli bir dili kullanan bir sanatçının bu kapsam içinde bir özanlatımı, yaşantısı ve duyarlılığının ürünüdür. (...) Herhangi bir yazın metnini çevirmek, metni oluşturan dilsel ve anlamsal unsurlarla birlikte metni okumayı ve bir bütün olarak çözümlmeyi gerektirir” (Aksoy, 2002:60).

Bu nedenle çeviri sürecinde eşdeğerlik ölçütünün sağlanmasında birçok unsurun göz önünde bulundurularak yapılması kaçınılmazdır. Çevirmen yukarıda açıklanan nedenlere bağlı olarak çevirinin “sanatsal boyutunu” hiçbir şekilde göz ardı etmemelidir. Kaynak metnin sanatsal yapısı aslında çevirinin temelini oluşturan en önemli unsurdur. Yazınsal metin çevirilerinde çevirmenin kaynak metni analiz ettikten sonra kaynak metnin duygusundan uzaklaşmadan, aynı duyguyu erek dile aktarmakla yükümlü olduğunun altını çizen Oseki-Dépré’ye göre, yazınsal metin çevirilerinde göz önünde bulundurulması gereken en önemli unsurlardan biri şöyledir:

“Her şeyden önce çevirebilme olasılığını göz önüne almak zorundayız. Çevirisi yapılacak metin erek metin bağlamında ele alınmalıdır. Sorulacak soru şu olacaktır: Kaynak dilde yazılan a metni erek dilde yeniden yazılacak b metni ile hangi koşullarda ve hangi özel durumda ilişki kuracaktır? Buna ek olarak, ister çevrilebilirlik (ya da çevrilebilir olma durumu) ister çevrilemezlik durumu olsun, bir teknik ilke değildir fakat aynı zamanda çevrilme olasılığı ortaya çıkacak sonuç sistemsel/sistemlerarası seviyede işleyen göstergibilim karşıtları ile belirlenen durumun sonucudur. Çeviride bir süreç söz konusudur” (Oseki-Dépré, 69).

2.3.1.Yazın Çevirisinde Eşdeğerlik Kavramı

Kültürel bir eylem olan çeviride biçimsel, anlamsal, dilsel vb. eşdeğerlik durumları mevcuttur. Eşdeğerlilik kavramının temelinde kaynak metin ile erek metin arasındaki “uzlaşma” vardır. Bu uzlaşma kaynak metnin tüm yönleriyle erek dilde yeniden anlamlı ve bütüncül bir yapı içinde oluşturulmasıdır. Çeviride eşdeğerlik kavramı

gözetilmediğinde, sözcüğü sözcüğüne bir aktarımdan başka bir şey elde edilmeyecektir. Gerek kaynak dil, gerekse erek dil kullanıcıları, kaynak dildeki görüş, duygu ve odak noktasında buluşabilmelidir. Çeviride eşdeğerlik sadık bir çeviri demek değildir.

“Wills’in yazarın okura götürülmesi gerektiğini düşündüğü bilimsel ve sanatsal metinlerde, çeviri sürecini yönlendiren en büyük etmen kaynak metindir. Kaynak metnin yorumbilimsel olarak çözümlenmesinden sonra çevirmenin görevi, söz konusu metni biçimsel eşdeğerliği sağlayacak biçimde erek dile aktarmaktır. Metnin yorumlayıcı çözümlenmesi aşamasından sonra Wills çeviride metinlerarası işlevsel eşdeğerliğin, çevirmenin aktarım edincine dayalı aldığı kararlarla sağlanabileceğini öne sürer.” (Yazıcı, 107)

Toury, yeterli, kabul edilebilir ve eşdeğer çeviri olmak üzere 3 çeviri türü olduğunu öne sürer. Öner, Toury’nin çevirideki eşdeğerlik anlayışını şu şekilde özetler:

“Toury eşdeğerliği tarihsel, değişken ve soyut bir kavram olarak ele alıyor. Bu soyut kavramın iki soyut kutbu var: Yeterlik ve kabul edilebilirlik kutupları. Çeviri genel özellikleriyle kaynak metne yakın olursa yeterli çeviri, erek dizge koşullarına yakın olursa kabul edilebilir çeviri olarak tanımlanacaktır.” (Öner, 2001: 127).

Bu özetten hareketle Toury’nin çeviri anlayışında kaynak metnin anlam ve mesaj yönünden özelliklerini koruyarak, kendi okuyucuları üzerinde uyandırdığı etkiyi erek dil okuyucuları üzerinde de uyandırması gayesi vardır.

“Uygunluk/karşılık gelme” ve “eşdeğerlik” terimlerinin kullanımında büyük bir çeşitlilik olduğunu dile getiren Lederer ise çevirmenin çeviri yaparken iki yöntem uygulayabileceğinden söz eder. Lederer bu iki yöntemi şöyle açıklar: “Çevirmen ya iki dil arasındaki sözlü ve sözdizimsel karşılıkları metnine dahil ederek bir dilden diğerine aktarım yapacak ya da çeviriyi zihninde bir haritaya dökerek metnin “anlamını” bulacak ve erek dili içinde deyimsel bir şekilde eşdeğerliklerle ifade edecektir. Aslında uygulamada çevirmen, bir yandan aynı referanslara (gerçekliğe) gönderme yapan bir dildeki terimleri araştırarak ve kaynak metin ile aynı anlamları taşıyan eşdeğerlikleri elde ederek eşzamanlı olarak her ikisini de yapmaktadır” (Lederer, 2002: 3).

Yazılı Çeviri Edinci adlı çalışmasında eşdeğerlik aşamaları şöyle sıralanmaktadır:

- (1) “Eşitlik aşaması: kaynak metinle erek metin arasında birebir eşdeğerlik düşüncesinden yola çıkılır. Örneğin, ilk Kutsal Kitap çevirilerinde metinde sözcük sıralamasının bile kuysal bir önemi olduğu düşüncesi egemen olmuştur.
- (2) Benzerlik aşaması: Birbirleriyle aynı dil ailesinden gelmeyen dillerde ara süreç olarak “çevrilemezlik” kavramının gündeme gelmesiyle birlikte çeviride “eşitlikten” çok “benzerlik” olabileceği düşüncesinin ortaya çıkması aşamasıdır.
- (3) Farklı düzlemlerde eşdeğerlik aşaması: Eşdeğerliği sadece dil düzleminde sınırlı tutmak yerine, biçimsel ve edimsel düzlemlerde de tanımını yapma aşamasıdır.
- (4) Farklı eşdeğerlik aşamalarının hiyerarşik sıralamaya konulması aşaması: Yukarıda olduğu gibi farklı düzlemlerde eşdeğerlik tanımlarına girmek yerine çevirinin amacına ve bağlamına uygun olarak her düzlemde eşdeğerliğin aşamalı olarak yerine getirilmesi düşüncesinin yaygınlaşması aşamasıdır. Örneğin, edimsel etkiyi yaratmak üzere biçimsel, anlamsal ve biçimsel eşdeğerliği de çevirmenin göz önünde bulundurmasıdır. Chesterman’ın eşdeğerlik kavramına dayalı sözdizimsel, anlamsal ve edimsel şeklindeki sınıflandırması da çeviri işlemlerinde aşamalı olarak farklı işlemlerin uygulandığının bir göstergesidir.
- (5) Eşdeğerliğe çevirmenin karar verme aşaması: Bu son aşama çevirmenin profesyonel konuma çıktığı aşamadır” (Yazıcı, 2017: 30-31).

Son olarak Wills, *Çeviri Yeterliliği* adlı makalesinde şunları eklemişle getirmektedir: “Her metin, daha önce de belirtildiği gibi, işlevi belirlenmiş olan bir etki bütünüdür. Metinler, çevirmenin genel bir yeterlilik profiliyle karşılayamadığı durum ve göndericiye özgü olan bir istek profiline işaret etmektedir. her metin, mekan ve zamana bağlı tarihsel bir olgudur” (Wills, 2017: 45-46).

Bu bölümde çeviribilim alanında yer alan kuramların bir kısmına yer verilerek çeviri eleştirisinde yöntemin belirlenmesi amaçlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI ROMANININ ÇEVİRMENLERİ VE ÇEVİRİ METİNLERDE YER ALAN ÖNSÖZLERİ

Çalışmamızın dördüncü bölümünde Camus'nün 1942 yılında Fransızca yayımladığı *Yabancı* romanının Türkçeye farklı tarihlerde çevirisini gerçekleştiren altı farklı çevirmen hakkında kapsamlı bilgi verilmeye çalışılacaktır. Altı farklı çevirmenin çevirisine yer verilmesinin başlıca nedeni hem çevirmenlerin yazarla ne ölçüde bütünleştiklerini hem de Camus'nün dilinin ve felsefesinin dilimize tam olarak yansıtılıp yansıtılmadığını saptamaya çalışmaktır. Yazar ve okurların buluşmasında köprü rolü üstlenen ve eşdeğerlik noktasında denk bir çevirinin gerçekleşmesinde devreye giren çevirmenlerin, metni tüm yönleriyle kabul etmeleri ve kucaklamaları çok önemlidir. Riskli bir süreci içeren çeviri eyleminde yazardan sonraki özne konumuna taşınan çevirmenler, yalnızca iki farklı dili birbirine aktarmaz, aynı zamanda iki farklı dünyayı birbirine yaklaştırarak bir sanat eserinin yeniden doğmasını sağlarlar. Çeviri eylemi açısından bakıldığında kaynak metnin yazıldığı dönem ile çevirinin yapıldığı dönem arasındaki zamansal mesafe çevirilerinin anlamlandırma ve yorumlanma sürecini zorlaştıran bir neden olabilir. Anlamlandırma sürecinin zorlaşması çevirinin daha karmaşık bir yapıya bürünmesine sebep olmaktadır. Metnin gerek yazınsal, gerek anlamsal, gerekse çağrışımsal yönlerinin yanı sıra metin dışı göndermelerini bütüncül bir sistem içinde çeviri sürecine dahil etmek çevirmenin birincil görevlerindedir. Her ne kadar dilsel bir beceriye dayansa da çeviri eyleminin çok yönlü yapısı, topluma yön veren bir işlev üstlenmesi, düşünceyi geliştirmesi gibi unsurlar çevirmenin işini zorlaştırmaktadır. Her çevirmen, her cümlede kendisinden bir iz bırakır. Çevirmen, kendi kimliği, alan bilgisi, öncelikleri, metne yaklaşımı, beklentileri ve hatta dip not ve ön sözü ile kaynak metinle bir bağ kurar. Bu bağ çevirmenin, erek metin okuyucularının kaynak metinden bağımsız olarak okudukları çeviri ürününü anlamlandırmalarına açılan bir kapıdır. Bu kapı ne kadar açıksa, çeviri ürün erek okuyucular tarafından o kadar anlaşılabilir olacaktır. Kaynak metin ile erek metin arasında kurulacak dengenin sağlamlığı, çeviri ürünü anlaşılabilir kılacak her türlü sorunun ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacaktır. Bir yeniden yazma eylemi olarak adlandırabileceğimiz çeviri eylemi, çevirmenin öznel

düşünce ve duygularından da izler taşır. Durağan gibi görünen kaynak metin, erek metne çevrilmesiyle birlikte artık her okunuşta devingen hale gelen ve her okuyucuyla yeniden var olan bir yapıya sahip olacaktır. Kaynak metnin erek metne birden fazla çevrilmesi, her çevirinin farklı bir zenginlik katmasını sağlayacaktır. Erek dil okurunun çeviri ürünü okuduktan sonra vereceği tepkinin yalnızca çevirinin kalitesi ile bağlantılı değildir. Eşdeğerlik ve yeterliğin bir araya gelerek erek dil okuru üzerinde bırakacağı etkiyle de ilgilidir. Yeniden yazma eylemine ek olarak çevirmenin eşdeğerliğe uzanan yolda kendi “yorumlama” süreci de metne farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Yabancı romanı dilimize ilk olarak Reşat Nuri Güntekin tarafından 1953 yılında Varlık Yayınlarından basılan çeviri çalışması ile kazandırılmıştır. Fakat, Reşat Nuri Güntekin'e ait bu çeviriye ne yazık ki ulaşılamadığından tez çalışmasında bu çeviriye yer verilememiştir. Tez çalışmamız kapsamında çevirilerini inceleyeceğimiz diğer altı çevirmenin isimleri şöyledir: Vedat Günyol, Samih Tiryakioğlu, Nihal Önal, Necmettin Arıkan, Leman Sarı ve Bertan Onaran. Romanın ilk çevirisine ulaşılamadığı için diğer altı çeviri arasından, tez çalışması için Vedat Günyol (15. Basım, 2003), Samih Tiryakioğlu (58. Basım 2017), Bertan Onaran, Necmettin Arıkan (4. Basım, 1977), Nihal Önal (1. Basım, 1990) ve Leman Sarı'nın (1990 tarihli) kalemlerinden çıkan çeviriler karşılaştırmalı çeviri eleştirisi bağlamında incelenmeye çalışılacaktır. Bu çevirmenlerin yaptıkları çevirilerin sayfa sayıları ise şöyledir: Günyol – 116 sayfa, Tiryakioğlu – 110 sayfa, Arıkan – 156 sayfa, Onaran – 105 sayfa, Önal – 107 sayfa ve Sarı – 92 sayfa. Daha sonraki bölümlerde sıkça vurgulanacağı ve diğer çevirilerin sayfa sayılarından da anlaşılacağı üzere, bu tez çalışması kapsamında incelenen Leman Sarı'nın yaptığı çeviri özet ve serbest çeviri örneğidir.

Bazı çevirmenler hakkında ne yazık ki yeterli ve istenilen düzeyde bilgi elde edilememiştir. Özellikle Leman Sarı ve Nihal Önal hakkında bilgi sağlanamamıştır. Her iki çevirmenle ilgili bilgi toplamak amacıyla Türkiye Çevirmenler Birliği ile iletişime geçilmiştir. Ancak Çevirmenler Birliğinden herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İletişime geçilen bir diğer taraf ise ÇEVBİR-Çevirmenler Meslek Birliği'dir. Ancak her iki taraftan da ilgili kişiler hakkında bilgi temin edilememiştir.

Baskısı en fazla yapılan çevirinin Günyol ve Tiryakioğlu'na ait olduğu görölmüştür. Günyol'un çevirisi ilk kez 1981 yılında yayımlanmıştır. Çevirmenlik, eleştirmenlik, yazarlık ve yayımcılık yapan Günyol'un *Yabancı* romanının çevirisi farklı tarihlerde pek çok kere basılmıştır. Yapılan incelemelere göre, Günyol'un çevirisi farklı tarihlerde basılmış olmasına rağmen çevirilerde güncelleme yapılmadığı görölmektedir. Günyol'un çevirisinin uzunca bir süre aynı haliyle basıldığı görölmüştür. Daha sonraki bölümde de değinileceği üzere bunda Günyol'un şiveli konuşma biçimi etkilidir. Günyol'un Türk dilinin koruyucu yaklaşımının etkileri de yaptığı çevirilerde görölmektedir. Bu tez çalışmasında ayrıca Günyol'un 2003 yılında Can Yayınlarından çıkan çevirisinde Camus ve onun yaşama dair görüşlerine uzunca değindiği önsözüne de yer verilmiştir. Günyol'un Camus ve temsil ettiği felsefesi hakkında uzunca bir ön söze yer vermesi, kendisinin de bir fikir adamı olduğunun işareti olarak kabul edilebilir. Günyol ile ayrıntılı bilgi ilerleyen bölümde yer almaktadır.

Necmettin Arıkan'ın 1977 tarihinde Altın Kitaplar Yayınevinden çıkan çevirisindeki ön sözüne "Bir çevirmen gözüyle Albert Camus ve felsefi görüşünün değerlendirilmesi" kapsamında yer verilmiştir. Gerek Günyol'un gerekse Arıkan'ın mevcut ön sözlerinin tez çalışmamız kapsamına dahil edilmesi hem bir zenginlik katmakta, hem de Camus'nün düşünce dünyamızda nasıl algılandığına dair bir perspektif kazandırması bakımından önem teşkil etmektedir. Bu iki önsözün, kültür dünyamızın ayrılmaz bir parçası olan yazın çevirisinin, daha iyi anlaşılmasında ve çevirmenlerin çevirdikleri yazarla ne ölçüde bütünleştiklerini gösterme noktasında da yol gösterici bir kılavuz niteliğinde olduğunu düşünüyüyoruz. Çevireceği metne hakimiyetinden, metni yorumlamasına ve anlamlı bir hale getirmesine kadar adeta ikinci bir yazara bürünen çevirmen farklı aşamalarda farklı kimlikler de üstlenir. Bunda elbette yazın türünün kendi içinde barındırdığı farklı yapısal ve biçimsel özellikler de etkilidir. Bir yazınsal ürünü yani edebiyat metnini yorumlama ve anlamlandırma sürecinde çeviri sorunlarını saptayacak ve bu sorunları ortadan kaldıracak ya da tamamen kaldıramasa bile en aza indirecek olan çevirmenin kendisidir. Yazın çevirisinde özgün metin ile çeviri metnin yani özgün metnin yaratıcısı yazar ile çeviri metnin yaratıcısı çevirmenin arasındaki uyumun sağlanması son derece önemli olduğundan çevirmenin yazarı her açıdan tanıması ve yapıta tüm yönleriyle egemen olması çok önemlidir. Eline aldığı esere ve yazarının düşünce dünyasına tam

olarak yani tüm hatlarıyla dahil olamayan bir çevirmen, ne yazık ki beklenen düzeyde bir çeviri ürünü ortaya koyamayacaktır. Yazarın dünyaya karşı takındığı tavır ve benimsediği düşünce dinamiği neticesinde dil aracılığıyla ortaya koyduğu kurmaca dünyası, başka bir dilde yazarın yerine geçen çevirmen tarafından aynı amaca hizmet edecek şekilde yeniden tasarlanmalıdır. Aksi takdirde erek dilde ortaya çıkacak olan kaynak metinden tamamen bağımsız ya da kaynak metne her yönüyle dahil olamamış kopuk bir metinden başka bir şey değildir. İşte tüm bu nedenlerden ötürü bu bölümde çevirmenlerimizle ilgili imkanlarımız dahilinde olabildiğince geniş bilgilere yer vermeye çalışılmıştır.

3.1. Vedat Günyol

Vedat Günyol Türk düşünce ve yazın dünyasında söz sahibi olmuş en önemli isimlerden birisidir. 1912 yılında dünyaya gelen Günyol **Mavi Anadolucular**¹ fikrini savunan aydınlardandır. Eleştirmenlik, çevirmenlik ve yazarlık yapmıştır. Fransız klasiklerini Türkçeye kazandıran ilk çevirmenlerdendir. Münevver Oğan'ın Varlık Yayınlarında kaleme aldığı *Vedat Günyol: Yaşamını Aydınlanma Uğraşına Adanmış Bir Aydın* adlı yazısında Günyol'un Fransızca ile tanışması kendi ağzından şu şekilde verilmiştir: "Babam 1900'lü yıllarda babasından habersiz Paris'e kaçmış. Bir yıl Paris'te yaşamış. Paris'e hayran yurda dönerken yanında iki ciltlik *Büyük Larousse* getirmiş. Bizim çocukluğumuz *Larousse*'u karıştırarak onun resimlerine bakarak geçti" (Oğan, 1997: 36)

¹Bkz.: Mavi Anadolucular hakkında ayrıntılı bilgi için: <http://arkeofili.com/halikarnas-balikcisi-ve-mavi-anadoluculuk/>, (Çevrimiçi), 8 Nisan 2019. Buna göre: "Mavi Anadoluculuk düşüncesi en yalın hali ile Yunan ve Roma medeniyeti olarak görülen kültürün temelini Anadolu olduğunu öne sürer. Grek mitolojisinin, Homeros'un, Sappho'nun, Anadolu'nun antik kentlerinin Yunan kültürüne mal edilmesine karşı çıkar ve tüm bunların Anadolu'nun kültürü olduğunu söyler. Mavi Anadoluculuk düşüncesi Anadolu'ya yapılan "kültürlerin geçiş köprüsü" benzetmesini kabul etmez, Halikarnas Balıkçısı'nın mimarı olduğu bu düşünce Anadolu'yu kültürlerin çekirdek bölgesi olarak kabul eder, Yunan uygarlığının, Anadolu uygarlığının öncüsü değil izleyicisi olduğunu savunur. Azra Erhat, Sabahattin Eyüboğlu, Derman Bayladı, Vedat Günyol, Bedri Rahmi ve Cengiz Bektaş gibi birçok aydın bu fikrin savunucusudur."

Günyol, Türkiye Cumhuriyetinin ilk Sağlık Bakanlığı görevine getirilen Adnan Adıvar'ın hazırlanacak İslam Ansiklopedisinin yazı kurulunda yer alma teklifini kabul etmiş ve bu çalışmanın Türkiye için önemli bir kazanç olacağını şu cümleleriyle belirtmiştir. "İslam Ansiklopedisi genellikle Müslüman olmayan ama bilimsel açıdan İslamiyet'i inceleyen Batı aydınlarının çabalarının ürünüydü. İslam Ansiklopedi'si; dine bağlı olsun olmasın, bir dini "müspet" bilim açısından inceleyen bir yapıt olarak benim için özel bir değer taşıyordu." (Oğan, a.g.e, 38)

Günyol, birçok ansiklopedik çalışmada edebi kurul üyesi olarak da katkıda bulunmuştur. 1998'deki 19. Tüyük Kitap Fuarının onur yazarı seçilmiştir. Ölümünden sonra anısına Vedat Günyol Deneme Ödülü düzenlenmiştir.² Bu yıl ikincisi düzenlenen "Vedat Günyol Deneme Ödülü", "Üstümüzdeki Gül Yapağı" adlı kitabıyla birinciliği Feridun Andaç'a verilmiştir.³

Bir çevirmenin gözünden çevireceği eser ve eserin yazarıyla ilgili fikir ve düşüncelerini yansıtmaları bakımından Günyol'un *Yabancı* romanına dahil ettiği önsözü aşağıda verilmiştir:

3.1.1. Vedat Günyol'un Önsözü

Aşağıda Günyol'un 2003 tarihli Can Yayınlarındaki baskısında Camus'nün *Yabancı* adlı eserine ilişkin görüşlerini paylaştığı ön sözü yer almaktadır. Günyol'un ön sözünün bu tez çalışmasına dahil edilmesi, Camus'nün *Yabancı* romanının ilk çevirmenleri arasında sayılabilecek ve Türk düşünce dünyasına yaptığı katkılarla saygın bir yer edinen Günyol'un çevirmen kimliğini kuşanarak Camus ve temsil ettiği akım ile ilgili fikir ve düşüncelerini yansıtmaları bakımından önem teşkil etmektedir. Bu önsöz, aynı zamanda Mavi Anadolucular Hareketinin temsilcilerinden olan Günyol'un yeni kurulan

²Ayrıntılı bilgi için bkz.: Vedat Günyol. (https://tr.wikipedia.org/wiki/Vedat_G%25C3%25BCnyol+%&cd=1&hl=en&ct=clnk&gl=tr),(Çevrimiçi), 1 Eylül 2017

³Haberin içeriği için bkz.: <http://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/vedat-gunnyol-2-deneme-yarismasi-odulleri-sahiplerini-buldu-40761925>

Türkiye Cumhuriyetinin düşünce ve yazın dünyasına katkıda bulunma çabalarına bir örnek olarak nitelendirilebilir.

Günyol'un çevirisine eklemeyi gerekli gördüğü bu önsöz, Camus'nün dünya görüşünün bir çevirmenin bakış açısıyla değerlendirilmesi, başta kendi toplumumuz olmak üzere, evrensel düşünce dünyasına sağladığı katkının anlaşılmasında yararlı olacaktır. Bu tezin araştırma ve yazma sürecinde edinilen kitaplarda romana ilişkin giriş niteliğinde kabul edebileceğimiz çevirmenin gözünden kitaba ve yazara dair önsöz yalnızca Günyol tarafından yazılmıştır. Günyol'un 2003 tarihli Can Yayınlarından çıkan *Yabancı* çevirisinde "**Albert Camus ve Yabancı'sı**" adlı notunda yer alan çevirmen önsözü aşağıdaki gibidir:

"XX. yüzyıl Fransa'sının, dahası, dünyanın düşünce yaşamına damgasını vurmuş sayılı birkaç aydınından biridir *Albert Camus*. Düşünce dünyasının, dünyamızın, Bertrand Russell, Einstein, Sartre gibi yüceleri yanında, romanları, tiyatro yapıtları, politika yazılarıyla, tutumu, davranışı, özel genel yaşamıyla, çikarsız bir aydın örneğini vermiş bir insan olarak özel bir yeri var *Albert Camus*'nün yüzyılımızda. *Albert Camus*'nün dünya görüşü, yaşamın anlamsızlığından, saçmalığından kaynaklanan bir anlayış kavrayıştan yola çıkmaktadır. Değil mi ki yaşam, bir yerde ölümler – yani yoklukla – sonuçlanıyor, öyleyse nedir bu didinip durma, bu yedim içtim, aldım verdim, benim senin kavgasının anlamı? *Albert Camus* için yaşam, insan yaşamı, bir saçma, bir anlamsız, bir akıl-dışı, bir mantık-dışı yaşamdır. Yani, başlangıçta bir karamsarlık, bir umutsuzluktur söz konusu olan. Ama umutsuzluktan yola çıkmak, sonuna dek umutsuz olmayı gerektirir mi? Hayır, diyor, *Albert Camus*. Ölümler biten yaşam saçmadır, evet. Bunda kuşku yok. Ama, yaşam ölümler bitiyor diye, kapayacak mıyız gözümüzü, yüreğimizin kapılarını bu yaşanan dünyanın güzelliklerine, bunlar yanında insanların acılarına, çaresizliklerine? Mademki, yaşıyoruz, yaşadığımız sürece mutlu olmaya, sağımızda solumuzda mutluluk yaratmaya bakmalıyız. Mutluluk, bir yerde ve her yerde, hiçbir şey beklemeden dünyayı, insanları sevmektir, diyor *Albert Camus*. İşte, *Albert Camus*'nün dünya görüşü bu. Saçma dünyada insan niçin yaşar? Alışkanlık dolayısıyla mı, yoksa yaşamayı seçtiği için mi? R.M. Albérès, bu konuya şöyle bir açıklama getiriyor: "İnsan ne yaptığını bilerek, talihin bütün kötülüklerini karşısına alarak, boşuna hayallere kapılmayı teperek seçmeli. İnsanın, yaşamı tam anlamıyla, seçmesi demek, yaşamın saçma, dünyanın haksız, Tanrının sağır olabileceğini düşünmüş olması demektir. İnsan her şeyi kaybetmeli ki, her şeyi alabilsin. *Camus*, yaşamın anlamı üzerinde *Descartes*'in dünyanın varlığı üzerine

yürüttüğü düşünce ile önce yaşamın hiçbir anlamı olmadığını kabul ediyor. İşte, o zaman seçiyor ve yaşamdan yana oluyor... Stoik (dayançlı) bir filozof... ama vahlanmayan ve böbürlenmeyen bir filozof.” Camus, yaşamın saçmalığı karşısında, umutsuzluğu, eylemsizliği, eli kolu bağıllığı değil, umudu, insan acısını bir yerde dindirmek, bir yerde yüceltme doğrultusunda, yine de yaşamı seçmiştir. Ünlü romanı *Veba*'yı okursanız görürsünüz ki, orada, bir kenti sarmış olan o korkunç salgına karşı, birbirinden kopuk iki ayrı güç, savaşım vermektedir: Bir yanda, ölüm ötesinin cennetli cehennemli (daha çok, cennetli, huruli, gılmanlı) yaşamına bel bağlamış, dolayısıyla saçmalıktan uzak tanrısal düzene, yazgıya inanan din adamları, öte yanda, ‘umutsuzluk içinde dünyayı haksız yazgisına olan’ yakınlığını duyan, öte-dünya masallarına inanmayan hekimler var. yani, bir yanda din, bir yanda bilim ve teknik, sonunda hekimler kazanıyor savaşımı ve kenti vebadan kurtarıyorlar. [...] Yaşamın, ölümlle sonuçlanan yaşamın saçmalığına karşın, umutsuz değil Camus'nün dünya görüşü. Bir yazısında bakın ne diyor Camus. “ Ne olursa olsun, her şeyin anlamsız olduğu, her şeyden umut kesmek gerektiği düşüncesiyle nasıl kalır insan?.. Her şeyin anlamsız olduğunu söylediğimiz anda bile anlamlı bir şey söylemiş oluyoruz. Dünyanın hiçbir anlamı yoktur demek, her çeşit değer yargısını ortadan kaldırmak olur. Ama, yaşamak ve örneğin, yiyip içmek kendiliğinden bir değer yargısıdır. Ölmeye yanaşmadığı sürece, insan yaşamayı seçiyor demektir. O zaman da, görece de olsa, yaşamaya bir değer veriyoruz demektir. Umutsuz bir edebiyat ne demek olabilir? Umutsuzluk susar. Kaldı ki, susmak bile, eğer gözler konuşuyorsa, bir anlam taşır. Gerçek umutsuzluk can çekişme, mezar ya da uçurumdur. Umutsuzluk konuştu mu, hele yazdı mı, hemen kardeş el uzanır sana, ağaç anlam kazanır, sevgi doğar. Umutsuz edebiyat sözü birbirini tutmayan iki sözdür. Çünkü edebiyat olan her yerde umut vardır.” Camus, bir edebiyat adamı, bir sanatçı, umutsuzluğa savaş açmış bir insan olarak çıkıyor karşımıza. “Ben kendi hesabıma insanlığın yüz karasıyla savaşmaktan geri kalmadım, katı yürekli insanlardan tiksindiğim kadar hiçbir şeyden tiksinmedim, “ diyor ve şunları ekliyor: “Şu var ki, en koyu umutsuzluğumuz içinde, bu umutsuzluğu (bu inkarcılığı) aşmanın yollarını aradım. Bunu da iyiliğimden, herkesten daha üstün ruhlu olduğumdan yapmış değilim. Ama ben doğuştan içimde taşıdığım bir sezgi ışığına bağlıyım. Bu sezgi ile insanlar binlerce yıldır yaşamı en büyük acılar içinde bile sevmesini bilmişlerdir.” Camus, ilk kez adını ve sanını *Yabancı* adlı romanıyla duyurdu dünyaya. Yıl 1942. Fransa, Hitler ordularının toplu tüfekli, tanklı, çizmeli mahmuzlu, hoyrat işgali altındadır. Çevresine ve de kendine yabancı düşmüş bir insanlığın, sıradan, akıl-dışı, mantık-dışı bir dünyada, aklın hiçbir yardımı olmaksızın gün gün, dakika dakika yaşayışını dile getirmektedir *Yabancı* romanı. Bir saçma serüvendir Meursault'un gözlerimiz önüne serilen serüveni. Sevip sevmemek, evlenip evlenmemek, Tanrıya inanıp inanmamak, bir hiç

yüzünden adam öldürüp elini kana bulamak gibi sorunları kendine dert edinmeyen, saçmalıkları içinde saçma bir yaşam düzeyine kendini kaptırılmış bir insancığın romanıdır *Yabancı* Sartre'ın deyimiyle, saçmalık "İnsanın dünya ile ilişkilerinden başka bir şey değildir." Meursault, bu saçmalığı yaşamaktadır, anasının ölümüne, Marie'nin sevgisine, hatta hatta kendi ölümüne duygusuz kalabilmenin saçmalığına sırtını dayayarak. [...]"

Görüldüğü üzere Günyol, öncelikle deneyimli ve pek çok alanda fikir sahibi olan bir çevirmendir. Camus'nün ölümle ilgili düşüncelerini iyimser bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve ölümün hayatın içindeki diğer duyguların önüne geçmesine izin verilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Günyol'un benimsediği insancıl yaklaşımın, şüphesiz ki bu değerlendirmesinde yeri çok büyüktür.

3.2. Samih Tiryakioğlu

"Samih Tiryakioğlu, 1909'da doğdu. Galatasaray Lisesi ve İÜ Gazetecilik Enstitüsü'nü bitirdikten sonra uzun yıllar gazetecilik ve çevirmenlik yaptı. Hürriyet gazetesinin yazı işleri müdürlüğünü üstlendi, Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) başkan vekilliği görevinde bulundu. Honoré de Balzac, Gustave Flaubert, Stendhal, Emile Zola, Victor Hugo, Joseph Kessel, Jean-Paul Sartre, Albert Camus gibi yazarların yapıtlarını dilimize kazandırdı. Tiryakioğlu, 1995 yılında öldü."⁴

3.3. Bertan Onaran

"1937 yılında dünyaya gelen Bertan Onaran, Haydarpaşa Lisesini, İÜ Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İlk çevirilerini 1963 yılında yayımladı. 1964'te Memet Fuat ile tanıştı; eserlerini çevirdiği yazarlar arasına Gide, Sartre, Camus, Mayakovski katıldı. Ardından Saint-Exupery, Marguerite Duras, Albertine Sarrazin, Gilles Martinet'den çeviriler yaptı. Cervantes'in başyapıtı Don Quijote'yi ilk kez tam metin olarak çevirdi. Wilhelm Reich'in bütün kitaplarını Türkçeleştirdi. André Malraux, Émile Zola, Stendhal, Panait Istrati,

⁴ Camus'nün *Yabancı* romanının Can Yayınları, 58. Baskısında yer alan Samih Tiryakioğlu ile ilgili bölümden alınmıştır.

Eugène Ionesco, Alain Robe Grillet, Nathalie Sarraute'dan çeviriler yapan Bertan Onaran'ın 1972'de Beauvoir'dan aktardığı Konuk Kız'a TDK çeviri ödülü verildi.”⁵

3.4. Necmettin Arıkan

“Sözlük yazarı ve çevirmen olan Necmettin Arıkan, Fransızcadan çeşitli eserlerin çevirisini dilimize kazandırmıştır. Özellikle 70'li yıllarda önemli eserlerin çevirilerini gerçekleştirmiştir. *Uyanış* (Jean-Paul Sartre), *Kırmızı ve Siyah* (Stendhal) gibi eserlerin Türkçeye çevirilerini yapmıştır. Ayrıca bir de sözlük çalışmasına imza atmıştır.”⁶

3.4.1. Necmettin Arıkan'ın Önsözü

Arıkan da Günyol gibi bir çevirmen gözüyle önsöz eklemiştir. Arıkan'ın önsözü de Camus'nün anlaşılmasında ve bir çevirmenin metne yaklaşımı konusunda bilgi vermektedir.

“Saçmanın Felsefesi” adlı görüşün yaratıcısı olan Albert Camus, 1942'de, kendi kuşağının en güzel romanı olan “Yabancı”yı yazdı. Yazar, açık, sade, süssüz ve hareketli üslubu ile “Yabancı”da ünlü Amerikan romancısı Ernest Hemingway'ın tekniğinden etkilenmiş görünmektedir. Bu romanında kayıtsız, her şeye boşveren, hayatın anlamsızlığına karşı mücadele etmekten adeta yorulmuş, etrafında olup biten olayları anlamayani anlamak için de hiçbir çaba harcamayan, unutulmaz bir insan tipini canlandırmaktadır. Olayları Mersault'nun ağzından anlatan Camus, nesnel (objektif) bir romancı gibi davranarak, kahramanlarıyla okuyucu arasına girip, onların düşünce ve duygularını anlatmamakta, tersine, kahramanlarının hareket ve davranışlarını yansıtmakla yetinmektedir. (...) Bu anlamsız evrende, kişinin, özlemini duyduğu mutluluğu araması boşunadır. Mutluluğa erişmesine imkan yoktur. Aslında mutluluk, aldatıcı bir görünüşten başka bir şey değildir, hayat da öyle... Kişi, ölüme mahkuma edilmiştir ve ölüm düşüncesi ona bunalım

⁵ Araştırma sürecinde hakkında çok fazla bilgiye ulaşılamayan bir diğer çevirmen ise Bertan Onaran'dır. En kapsamlı bilgi aşağıdaki linkte yer almaktadır. Metin içerisindeki altını bu linkten alınmıştır: <https://www.iskulttur.com.tr/yazarlar/bertan-onaran>

⁶ Necmettin Arıkan ile ilgili araştırma yapılmış ancak bulunan bilgiler sınırlı olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: http://www.kitapyurdu.com/kitap/altin-sozluk-golden-dictionary-ingilizce-turkce/3009.html&filter_name=necmettin%20arikan, (Çevrimiçi) 25 Şubat 2018

vermektedir. Akıp giden zamanın kendisini sürükleyip götürdüğü ölüme karşı güçsüzlüğünü anlamaktadır. Kendisini bir kırılmaz çember gibi sıkı sıkı kavrayan her günlük hayatın bunaltıcı tekdüzeliği içinde, bir otomat gibi, her gün belirli bir işi, belirli saatlerde, belirli biçimde yapmak zorunluğunda oluşu, onu hayatın gerçekten bir anlamı olup olmadığı konusunda kuşkuya götürmektedir. Ve kendisine böyle bir soru sormaya başladığı anda da, kaderine karşı başkaldırıyor demektir. Ama etrafını çeviren hayatın ve evrenin saçmalığından üzüntüye kapılıp, hayatına son vermesi bir çözüm şekli değildir ve zahmete değmez. Ama tersine, bu hayata bir anlam vermeye kalkışacak yerde, onu gururla yaşamlı ve dünya nimetlerinden yararlanmalıdır. Bu hayatı yaşamak kişiyi daha bir yücelteceki ona daha bir soyluluk kazandıracaktır. Bu da, evrenin anlamsızlığına karşı onun zaferi olacaktır.”

3.5. Nihal Önal

Bu tez çalışması kapsamında çevirisini inceleyeceğimiz Nihal Önal hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşamadık. Önal'un *Yabancı* romanının çevirisi 1990 yılında Cem Yayınevi tarafından (1. baskı) basılmıştır. Çevirmen hakkında çevrimiçi yaptığımız araştırmalar sonucunda ulaşabildiğimiz tek bilgi çevirmenin bugüne kadar gerçekleştirdiği çeviri çalışmaları ile sınırlıdır. Çevirmenin kendisi hakkında doğrudan bir bilgiye erişmemiz mümkün olmamıştır.

3.6. Leman Sarı

Yaptığımız araştırmalar sonucunda tez çalışmasında yer verilen çevirmen Leman Sarı hakkında istenilen düzeyde bir bilgiye ulaşamadık. Tez çalışması kapsamına dahil ettiğimiz Sarı'nın çevirisi özet çeviri niteliğindedir ve çevirisinde yer yer serbest çeviri örneklerine de rastlanmıştır. Sarı'nın çevirisi sayfa sayısı bakımından diğer çeviriler ile kıyaslandığında çok daha azdır. Bununla birlikte, çeviri eleştirisine farklı bir bakış açısı kazandırması ve zengin bir değerlendirme sunması bakımından Sarı'nın çevirisi de bu tez çalışması kapsamında incelenmiştir. Seçilen örnekler bakıldığında Sarı'ya ait çevirilerin özet ve yer yer serbest çeviri olması, tez çalışmasına zenginlik kazandırmıştır. Çeviri eleştirisinin temel koşullarından biri kaynak ve erek

metnin tüm yönleriyle çözümlenmesi ve yorumlanmasıdır. Çeviri eylemini üstlenen çevirmenin kaynak ve erek metnin dil özelliklerine her açıdan hakim olması, yazarın diliyle bütünleşmesi, kültürel farklılıkların bilincinde olması ve çeviri stratejilerini doğru noktada uygulayabilmesi önemlidir. Çevirmenin çeviri sürecinde ikinci bir yazara dönüşmesi, ortaya çıkacak çeviri metnin nitelikli olmasını sağlayacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

YABANCI ROMANIN ÇEVİRİLERİNE VE ÇEVİRMEN TERCİHLERİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Genel tanımıyla özgün bir metnin ve bu özgün metnin çevirisinin bir karşılaştırmalı çözümlemesini kapsayan çeviri eleştirisinin, yalnızca kaynak ve çeviri metni kapsayan bir süreç olmadığını daha önceki bölümlerde sıkça vurgulamıştık. Çeviri kaynak metindeki anlamlı tümce yapılarının dilsel ve dil dışı göndermelerinin de dikkate alınarak erek metne aktarılması uğraşdır. Çeviri eleştirisindeki amaç ise öncelikle eşdeğerliğin yakalanıp yakalanmadığını ortaya koyacak bir bakış açısı geliştirmek, var ise kaynak metinden erek metne aktarılırken meydana gelen sapma ya da değişikliklerin nedenlerini de ortaya çıkarmaktır.

Tez bağlamında yapılan araştırma sürecinde romanın altı farklı çevirmen tarafından farklı tarihlerde yayımlanan çevirileri sırasıyla incelenmiş ve Camus'nün felsefi düşüncesi doğrultusunda çeviri eleştirisi açısından uygun örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Altı farklı çevirmeni dahil etmemizin nedeni ise öncelikle çeviri karşılaştırmamızı çok çeşitli bir yelpazeye yaymak ve örneklerimizi olabildiğince genişletmektir. Tez çalışmamızda Camus'nün varoluşçu felsefesini yansıtan örnekler seçilmiştir. Bunun nedeni Albert Camus'nün eserinin dilimize ne kadar doğru yansıtıldığını görmek ve çevirmenlerin kaynak metnin içerdiği açık ya da kapalı anlamların, felsefi göndermelerin ve arka plan bilgisinin erek dile yansıtıp yansıtamadıklarını bulmaktır.

Bu bölümde öncelikle romanın başlığı olan **Etranger** sözcüğünün **Yabancı** olarak çevrilmesinin nedenleri üzerinde tartışılacaktır. Çeviri karşılaştırması ve eleştirisi kapsamında inceleyeceğimiz on dokuz örnek, yukarıda da belirttiğimiz üzere Camus'nün saçma, uyumsuzluk, yabancılaşma, varoluşçu görüşünü yansıttığını düşündüğümüz tümcelerden ibarettir. Örnek sıralamamız ise kitabın normal seyrine göre seçilmiştir. Çeviri metinlerden hareketle çevirmenlerin tutumları belirli çeviri

eleştirisi ölçütleri ışığında ele alınmıştır. Yöntem olarak tezin üçüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan çeviri kuram ve yöntemleri benimsenmiştir.

4.1. Çevirilerde “Yabancı” Sözcüğünün Seçilmesinin Olası Nedenleri

Birinci bölümde Camus'nün yabancılaşma kavramına yüklediği daha anlaşılır kılmak amacıyla yabancı sözcüğünün anlamlarına bakmıştık. Camus'nün *Yabancı* adlı eseri dilimize *yabancı* sözcüğü ile çevrilmiştir. Bunda sözcüğün kaynak metindeki gibi tek bir sözcükle ifade edilmek istenmesinin etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü Camus'nün “*étranger*” yani yabancı olarak nitelendirdiği kavram, her şeyden önce kendisinden ve toplumdaki uzak, yaşamın anlamsızlığının farkında olan, ölüm gerçeğini kabullenmiş, dünya ile uyumsuz bir kişinin varlığıdır. Camus'nün Mersault ile çizdiği yabancı, yalnızca kendi duygularına değil topluma ve dünyaya dair her şeye yabancı olan bir portre. Mersault'un yalnızlığı üzerinden hepimizin iç dünyamızda yaşamla aramızda kurduğumuz bağı sorgulatmayı hedefleyen Camus, bir yanda hayatın içinde var olduğumuz sürece hayattan kopamayacağımızı, diğer yandan da ölüm gerçeğinin karşılığında çaresizliğimizi ve saçma yaşantımızı sorguluyor bize. Romanı boyunca Mersault'un yalnızlığının bilinçli bir tercih olup olmadığını düşünürken, aslında kendi yaşamımızdaki tercihlerimizin ne kadar bilinçli olup olmadığını sorguluyoruz. Annesinin ölümü ile bir Arabı öldürmesi ve hatta kendisinin idamla dahi yargılanması arasında herhangi bir fark görmüyor Mersault. Uyumsuz yani bir başka deyişle saçma (*l'absurde*) yaşam için Camus'nün şu sözlerine yer vermek anlamlı olacaktır:

“Benliğimin belirsiz özelemlerle yaşayan bu bölümünden, bu birlik isteğinden başka, bu çözme isteğinden başka, bu aydınlık ve uygunluk gereksiniminden başka her şeyi yadsıyabilirim. Beni çevreleyen, bana çarpan ya da beni götüren bu dünyada, bu kaostan, bu her şeyin başı rastlantıdan başka, kargaşadan doğan bu tanrısal denklikten başka her şeyi çürütebilirim. Bu dünyanın kendisini aşan bir anlamı var mı, bilmiyorum. Kendi koşulumun dışında olan bir anlamın benim için anlamı ne? Ben ancak insan ölçüleriyle anlayabilirim. Dokunduğum şey, bana karşı direnen şey, işte budur benim anlamadığım. Bu

iki kesinlik, saltıklık ve birlik isteğimle bu dünyanın usa ve mantığa uygun bir ilkeye indirgenmezliği, bunları uzlaştıramayacağımı da biliyorum.”(Camus, a.g.e, 65)

Camus'nün sözlerinden yola çıkarak, varoluşu ve yaşamı anlamlandırmak, aslında Mersault ile bize verdiği mesajla aynıdır: İçinde var olduğum dünyayı, beni saran sorunların kökenini ve en önemlisi de varoluş sorununu, ancak anlayabildiğim sınırlar içinde anlayabilirim. Camus, bunun ötesine geçme çabasının, varlığımızı ve düşünce dünyamızı içinde bulunduğumuz dünyadan koparacağı gibi, bilemeyeceğimizi iddia ettiği yaşam sonrası bir dünya fikri nedeniyle de bizi çıkmaza sürükleyeceği görüşündedir. Ayrıca Mersault, insanların her iki ölüm karşısındaki tepkilerine de anlam veremeyecek kadar kendisine ve içinde yaşadığı topluma yabancıdır. İnsanlara sıradışı gelen her şey aslında ona göre son derece normaldir.

4.2. Çeviri Eleştirisinde İzlenen Yöntem

Çeviri bir kültürel aktarım ve eylem olduğu için erek metnin işlevsel hale gelmesinde çevirmenin kararlarının eleştiri sürecine dahil edilmesi esastır. Bu süreçte kaynak metinle kurulacak anlam bağlantılarının kopmaması gerekmektedir. Buradaki amaç, çevirilerin kaynak mı yoksa hedef odaklı mı olduğunu anlamaya çalışarak bir değerlendirme ortaya koymaktır. İyi bir çevirinin özellikleri, çevirmenin çeviride başarılı olmak için uygulaması gereken stratejiler, eşdeğerliğin sağlanmasındaki ölçütlerin neler olduğu gibi sorular çeviri eleştirisinin temelini oluşturmaktadır. Erek metnin her şeyden önce kendi erek okuyucusuna ulaşma gerekliliğinin belirli kuram ve yöntemler doğrultusunda değerlendirilmesi çeviri eleştirisinin birincil amacıdır.

Tezde kullanılacak çeviri metinler çevrildikleri tarih itibariyle sıralanmıştır. Çevirmenlerle ilgili daha önce bilgi verildiği için bu bölümde sadece kaynak metinden örnekler seçilmiş ve her bir çevirmenin bu örnek tümceleri nasıl çevirdikleri ve çeviri sürecinde neleri gözönünde bulundurdıkları eleştirel bir yaklaşımla gösterilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmamızda, etkili bir kaynak ve hedef metin karşılaştırmalı çözümlemesi gerçekleştirebilmek için daha önce de belirtildiği üzere belirli çeviri yöntem ve stratejileri eşliğinde bir yöntem izlenmeye çalışılmıştır. Tüm çözümlemelerde yazarın

kişiliği, felsefi görüşü, biçemi, eserini verdiği dönemin şartları vb. gibi unsurlar göz önünde bulundurulacaktır. Bir çeviri stratejisi olarak eşdeğerlik ölçütü her zaman dikkate alınmıştır. Bu bağlamda Berman'ın çeviri eleştirisine yönelik açıklaması bu düşüncemizi desteklemektedir.

“Berman, çeviri deneyiminin doğası üstünde düşünce üretilmesi gerekliliğine vurgu yaparak bu amaç doğrultusunda çevirmen davranışlarının inceleneceğini ve bu davranışları yönlendiren unsurların irdeleneceğini belirtir. Bu anlayış doğrultusunda çeviri eleştirisini zenginleştirici bir okuma biçimi olarak gören Berman önerdiği çeviri eleştirisi çalışmasını katı bir yöntem önerisi yerine, olası bir analitik yol haritası olarak gördüğünün altını çizer (Ece 2008, 143). Berman'ın yol haritasının altı ana durağı vardır: (i) çeviri metnin okunması ve tekrar okunması; (ii) kaynak metnin okunması; (iii) çevirmenin izinin sürülmesi (bu durak üç ayrı durak içerir: çevirmenin çeviri eylemine yönelik tutumunun incelenmesi, çeviri projesinin incelenmesi, çeviri ufkunun incelenmesi); (iv) çevirinin incelenmesi; (v) çevirinin alımlanması ve (vi) yapıcı eleştiri.” (Yaman, 2018: 433).

Toury ise karşılaştırmalı çeviri eleştirisi sürecinin aşağıdaki gibi tanımlar:

- a) “Aynı kaynak metinden yapılmış çeviriler arasında
- b) Farklı çevirmenlerin, aynı yıllarda veya farklı dönemlerde aynı erek dile yapmış oldukları çeviriler arasında,
- c) Çeviri sürecinin – eğer saptanabilirse – çeşitli aşamaları arasında,
- d) Aynı çevirinin – eğer varsa – çeşitli baskıları arasında
- e) Aynı metnin farklı dillere yapılmış çevirileri arasında olacaktır” (Burçoğlu, 2010: 17).

Görüldüğü üzere karşılaştırmalı çeviri eleştirisinde kaynak ve erek metinler birbirleriyle aynı anda incelenmektedir. Buna ek olarak Vinay ve Darbelnet'nin yedi aşamalı çeviri stratejisini oluşturan ölçütler de dikkate alınarak kapsamlı bir çeviri eleştirisi yapılmaya çalışılmıştır.

4.3. Seçilen Örneklerin Çevirilerinin Yorumlanması

Bu bölümde *Yabancı* başlıklı roman dikkatli bir şekilde okunmuş, Camus'nün felsefi görüşlerini en iyi şekilde yansıttığını düşündüğümüz örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Amaç çevirmenlerin, yazarın bu görüşlerini ne derecede yansıtip yansıtmadıklarını çeviri kuram ve yöntemleri doğrultusunda ele alıp ayrıntılı bir şekilde incelemektir. Bu bağlamda altı farklı çevirmenin çeviri önermeleri ile birlikte on dokuz örnek tümce seçilmiş, tablo içerisinde her bir çevirmenin çevirisi tarihsel sırayla verilmiştir. Her bir örnek yukarıdaki bölümlerde ayrıntılı biçimde açıklanan çeviri kuramları ile çeviri yöntem ve stratejileri doğrultusunda yorumlanmıştır. Belli çeviri yöntem ve stratejilerinden hareketle çevirmenlerin çevirilerinde izledikleri yöntemler belirlenmeye çalışılmıştır. Her bir tabloda yer alan örnek paragraflar önce tümceler halinde incelenerek çevirmenler arasındaki farklılıklar tespit edilmiş ve ardından bu farklılıklara sebep olan muhtemel nedenler açıklanmaya çalışılmıştır. Her örnek tümce romanın bütününden koparılmadan, bir başka deyişle varoluşçu ve saçma felsefesinin göndermelerinin izleri esas alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Camus'nün varoluşçu ve saçma felsefesini işlediği *Yabancı* romanındaki göndermelerin erek dile ne ölçüde yansıtılıp yansıtılmadığını ortaya koymayı amaçlayan bu tez çalışmamızda, seçilen her örnek bu amaca uygun olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Aşağıdaki inceleme ve yorumlama bölümünde çevirmenlerimizin yalnızca soyadlarına yer verilmiştir. Herhangi bir numaralandırmaya gidilmemiştir. Üçüncü bölümde çevirmenlerimizle ilgili olabildiğince ayrıntılı bilgi verilmeye çalışıldığından böyle bir kısaltma tercih edilmiştir. Aşağıda sırasıyla on dokuz örnek yer almaktadır:

1. **“Aujourd'hui, maman est morte. Ou peut-être hier, je ne sais pas. J'ai reçu un télégramme de l'asile: “Mère décédée. Enterrement demain. Sentiments distingués.” Cela ne veut rien dire. C'était peut-être hier.”** (s.9)

N.A.	Bugün annem ölmüş. Belki de dün, orasını pek bilemeyeceğim. İhtiyarlar Yurdu'ndan bir telgraf aldım: “Anneniz öldü. Yarın kaldırılacak. Başınız sağ olsun!” diye... Telgraftan pek anlaşılıyor. Belki de dün ölmüştür. (s.15)
L.S.	Annem bugün vefat etti. Emin değilim, dün de olabilir. Elime bir telgraf geçti, yaşlılar yurdundan. “Annenizi bugün kaybettik, yarın cenazesi kaldırılacak.

	Saygılarımızla.” diyordu. Telgraftan ne zaman öldüğü anlaşılıyor, dün de ölmüş olabilir. (s.5)
N.Ö.	Bugün, annem öldü. Veya belki de dün, bilmiyorum. Huzurevinden bir telgraf aldım: “Anneniz vefat etti. Cenaze yarın. Başsağlığı dileriz.” Bundan bir şey anlaşılıyor. Belki de dündür. (s.5)
V.G.	Anam ölmüş bugün. Belki de dün, bilmiyorum. İhtiyarlar Yurdundan bir telgraf aldım: “ Anneniz vefat etti. Yarın kaldırılacak. Saygılar.” Bundan bir şey anlaşılıyor. Belki de dündür. (s.11)
S.T.	Bugün annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum. Bakımevi’nden bir telgraf aldım: Anneniz öldü. Cenazesi yarın kaldırılacak. Saygılar Bundan pek bir şey anlaşılıyor. Belki dün ölmüştür. (s.11)
B.O.	Bugün annem öldü. Belki de dün, zamanını unuttum. Düşkünler yurdundan bir telgraf aldım: “Anneniz vefat etti. Cenaze töreni yarın düzenlenecek. En seçkin duygularımızla...” bunun hiçbir anlamı yok. Belki dündür... (s.5)

Öncelikle romanın giriş kısmını oluşturan yukarıdaki tümceler, sıradışı bir üslubun ve roman anlayışının kanıtı olduğunu belirtmeliyiz. Kuşkusuz ki Camus, ölümle ilgili bu girişi bilinçli yapmıştır. Mersault karakterinin annesinin ölümünü normal karşılaması saçma felsefesinin bir gereğidir. Camus, Mersault üzerinden annesinin ölüm haberi karşısında zamanın değersizliğini, ölümün kaçınılmazlığını ve ölüme önem verilmesinin saçmalığına işaret etmektedir. Bir annenin ölümünün, çocuğu için acı verici olması gerekirken Camus’ye göre bir gün gerçekleşeceği kaçınılmaz olan bir durumdan daha fazlası değildir ve önemli olan bu gerçekten hiç kopmadan yaşamayı başarmaktır. Camus hayat felsefesini ölüm gerçeği üzerine temellendirmiştir ve hemen hemen her yapıtında ölüm korkusuna galip gelme çabasına yer vererek insanın sonlu bir varlık olduğu gerçeğini vurgulamıştır. Öyle ki *Yabancı* romanında da eserin kahramanı Mersault’nun annesi defnedildikten yalnızca bir gün sonra kız arkadaşı Marie ile plaja ve sinemaya gitmesi Camus’nün yaşamın ölümle son bulan gerçeğine dikkat çeken en önemli simgesidir. İnceleyeceğimiz çeviride Camus’nün ölüme atfettiği anlam göz önünde bulundurulacaktır.

“Aujourd’hui, maman est morte” tümcesinin birebir karşılığı “Bugün, annem öldü,” şeklindedir. Yalnızca Sarı’nın çevirisinde “vefat etmek” fiilini kullanıldığını görüyoruz. Burada bir anlatım özelliği olan güzel adlandırma yapılarak “ölmek” fiili için “vefat etmek” fiili tercih edilmiştir. Diğer çevirmenler “ölmek” fiilini farklı geçmiş zaman kiplerinde kullanmıştır. Fakat tümcenin bir telgraf metni içinde yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda bildirim amacı taşıyan duyulan geçmiş zaman kipinde çekilmesinin daha doğru olduğunu düşünüyoruz. Bu nedenle “ölmüş” fiil çekimi daha doğru bir kullanım olacaktır. Bunlara ek olarak Camus’nün anne sözcüğü için “maman”ı tercih etmesinin nedeninin babasını küçük yaşta kaybettikten sonra annesinin kardeşlerini ve kendisini tek başına büyütmek zorunda kalmasına bir atıf olduğunu düşünüyoruz. Bu düşüncemizden hareketle “anne” sözcüğünü incelediğimizde Günyol’un çevirisinde “ana” sözcüğünü tercih etmiş ve devrik bir tümce kurmuştur. Burada bir not olarak tez çalışmamız süresince yaptığımız araştırmalarda Günyol’un çevirisinin uzun süre aynı baskı ile basıldığını belirtmek istiyoruz. Romanın ilk basım tarihi dikkate alındığında 80’li yıllar için “ana” sözcüğü kabul edilebilir olsa bile çeviri metnin günümüz okuyucusu açısından güncellenmeksizin (ya da çok az güncelleme ile) basılması bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Öte yandan tümceye “ana” sözcüğü ile başlayıp “anneniz” ile devam etmesi hitap bağlamında bir tezatlık oluşturmuştur. Çevirmen kaynak metin odaklı çeviri yöntemini tercih etmiştir. Çevirmen okur üzerinde acıyı duyumsatmak için yerleştirme yönteminden faydalanmış olsa da “ana” sözcüğü uygun bir seçim olmamıştır. Günümüz okuru açısından “anne” sözcüğünün kullanılmasının daha uygun olacağını düşünüyoruz. Tüm bunlara ek olarak, daha önce de belirtildiği üzere Günyol’un Türkçeyi yabancılaşmanın etkisinden kurtarma ve arı bir Türkçe kullanma çabası da bu çeviride etkili olabilir.

“Ou peut-être hier, je ne sais pas.” tümcesinin dilimizdeki tam karşılığı “Veya dün de (ölmüş) olabilir, bilmiyorum.” şeklindedir. Arıkan “Orasını pek bilemeyeceğim.” ve Onaran “Belki de dün, zamanını unuttum.” şeklinde bir çeviri yaparak serbest çeviri yöntemini benimsemiştir. Ancak Onaran’ın “zamanını unuttum.” çevirisi kaynak metin temelinde değerlendirildiğinde yanlıştır. Çünkü dilimizde bir şeyi unutmak için öncelikle o durumdan haberdar olmak veya söz konusu durumla ilgili en başından beri bilgi sahibi olmak gerekir. Kaynak metinde annenin ölüm tarihi net bir şekilde yazılmadığından erek

dilde de bu gerçeğe sadık kalınması gereklidir. Aynı tümcede diğer çevirmenlerin kaynak metne daha sadık kaldıkları görülmektedir.

“**J'ai reçu un télégramme de l'asile.**” yani “Yaşlılar Yurdundan bir telgraf aldım.” Bu tümcede her bir çevirmenin *asile* sözcüğünü farklı bir şekilde çevirdiğini görüyoruz. *Asile*

¹ sözcüğünün anlamlarını incelediğimizde

1. Anlam: Lieu inviolable où l'on est à l'abri des persécutions, des poursuites, de la justice. Synonymes : sanctuaire, défense, havre, refuge, protection (Zulüm ve işkenceden kaçılan, sığınılan güvenli yer. Eş anlamları: kutsal alan, savunma, liman, sığınak, koruma)
2. Anlamı: Anciennement l'hôpital psychiatrique. Synonyme: hôpital (Eskiden psikiyatri hastahanesi. Eş anlamlılar: hastahane)
3. Anlamı: Lieu où l'on trouve le calme, l'apaisement. Retraite, havre, oasis (Sakinliğin ve rahatlığın bulunduğu yer. Eş anlamlılar: kafa dinleme yeri, dinlenme yeri, vaha)

Türkçe sözlüğe baktığımızda ise aşağıdaki anlamları görüyoruz:

İhtiyarlar yurdu	TDK'de karşılığı bulunamamıştır.
Düşkünler yurdu ²	TDK'de <i>fakirhane</i> sözcüğünün eş anlamlısı olarak verilmiştir. “Çalışma gücünden yoksun, kazancı olmayan yoksul kimselerin barındırıldığı toplumsal bir yardım kuruluşu, bakım yurdu, darülaceze”.
Huzurevi ³	TDK'de “Yaşlanmış kimselerin bakımlarının yapıldığı ve barındığı kurum” olarak tanımlanmıştır.

¹Bkz.:*Asile* sözcüğünün Fransızca anlamları için: <https://www.linternaute.fr/dictionnaire/fr/definition/asile/>, (Çevrimiçi), 2 Nisan 2019

²Bkz.:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=fakirhane&guid=TDK.GTS.586685a3426288.59661790, (Çevrimiçi), 2 Nisan 2019

³Bkz.:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c274271112739.08741882, (Çevrimiçi), 2 Nisan 2019

Yaşlılar yurdu ⁴	TDK'de huzurevinin eş anlamlısı olarak verilmiştir.
Bakımevi ⁵	TDK'de "Bakıma gereksinimi olan kimselerin bakıldıkları, barındıkları kuruluş" olarak verilmiştir.

Kaynak ve erek metinleri incelediğimizde *bakımevi*, *yaşlılar yurdu*, *huzurevi* sözcüklerinin daha tercih edilebilir olduğu söylenebilir. Her iki ülke arasındaki kültürel farklılıktan dolayı çevirmenlerin her birinin farklı bir karşılık tercih ettiğini görüyoruz. Çevirmenlerin birincil kaygılarının eşdeğerlik ve yeterlik olduğu görülmektedir.

"Mère décédée. Enterrement demain. Sentiments distingués" tümcesinde kaynak metinde herhangi bir zaman zarfı yer almamasına rağmen yalnızca Sarı'nın çevirisinde "Annenizi bugün kaybettik." ile serbest bir çeviri yaptığını görüyoruz. Diğer çevirmenler çevirilerinde kaynak metne tam olarak sadık kalmıştır. Ancak, ikinci tümcenin çevirilerine baktığımızda her bir çevirmenin tutumlarının farklı olduğunu görüyoruz. Söz gelimi, her ne kadar paragrafta kimin öldüğü belli olsa da "yarın kaldırılacak" tümcesinde nesne eksikliği nedeniyle erek dilde bir anlam bulanıklığına yol açılmıştır. Biçem açısından sadık kalınsa da böyle bir ifade Türkçe anlatım ve anlam özellikleri bakımından eksiktir. Kaynak metindeki bu ilk giriş bölümünün bir telgraf olması nedeniyle Tiryakioğlu biçim değişikliğine giderek kaynak metinde paragraf içinde verilen telgraf yazısını erek dil okuyucuları için bölmüştür ve ayrı bir paragraf halinde vermiştir. Tiryakioğlu'nun izlediği bu çeviri yöntemi açıklamanın bir örneğidir. "Sentiments distingués" ifadesi bir telgraf metninin son tümcesi olması bakımından saygı ifadesidir. Kaynak ve erek metinler açısından kültürel bir farklılığa dikkat çekmektedir. Türk gelenek ve göreneklerinde ölen bir kişiye taziyede bulunulurken "Saygılar" denmez. Kaynak metne baktığımızda "Condoléances" gibi bir ifade yer almadığından "Saygılar" vb. şekildeki önermeler doğru olmayacaktır. Zira "Saygılar" (örneğin dilekçe gibi) resmi belgelerde kullanılan ve bitiriş niteliğinde eklenen bir ifadedir. Türkçede ölen birinin yakınlarına "Başınız sağ olsun." dediğimiz için Arıkan'ın ve Önel'un Türkçe söylem özelliklerine uygun bir çeviri yaptıklarını görüyoruz.

⁴Bkz.:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c2742a16e9883.69129711, (Çevrimiçi), 4 Nisan 2019

⁵Bkz.:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c2742ab6470b7.33286293, (Çevrimiçi), 4 Nisan 2019

“Cela ne veut rien dire. C’était peut- être hier.” tümcesinin erek dildeki karşılığını “Bu bir şey (ve/veya) anlam ifade etmiyor. Belki de dün ölmüştür,” şeklinde çevirebiliriz. Arıkan’ın “Telgraftan pek anlaşılıyor. Belki de dün ölmüştür,” şeklindeki çevirisinde erek dilin anlatım özellikleri bakımından orijinal tümceye yeni bir sözcük eklenerek daha anlaşılır kılındığı görülmektedir. Buna karşılık ikinci tümcede her ne kadar önceki tümcelerde ölen kişinin anne olduğu belirtilse de devamında nesne eksikliği söz konusudur. Sarı da Arıkan gibi “telgraf” ifadesini ekleyerek erek dil okuyucusu açısından çeviriyi daha anlaşılır kılma yoluna gitmiştir. Sarı’nın “Telgraftan ne zaman öldüğü anlaşılıyor, dün de ölmüş olabilir.” şeklindeki çevirisinin diğer çeviriler arasında erek dil açısından daha uygun bir önerme olduğu düşünülmektedir. Önal, Günyol ve Tiryakioğlu ise kaynak metne daha sadık kalarak neredeyse birebir bir aktarım yoluyla “Bundan bir şey anlaşılıyor.” şeklindeki çeviri önermesiyle kaynak metne sadık kalmıştır. Bertan Onaran da daha vurgulu bir ifadeyi tercih ederek “Bunun hiçbir anlamı yok Belki dündü...” şeklindeki çevirisi ile noktalama işaretlerinde de değişiklik yapmıştır.

Kaynak metnin giriş bölümünü oluşturan bu ilk bölümün erek dildeki farklı çevirilerini farklı çeviri kuramları açısından inceleyecek olursak, öncelikle her metnin varoluş yani üretim amacı olduğundan metnin skoposunun yani amacının da en üst düzeyde eşdeğerliğin sağlanması olduğunu vurgulamalıyız. Skopos kuramının erek odaklılığı öne çıkarması, kaynak metnin erek metinde kültürel ve anlamsal eşdeğerliği sağlayacak şekilde aktarılmasını zorunlu kılar. Her çevirmen kaynak metindeki tümceleri erek metne aktarırken zamanda değişiklik yapmıştır. Bir başka ifadeyle eylem düzeyinde (haber kiplerinde) farklılıklar söz konusudur. Buna ek olarak kaynak metinde var olmayan noktalama işaretleri de bulunmaktadır. Örneğin Tiryakioğlu’nun çevirisine baktığımızda biçimsel açıdan da değişiklik yaptığı görülmektedir. Ayrıca, skopos kuramı da dahil tüm çeviri kuramlarında esas amaç eşdeğerlin en üst düzeyde sağlanmasıdır. Buradaki eşdeğerlik çeviri sürecinin tüm yönlerini içeren üst düzey bir benzerliktir. İşlevsel, biçimsel, kültürel, anlamsal eşdeğerlik dikkate alınması gereken unsurlardır. Yukarıdaki örnek tümcelerimiz arasında Sarı’nın çevirisinin eşdeğerlik bakımından daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Sarı’nın çevirisinde (“Saygılar” ifadesi hariç olmak üzere) akıcılığın hakim olduğunu ve eşdeğerliğin sağlandığını görüyoruz.

Biçemsel eşdeğerlik bakımından yine Sarı'nın çeviri önermesinin kültürel ve anlamsal eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Kaynak metin tamamen devre dışı bırakılamayacağından ve erek metinde tam bir eşdeğerlikten söz edebilmek için gerek metin içi gerekse metin dışı öğelerin bir arada bulunması gerekmektedir. Berman'ın çeviri anlayışı doğrultusunda değerlendirecek olursak öncelikle kaynak metnin tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz anlaşılması önemlidir. Metnin açık ve örtük tüm özellikleri ve göndermeleri dikkate alınmalıdır.

2. **“Comme il était occupé, j'ai attendu un peu. Pendant tout ce temps, le concierge a parlé et ensuite, j'ai vu le directeur : il m'a reçu dans son bureau. C'était un petit vieux, avec la Légion d'honneur⁶. Il m'a regardé de ses yeux clairs. Puis il m'a serré la main qu'il a gardée si longtemps que je ne savais trop comment la retirer.” (s.10)**

N.A.	Müdürün işi vardı, onun için bir süre bekledim. Ben bekleye durayım, kapıcı ha babam konuştu da konuştu. Ondan sonra da Müdürü gördüm. Beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, yakasında Légion d'Honneur ⁷ nişanı vardı. Berrak gözleriyle bana baktı. Sonra elimi sıktı, ama o kadar uzun bir süre tuttu ki, elimi nasıl çekeceğimi bir türlü bilemedim. (s.16)
L.S.	Müdüre çıktığımda biraz beklerken, kapıcı devamlı konuşuyordu, sonra müdürün odasına girdim minyon tipli bir adamdı müdür. Legion d'Honneur nişanı, yakasında dikkatimi çekti. El sıkıştık, ancak elimi almam öyle uzun

⁶Bkz.:<http://www.legiondhonneur.fr/en/page/mission-legion-honor/392>, (Çevrimiçi), 1 Mart 2019, “Légion d'honneur (Onur Lejyonu) Fransa'daki en yüksek nişandır. Fransız ulusunun en seçkin değerlerini ödüllendirmek için kullanılır. Nişan ilk kez 1802'de Napoléon Bonaparte tarafından verilmiştir. Bu nişan kişiler tarafından talep edilemez; aksine belirli alanlarda başarılarla imza atmış kişiler, başkaları tarafından önerilmelidir. Onur Lejyonu ulusal mirasın bir parçasını temsil eder. Canlı, sevilen ve çağdaş bir kurum altında Fransa tarihine bağlı güçlü değerleri somutlaştırır. Nişan; ulusal bir amblem, Fransa'nın yüzleri, Cumhuriyet'in eritici potası, çağın yansıması ve ilerlemenin bir simgesidir.”

⁷Bkz.:<https://t24.com.tr/haber/prof-nilufer-goleye-legion-dhonneur-nisani-verilecek,258152> (Çevrimiçi), 5 Mart 2019, “Grand-Croix (Büyük Haç), Grand-Officier (Büyük-Subay), Commandeur (Komutan), Officier (Subay) ve Chevalier (Şövalye) olmak üzere beş farklı sınıfta verilmektedir. Türkiye'den daha önce Legion d'Honneur nişanını alan isimler arasında Yaşar Kemal, Ara Güler, Orhan Pamuk, Candan Erçetin, Sakıp Sabancı, İstanbul Modern Yönetim Kurulu Başkanı Oya Eczacıbaşı, eski TÜSİAD Başkanı Ümit Boyner, Sabancı Holding Başkanı Güler Sabancı ve İstanbul Kültür Sanat Vakfı Genel Müdürü Görgün Taner yer almaktadır.”

	sürdüki ne yapacağımı şaşırdım. (s.6)
N.Ö.	İşi olduğu için biraz bekledim. Beklediğim sürece kapıcı durmadan konuştu, sonra, müdürü gördüm: Beni çalışma odasında kabul etti. Ufacık, yaşlı biri, Lejyon donör madalyası var. Açık mavi gözleriyle baktı bana. Sonra elimi sıktı ve o denli uzun süre bırakmadı ki nasıl çekeceğimi bilemedim. (s.6)
V.G.	Müdür meşgul olduğu için, biraz bekledim. Bu ara hep kapıcı konuştu, sonra müdürü gördüm, beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, göğsünde Lejyon Donör nişanı vardı. Pırıl pırıl gözlerini bana dikti. Sonra elimi sıktı, uzun süre bırakmadı. Öyle ki nasıl çekeceğimi bilmiyordum. (s.12)
S.T.	Müdürün işi olduğu için biraz bekledim. Ben beklerken kapıcı sürekli konuştu, sonra müdürün karşısına çıktım: Beni bürosunda kabul etti. Ufak tefek bir ihtiyardı, yakasında <i>Légion d'honneur</i> madalyası vardı. Berrak gözleriyle bana baktı. Sonra elimi sıktı, ama o kadar uzun zaman tuttu ki nasıl geri çekeceğimi bir türlü bilemedim. (s.12)
B.O.	Adamın işi olduğundan, biraz bekledim. O arada, kapıcı durmadan konuştu, sonunda yöneticiyi gördüm. Yazıhanesinde kabul etti beni. Yakasında onur nişanı taşıyan, kısa boylu bir adamdı. Açık renkli gözleriyle bana baktı. Sonra elimi tutup o kadar uzun süre sıktı ki, nasıl çekeceğimi bilemedim. (s.6)

“**Comme il était occupé, j'ai attendu un peu.**” (Müdür meşgul olduğundan biraz bekledim.) tümcesinin çevirilerine baktığımızda Onaran’ın “müdür” yerine “adam” sözcüğünü kullandığını görüyoruz ancak böyle bir ifade metinde söz konusu resmi kurumun ilgili yöneticisini tanımladığından yerinde bir karşılık olmadığını düşünüyoruz. Resmi bir kişiliği temsil ettiğinden “adam” sözcüğü ile nitelemek argodur. Buna ek olarak Sarı’nın çevirisinde müdürün meşgulliyetine yer verilmediğini görüyoruz. Daha önceki bölümlerde de vurgulandığı üzere bu tez çalışmasına dahil edilen Sarı’nın çevirisi özet çeviri niteliğindedir. Bu nedenle bu ve sonraki çeviri örneklerinde Sarı’nın çeviri önermelerinde yer yer eksik tümceler yer almaktadır. Bu da metnin bağlamından bazı noktalarda uzaklaşıldığını göstermektedir. Sarı’nın özet çeviri niteliğindeki tutumu, romanın genel bağlamında ve göndermelerinde eksiklik ve kopukluklara yol açmıştır.

“J’ai vu le directeur,” tümcesini Tiryakioğlu “Müdürün karşısına çıktım,” şeklinde çevirmiştir. Bu da tümceye önemli birinin huzuruna çıkmak anlamı katmıştır. Oysaki kahraman, kapıcının aralıksız konuşmasından bıkmış ve en sonunda ilgili müdür ile görüşebildiğini dile getirmiştir. Sarı bu bölümün de çevirisine yer vermezken Onaran ise müdür sözcüğü için “yönetici” karşılığını tercih etmiştir. Onaran’ın bir önceki tümcede adam sözcüğünü kullandıktan sonra aynı kişi için bir sonraki tümcede yönetici demesi tümce temelinde bir kopukluğa yol açmıştır. Diğer çevirmenler ise kaynak metin odaklı bir eşdeğerlik anlayışı doğrultusunda çeviri yapmıştır.

“Il m’a reçu dans son bureau. C’était un petit vieux, avec la Légion d’honneur.” tümcesinin erek metindeki çevirilerine baktığımızda Sarı’nın tümceyi eksilterek yalnızca “Müdürün odasına girdim.” şeklinde çevirdiğini ve çevirisine “Minyon tipli bir adamdı müdür. *Legion d’Honneur* nişanı, yakasında dikkatimi çekti.” şeklinde devam ettiğini görüyoruz. Ancak kaynak metinde müdürün yakasındaki nişanın dikkat çektiğine dair herhangi bir gönderme yoktur. “Legion d’Honneur” sözcüğünü kaynak metindeki haliyle vermesi de ödünçleme (emprunt) yöntemidir. Ayrıca “büro” sözcüğünü de yalnızca oda şeklinde vermiştir. Diğer çeviri önerilerine göz attığımızda ise büro sözcüğünün “çalışma odası ve yazıhane” gibi farklı şekillerde aktarıldığını görüyoruz. Burada resmi bir kurumun yöneticisi konumundaki bir kişinin çalışma alanı için “oda” sözcüğünün daha yerinde olacağını düşünüyoruz. Öte yandan dört çevirmen “Beni bürosunda kabul etti,” derken Arıkan “yazıhane” sözcüğünü kullanmıştır. Bu sözcük ilgili basım yılı göz önünde bulundurulduğunda dil kullanımına aykırı değildir. Arıkan “Légion d’honneur” nişanı için “onur nişanı” derken Önel ve Günyol ise okunduğu haliyle vermiştir. Önel ve Günyol’un bu tutumu Vinay ve Darbelnet’nin yedi aşamalı çeviri stratejisindeki ödünçleme (emprunt) ölçütünün bir örneğidir. Önel, kaynak dildeki ilgili sözcükte değişiklik yapmaksızın erek dilin sesletim kuralıyla sözcüğün erek dile aktarılma yoluna gitmiştir. Onaran, bu ifadeyi Türkçe tam karşılığı ile birlikte aktarmıştır. Diğer çevirmenler ise kaynak metindeki gibi aktarmıştır.

“Il m’a regardé de ses yeux clairs. Puis il m’a serré la main qu’il a gardée si longtemps que je ne savais trop comment la retirer.” Sarı “açık ve/veya berrak gözler” şeklinde aktarabileceğimiz “yeux clairs” ifadesine yer vermemiştir. Önel kaynak

metinde “mavi” sıfatı olmamasına rağmen “clair” sıfatını mavi olarak aktarmıştır. Günyol “pırıl pırıl” derken Tiryakioğlu ise “berrak” sıfatını tercih etmiştir. Günyol’un ve Tiryakioğlu’nun önermeleri anlamsal olarak eksiktir. Çünkü her göz rengi parlak olabilir. Bu noktada eşdeğerliğin sağlanmadığını söyleyebiliriz. Diğer tümceye baktığımızda ise Sarı karşılık bildiren bir fiil olmamasına rağmen “el sıkıştık” demiştir ve “... elimi almam o kadar uzun sürdü ki..” şeklindeki çevirisi anlam bakımından zayıftır. Zira kaynak metinde el sıkışmanın çok uzun sürdüğüne vurgu yapılmıştır. Yukarıdaki ikinci örneğimizi değerlendirdiğimizde Tiryakioğlu’nun çevirisi anlamsal eşdeğerliği yakalamıştır. Tiryakioğlu’nun hem kaynak metne sadık kalması hem de anlaşılır bir erek tümce oluşturması bu örneğin amacının yerine ulaştığını göstermektedir.

3. **“En somme, je n’avais pas à m’excuser. C’était plutôt à lui de me présenter ses condoléances. Mais il le fera sans doute après-demain, quand il me verra en deuil. Pour le moment, c’est un peu comme si maman n’était pas morte. Après l’enterrement, au contraire, ce sera une affaire classée et tout aura revêtu une allure plus officielle.” (s.9)**

N.A.	Sözün kısası, ondan özür dilemek zorunda değildim ya. Kaldı ki, bana “Başınız sağolsun!” demek düşerdi ona. Ama bunu öbürsü gün, beni matem elbiseleri giymiş görünce yapacak her halde. Şimdiyse, inanın, içimde annem hiç ölmemiş gibi bir his var az çok. Oysa, tersine, toprağa verildikten sonra, dosyası kapatılmış bir iş olacak bu, daha bir resmi biçim alacak. (s.15)
L.S.	Böyle birşey için özür dilemem gerekmiyordu ki. Aslında onun bana başsağlığı dilemesi gerekiyordu. Başsağlığını beni yasta göreceği öbür gün yapmasıda olası. Henüz şu an annem ölmüş gibi değil. Ancak cenaze töreni bitip, gömüldüğünde, bu iş bitmiş ve daha bir resmi olacak. (s.5)
N.Ö.	Ne de olsa, özür dilemem gerekmiyordu. Gerçekte bana başsağlığı dilemesi gereken, o idi. Ama herhalde öbür gün beni yas elbiseleriyle görünce dileyecektir. Şimdilik sanki annem ölmemiş gibi diyebilirim. Cenaze töreninden sonra ise, tersine, her şey yerli yerini bulmuş olacak ve iş daha resmi bir kılığa bürünecek. (s.5)

V.G.	Hem özür dilemek için neden de yoktu. Asıl onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi. Öbür gün beni yas elbisesiyle görünce, diler elbette. Şimdilik sanki anam pek ölmemiş gibi. Ama gömüldükten sonra tam tersine, mesele kapanmış olur ve her şey daha resmi bir kılığa girer. (s.11)
S.T.	Nihayetinde, ondan özür dileyeme mecbur değildim ki. Hatta daha ziyade onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi. Fakat bunu herhalde öbür gün beni yas tutarken görünce yapacak. Şimdilik annem sanki ölmemiş gibi. Gömüldükten sonra ise, tersine, bu iş sona ermiş ve daha resmi bir hal almış olacak. (s.11)
B.O.	Aslında özür falan dilemem gerekmiyordu. Asıl, o bana başsağlığı dilemeliydi. Ama iki gün sonra, beni karalar içinde görünce dileyecektir mutlaka diye geçirdim içimden. Şimdi, bir bakıma annem ölmemiş gibi. Gömüldükten sonraysa tersine, yerli yerine oturmuş bir olaya dönüşecek, her şey daha resmi bir kılığa bürünecek. (s.5)

“Mais il le fera sans doute après-demain, quand il me verra en deuil.” Buradaki “deuil”⁸ sözcüğü sözlükte şu şekilde açıklanmaktadır:

Deuil er 1. Yas kılığı, yas belirtisi (*vêtements de deuil*). 2. Cenaze alayı (*Mener, conduire le deuil*) 3. Üzüntü, acı, keder (*Sa mort fut un deuil pour le pays*) 4. Ölüm, yitlik, kayıp (*Nous avons eu plusieurs deuils dans notre famille cette année*) 5. Yas.

Erek metin çevirilerine baktığımızda deuil sözcüğüne her çevirmen farklı bir karşılık önermiştir. Türkçenin söylem ve deyiş özellikleri açısından değerlendirdiğimizde Onaran’ın “karalar içinde” ifadesinin daha doğru bir tercih olduğunu düşünüyoruz. Böylece ifade erek okuyucuları için daha anlaşılır kılınmıştır. “Yas elbisesi, yas kılığı” gibi önermeler erek okur açısından tercih edilmeyen ifadeler olacaktır.

“Pour le moment, c’est un peu comme si maman n’était pas morte.” tümcesi için Arıkan’ın “Şimdiyse, inanın, içimde annem hiç ölmemiş gibi bir his var az çok,” şeklindeki çevirisinin kaynak metinden koparak daha serbest bir çeviri olduğu iddia

⁸ Tahsin Saraç, **Büyük Fransızca – Türkçe Sözlük Grand Dictionnaire Français – Turc**, Adam Yayınları, Kasım 2005, s.430

edilebilir. Zira kaynak metindeki ifadeye bakıldığında Mersault, annesinin öldüğü fikrini hemen kabullenmiştir. Ve tüm cenaze işlemlerinin bir an önce son bulmasını dilemektedir. Mersault, cenaze töreni için yapılacak hazırlıkları ve yurttan geçirdiği zamanı anlamsız ve saçma bulmaktadır. Burada kastedilen sevilen ve yakın bir kişinin ölümünden sonraki ilk zamanlarda sıkça hissedilen bir duyguya vurgu yapmaktır. Onaran ise kaynak metinde yer almamasına rağmen çevirisine “içimden geçirdim,” ifadesini eklemiştir. Buna karşılık, Türkçede “yas elbisesi” gibi bir kavram olmadığından diğer çevirilere kıyasla Onaran’ın “karalar içinde” ifadesi en yerinde önermedir.

“Après l’enterrement, au contraire, ce sera une affaire classée et tout aura revêtu une allure plus officielle.” Sarı burada argo diyebileceğimiz bir ifadeye yer vererek “dosyası kapatılmış olacak.” demiştir. Kaynak metinle kıyasladığımızda anlamsal eşdeğerlik bakımından eksik kaldığı söylenebilir. Camus’nün bu ifadeyle işaret ettiği, varoluşçuluk felsefesi doğrultusunda, sevilen birinin ölümünden sonra her şeyin eskiye dönmek zorunda olduğu anlayışı ve ölümün olağan bir olgu olarak kabul edilmesidir.

Tiryakioğlu’nun çevirisinin diğer çevirilere kıyasla anlamsal eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Tiryakioğlu’nun çevirisindeki kültürel öğeler erek okuyucuların anlayacağı şekilde aktarılmıştır. Vermeer’in kuramında öngördüğü üzere çeviri aslında kültürel bir aktarımdır. Bu süreçte önemli olan kaynak metni oluşturan kültürel öğelerin erek metinde de aynı biçimde var edilme çabasıdır.

4. **“Céleste m'a dit: “On n'a qu'une mère.” Quand je suis parti, ils m'ont accompagné à la porte. J'étais un peu étourdi parce qu'il a fallu que je monte chez Emmanuel pour lui emprunter une cravate noire et un brassard. Il a perdu son oncle, il y a quelques mois.” (s.10)**

N.A.	Céleste bana: “İnsanın bir anneciği vardır topu topu!” dedi. Gitmek için kalktığımda, beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel’in odasına kadar çıkıp, kendisinden ödünç olarak siyah bir kırvatla bir de siyah matem kordelası

	almak gerektiği için, az buçuk hayretler içinde kaldım. O da birkaç ay önce amcasını kaybetmişti. (s.16)
L.S.	“Ana gibi yar olmaz” dedi, Celeste yemeği bitirip kalktığımda beni kapıda yolcu etti. Emmanuel’den cenaze için ödünç kıyafetler alacağım için biraz başım döndü. Emmanuel de amcasını birkaç ay önce yitirmişti.(s.6)
N.Ö.	Céleste: “Ana gibisi olmaz.” dedi. Ayrılırken beni kapıya dek geçirdiler. Biraz dalgındım çünkü bir siyah boyunbağıyla bir de kola takılacak yas bandı almak için Emmanuel’e çıkmam gerekti. O da birkaç ay önce amcasını yitirmişti.(s.5)
V.G.	Celeste bana, “İnsanın bir tek anası olur.” dedi. Gideceğim zaman, beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel’in odasına çıkıp siyah boyunbağıyla, siyah kol şeridini almam gerektiği için biraz telaşlıydım. Birkaç ay önce, onun da amcası ölmüştü. (s.11)
S.T.	Celeste, bana “annenin yerini kimse tutamaz” dedi. Giderken, beni kapıya kadar geçirdiler. Emmanuel’in odasına kadar gidip ondan bir siyah kravatla bir de siyah pazubent ödünç almak gerektiği için, biraz sersemledim. O da birkaç ay önce amcasını kaybetmişti. (s.12)
B.O.	Celeste de “İnsanın topu topu bir anası vardır.” dedi. Ayağa kalkınca hepsi beni kapıya dek geçirdi. Emmanuel’in odasına çıkıp ondan siyah bir boyunbağıyla, bir kolluk ödünç almak zorunda kaldığımda biraz şaşkındım. Birkaç ay önce amcasını yitirmişti de. (s.6)

“On n'a qu'une mère.” tümcesinin çevirisinde anlamsal eşdeğerlik açısından baktığımızda “Annenin yerini kimse tutamaz, ana gibi yar olmaz,” gibi önermeler kabul edilebilir. Fransızcadaki “ne ... que” yapısından dolayı çevirmenler farklı önermelerde bulunmuşlardır. “Ne ... que”ye karşılık olarak her bir çevirmenin farklı karşılıklar verdikleri görülmektedir. Sözlükteki anlamına göre “yalnız, ancak, sadece, -den başka”⁹ gibi anlamlara gelen “ne ... que” yapısı ile verilen bu tümce Türkçeye farklı biçimlerde çevrilebilir.

⁹ Tahsin Saraç, **Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük, Grand Dictionnaire Français-Turc**, Adam Yayınları, Kasım 2005, s.1141

“J’étais un peu étourdi parce qu’il a fallu que je monte chez Emmanuel pour lui emprunter une cravate noire et un brassard.” tümcesinde ilk olarak “étourdi” sıfatı için verilen karşılıklara göz atacak olursak, Arıkan’ın “Emmanuel’in odasına kadar çıkıp, kendisinden ödünç olarak siyah bir kırvatla bir de siyah matem kordelası almak gerektiği için, az buçuk hayretler içinde kaldım.” şeklindeki çevirisi anlamsal açıdan eksiktir. Çünkü kaynak metinde *hayretler içinde kalmak* gibi bir ifade yer almamaktadır. “Étourdi” sıfatının sözlükteki karşılığı “düşüncesiz ve şaşkın” olarak verilmiştir. Burada çevirmenin bu sıfata karşılık daha abartılı bir ifade kullandığı ve yazarın tarzından uzaklaştığı görülmektedir. Sarı’nın “Emmanuel’den cenaze için ödünç kıyafetler alacağım için biraz başım döndü.” çevirisi de bu açıdan eksiktir. Çevirisinde kaynak metindeki “parce qu’il a fallu que...” şeklinde devam eden açıklama kısmı yoktur. Buna karşılık Önel, Günyol, Tiryakioğlu ve Onaran’ın çevirilerindeki “telaş, sersemleme, şaşkınlık” ifadeleri daha doğrudur. Çevirmene özgürlük verdiği kadar sorumluluk da yükleyen Skopos kuramı açısından ele aldığımızda anlamsal ve kültürel eşdeğerliği Günyol’un çevirisinin sağladığı görülmektedir.

5. “Dans l’escalier, il m’a expliqué: “Nous l’avons transportée dans notre petite morgue. Pour ne pas impressionner les autres. Chaque fois qu’un pensionnaire meurt, les autres sont nerveux pendant deux ou trois jours. Et ça rend le service difficile.” (s.11)

N.A	Merdivenleri inerken: “Annenizi bizim küçük morga taşıdık.” diye açıkladı. “Ötekilerin morali bozulmasın diye yapıyoruz bu işi... ne zaman içlerinden biri ölecek olsa, ötekiler iki – üç gün sinir kesiliyorlar. Bu da işlerimizi güçleştiriyor tabii.” (s.18)
L.S	Ölüsünü morga kaldırdıklarını söyledi. Diğer yaşlıların etkilenmemesi için böyle yapıyoruz. Biri ölünce, iki üç gün diğerleri kendilerine gelemiyor.” (s.7)
N.Ö	Merdivende açıklamada bulundu: “onu bizim küçük morga taşıdık. Ötekileri heyecanlandırmamak için. Ne zaman burada yaşayanlardan biri ölse, ötekiler iki üç gün boyunca sinirli olurlar. Bu da işlerin yürümesini zorlaştırıyor.” (s.7)
V.G	Merdivenlerde, “Ötekilerin yürekleri kalkmasın diye kendisini bizim küçük morga

	taşıttık. Yurttakilerden biri öldü mü, ötekilerin birkaç gün siniri bozuluyor. Bu da işimizi güçleştiriyor.” dedi. (s.13)
S.T	Merdivenlerde “Onu bizim küçük morga kaldırdık.” diye izah etti. “Ötekiler üzülmesinler, diye yapıyoruz bunu. Bakımevinden biri öldü mü, ötekiler iki-üç gün gergin oluyor. Bu da işlerimizi güçleştiriyor.” (s.13)
B.O	Merdivende açıkladı: “Onu küçük morgumuza kaldırdık. Öbürlerini etkilememek için. Yurtta kalan biri öldü mü, diğerleri iki üç gün sınırlı geziyor. Bu da hizmeti zorlaştırıyor.” (s.7)

“**Pour ne pas impressionner les autres.**” tümcesinin anlamı “diğerlerini etkilememek için” ya da “diğerlerinin etkilenmesini önlemek için” şeklinde çevrilebilir. Arıkan, Sarı, Onaran’ın çevirileri anlamsal eşdeğerlik bakımından eşittir. Önel ise “Ötekileri heyecanlandırmamak için” şeklinde çevirmiştir; fakat “heyecanlandırmak” fiili bu bağlam için uygun düşmemektedir. Çünkü heyecanlanmak fiili olumlu bir anlam ve durumu kapsamaktadır. Oysaki burada yaşlılar yurdundaki diğer yaşlıların içlerinden bir arkadaşları hayatını kaybettiğinde paniğe kapılmaları söz konusudur. Günyol’un çevirisinde yer verdiği “yüreği kalkmak” deyiminin TDK’deki¹⁰ karşılığı heyecanlanmaktır. Tiryakioğlu da “... üzülmesinler” şeklinde çevirmiştir. Ancak her iki çevirinin de kaynak metinden bağımsız birer çeviri olduğu söylenebilir.

“**Chaque fois qu'un pensionnaire meurt, les autres sont nerveux pendant deux ou trois jours.**” tümcesinin baktığımızda erek metindeki karşılıkları için farklı önermelerin yer aldığını görüyoruz. Arıkan “sinir kesilmek” deyimini kullanmış olsa da kaynak metne sadık kalmadığını görüyoruz. Çünkü kaynak metinde “nerveux” sıfatıyla anlatılmak istenilen birilerinin ölümünün diğer yaşlıları sınırlendirmesi değil tedirgin etmesidir. Sarı her ne kadar sıfat kullanımına yer vermemiş olsa da “kendine gelememek” deyimi erek dilde uyandıracak etki ve anlamın verilmesi açısından kabul edilebilir bir tercihtir. Günyol’un çevirisinin de anlam açısından aynı etkiyi yarattığı iddia edilebilir. Fakat Onaran’ın “sınırlı geziyorlar” önerisine bakıldığında çeviride anlam kaybı

¹⁰Ayrıntılı bilgi edinmek için bkz.: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5be711bebc48f2.88435665, (Çevrimiçi), 9 Mart 2019

meydana geldiği görülmektedir. Çünkü sinirlenmenin ötesinde tedirginlik, kaygı, üzüntü ve stres gibi durumların yaşandığı işaret edilmektedir.

6. “Nous avons traversé une cour où il y avait beaucoup de vieillards, bavardant par petits groupes. Ils se taisaient quand nous passions. Et derrière nous, les conversations reprenaient. On aurait dit d'un jacassement assourdi de perruches.”(s.11)

N.A.	Bir avludan geçtik. Yığınla ihtiyar, öbek öbek olmuş, habire çene çalıyorlardı. Yanlarından geçtiğimiz sırada, ağızlarını kapatıyorlar, arkamızdan da yeniden konuşmaya başlıyorlardı. İnsanın, geveze papağanların boğuk sesi diyesi geliyordu. (s.18)
L.S.	Guruplar halinde toplanmış yaşlıların bulunduğu avludan yürüdük. Bizi görünce susup, geçip gitmemizi bekliyorlardı tekrar konuşmak için. Çıkan sesler boğuk papağan ötüşleri gibiydi. (s.7)
N.Ö.	Birçok yaşlının ikişer üçer toplanıp gevezelik ettiği bir avludan geçtik. Biz geçerken susuyorlardı. Arkamızdan gene konuşmalar başlıyordu. Sanki papağanlar toplanmış, pes perdeden bıcırdıyorlar sanılırdı. (s.7)
V.G.	Bir avludan geçtik. Birçok ihtiyar ufak ufak kümeler halinde toplanmış, çene çalıyorlardı. Biz geçerken sustular. Arkamızdan konuşmalar yine başladı. Sanki, boğuk bir papağan gürültüsüydü bu. (s.13)
S.T.	Bir sürü ihtiyarların küçük gruplar halinde toplanmış konuştukları bir avludan geçtik. Biz geçerken susuyorlardı. Arkamız sıra konuşmalar yeniden başlıyordu. Boğuk papağan ötüşlerini andıran seslerdi bunlar sanki. (s.13)
B.O.	Küçük gruplar halinde gevezelik eden bir sürü yaşlının bulunduğu bir avludan geçtik. Biz geçerken susuyorlardı. Arkamızdan, konuşmalar yeniden başlıyordu. Bir sürü muhabbet kuşu kısık sesle cıkırdışıyordu sanki.(s.7)

Bu örnek paragrafta saçma felsefesinin dolaylı yansımaları mevcuttur. Mersault'nun annesini son kez görmeye giderken geçtiği yerlerdeki yaşlıları gözlemlemesi ve onların hareketlerine anlam verememesi saçma felsefesinin bir yansımasıdır. Çevirilerin

tamamını incelediğimizde kaynak metne sadık kalması ve anlamın korunması açısından Tiryakioğlu, Günyol ve Arıkan'ın çevirileri eşdeğerliği yakalamıştır. Sarı'nın bu bölümdeki çevirisi yine özet çeviri niteliğindedir. Önel'un "pes perdeden bıcırdamak" önermesi ise uygun bir karşılık olmamıştır. Deyimin aslı "pes perdeden konuşmak"tır ve "alçak ve kalın sesle konuşmak"¹¹ anlamına gelmektedir. "Bıcırdamak" ve "cıkırdaşmak" fiillerinin TDK'de ve diğer sözlüklerde karşılığı bulunamamıştır. Bu nedenle erek metin okuyucusu açısından dikkate alındığında yanlış bir seçim olduğu söylenebilir. Yansıma sözcüklerden türetildiğini düşündüğümüz bu önermelerin, karşılıklarının mevcut olmaması nedeniyle çeviride uygun olmadığını düşünüyoruz. Günyol ve Tiryakioğlu'nun çeviri önermelerinin diğer çeviri önermeleriyle kıyaslandığında kaynak ve erek dil arasındaki eşdeğerlik ölçütünü daha fazla yakaladığını düşünüyoruz. Çünkü deyim ve atasözü gibi kültürel öğelerin baskın olduğu bir tümce ya da metnin erek metne aktarılırken anlamın bozulmadan ve kaybolmadan yapılması önemlidir. Vinay ve Darbelnet'nin eşdeğerlik (équivalence) ölçütü, deyimler, ünlemler ve atasözleri gibi ifadelerin farklı biçimsel ya da yapısal yollarla kaynak dilden erek dile aktarımını kapsamaktadır.

7. **"Il m'a dit qu'il avait eu une bagarre avec un type qui lui cherchait des histoires. "Vous comprenez, monsieur Meursault, m'a-t-il dit, c'est pas que je suis méchant, mais je suis vif. L'autre, il m'a dit: "Descends du tram si tu es un homme." Je lui ai dit: "Allez, reste tranquille." Il m'a dit que je n'étais pas un homme. Alors je suis descendu et je lui ai dit: "Assez, ça vaut mieux, ou je vais te mûrir." Il m'a répondu: "De quoi ?" Alors je lui en ai donné un. Il est tombé." (s.27, 28)**

N.A.	"Herifin biriyle kavga ettim." dedi. "Başıma dert açmak istiyordu. Bilirsiniz ya, mösyö Mersault, öyle fena adam değilimdir, biraz çabuk parlarım, o kadar. Herif bana: "Erkeksen, in tramvaydan aşağı!" dedi. Ben de ona: "Haydi be sen

¹¹ Bkz.: "Pes perdeden konuşmak" deyiminin karşılıkları için: 1. Alçak ve kalın sesle konuşmak 2. Altan alarak yumuşak bir dil kullanarak konuşmak
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&kelime=pes%20perdeden%20konu%5%9Fmak&cesit=1&guid=TDK.GTS.5391a432279400.87035721, (Çevrimiçi) 6 Mart 2019

	de, kapat çeneni!" dedim. "Erkek değilmişsin!" dedi. Ben de tramvaydan indim, ona: "İşi bu kadarla bırakırsan, senin için hayırlı olur, yoksa aklını başına getiririm senin!" dedim. Bana: "Yavaş gel!" diye karşılık vermez mi? O zaman tuttum, bir tane yapıştırdım herife, yere düştü. (s.44)
L.S.	"Aslında ben kötü bir insan sayılmam M. Mersault" dedi. "Ancak biraz sert karakterliyim, adam bana" erkeksen tramvaydan in" dedi.... Ben de "rahat dursana be" dedim. "O zaman erkek değilsin" dedi. Tramvaydan inip sesini kes yoksa mahvederim seni dedim. "Kolaysa yap" demez mi? Bir tokat yapıştırdım o zaman. Yere kapaklandı. (.24)
N.Ö.	"Anlarsınız ya, mösyö Mersault, hain olduğumdan değil, ama çabuk alevlenirim." diye anlatmaya başladı: "O adam bana dedi ki: "Erkeksen in tramvaydan." Ben de ona dedim: "Hadi hadi, rahat dur." Bana erkek olmadığımı söyledi. O zaman indim ve dedim ona: "Yeter, kes artık yoksa görürüm işini." Karşılık verdi bana: "Neyle?" O zaman bir tane indirdim. Yere düştü. (s.26)
V.G.	"Ben kötü adam değilim, Bay Mersault, anlıyor musunuz yalnız çok çabuk köpürürüm. Herif bana, "Erkeksen tramvaydan inersin," dedi. "Ben de, "Haydi işine, belanı arama," dedim. "Erkek değilsin," dedi bana. O zaman ben de indim aşağı ve "Kes sesini, yoksa tepelerim," dedim. "Deme be!" diye karşılık verdi. Ben de bunun üzerine yaradana sığınıp bir tane aşkettim suratına. Yere yuvarlandı. (s.34)
S.T.	"Ben fena adam değilim, Mösyö Mersault," dedi. "Ama biraz sertim. Herif bana, "Erkeksen tramvaydan in de görelim," dedi. "Hadi be, rahat dursana sen," dedim ona. "Öyleyse erkek değilsin." dedi. Ben de tramvaydan indim ve "Sesini kesersen iyi edersen, yoksa fena yaparım seni!" dedim. "Et de görelim!" demez mi? O zaman bir tane yapıştırdım. Düştü. (s.32)
B.O.	"Anlarsanız ya Bay Mersault," dedi bana, "Ben aslında kötü yürekli değilimdir, ama ateşli bir insanım. Adam bana, "Erkeksen in tramvaydan" dedi. Ben de ona, "Hadi hadi, uslu durun" dedim. Adam erkek olmadığımı söyledi. Bunun üzerine aşağı indim, adama dedim ki, "Yeter artık, böylesi daha iyi, yoksa sana iyi bir ders vereceğim". Adam karşılık verdi: "Neyle vereceksin bakalım?"

Bunun üzerine, bir yumruk attım. Adam yere yıkıldı. (s.27)

Bu örneğimizde varoluşçu ya da saçma felsefesinin doğrudan izleri yoktur. Ancak çeviri önermeleri arasındaki farklılıklar nedeniyle çalışma kapsamına dahil edilmesi uygun görülmüştür. Raymond'un simgelediği karakterin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda argo bir dille konuştuğu kaynak metinden de anlaşılmaktadır. Buna bağlı olarak, Arıkan'ın çeviri önermesinde "herif" ifadesi kabul edilebilir. Arıkan, çevirisinde cümleleri birleştirerek anlam bütünlüğü yakalamaya çalışmıştır. Arıkan'ın "İşi bu kadarla bırakırsan, senin için hayırlı olur, yoksa aklını başına getiririm senin!" dedim." şeklindeki çevirisi kaynak metinle kıyaslandığında bir çeviri stratejisi olarak uyarlama (adaptation) içerdiğini söyleyebiliriz. Zira kaynak metindeki "ça vaut mieux" ifadesi çok farklı biçimlerde çevrilebilir. Bağlama göre değişmekle birlikte genellikle "daha iyi olur/olacaktır," şeklinde bir anlama sahip olan bu ifade, Arıkan'ın çevirisinde "senin için hayırlı olur," şeklinde yer bulmuştur. Ayrıca "İşi bu kadarla bırakırsan" şeklindeki koşul içeren çeviri önermesinin kaynak metinde var olmadığını görüyoruz. Arıkan burada serbest çeviri yaparak kendi tercihi doğrultusunda erek metne kaynak metinde olmayan bir anlam dahil etmiştir. Çeviri eyleminin metnin düşünsel bütünlüğünün aktarılmasını kapsayan bir işlem olduğu göz önünde bulundurulduğunda serbest çeviri olmakla birlikte erek metin okuyucusunun anlamasını kolaylaştırıcı bir önerme olduğu söylenebilir. Ayrıca Arıkan soru kalıbı ile verilen ve şaşkınlık bildiren "de quoi" kalıbı için "Yavaş gel!" önermesi de bir uyarlama (adaptation) örneğidir. Arıkan, Önel ve Tiryakioğlu, kaynak metinde saygı bildiren "Monsieur" ifadesini "Mösyö" şeklinde okunduğu haliyle erek metne çevirmiştir. Bu bir doğrudan aktarım örneğidir. Sarı'nın çeviri önermesini incelediğimizde "M. Mersault" ifadesini kullanmış, kaynak metindeki "monsieur" sözcüğünü çevirmediği gibi, "M." olarak aktarmıştır. Sarı "Je lui ai dit: "Allez, reste tranquille." ifadesi için "Ben de "rahat dursana be," dedim." çeviri önermesi açısından argo kullanıma uygundur ve metnin bütünlüğünü bozmamıştır. Sarı da "de quoi" soru kalıbı için sözcüğü sözcüğüne çeviri yapmamış, uyarlama tekniğini tercih etmiştir. Buna ek olarak Sarı'nın çevirisinde yine yazım ve noktalama işaretlerinde hatalar gözlemlenmektedir. Önel'un çevirisinde de eksik bölüm bulunmaktadır. "Yeter, kes artık yoksa görürüm işini." Karşılık verdi bana: "Neyle?" şeklindeki çevirisini incelediğimizde ilk bölüm argodur ve kaynak metinden bağımsız

biçimde çevrilerek erek metindeki anlatım özelliğinin ve betimlemesinin devam ettirilmesi amaçlanmıştır. Günyol aynı bölüm için “Kes sesini, yoksa tepelerim,” dedim,” derken Tiryakioğlu ise “Ben de, “Haydi işine, belanı arama,” dedim,” demiştir. Her iki çevirmenin de diğer çevirmenler gibi anlamsal eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Fakat Onaran’ın çevirisine baktığımızda “Yeter artık, böylesi daha iyi, yoksa sana iyi bir ders vereceğim”.” çeviri önerisi kaynak metinden bağımsız bir nitelik kazanmıştır.

8. **“Marie m'a appris un jeu. Il fallait, en nageant, boire à la crête des vagues, accumuler dans sa bouche toute l'écume et se mettre ensuite sur le dos pour la projeter contre le ciel. Cela faisait alors une dentelle mousseuse qui disparaissait dans l'air ou me retombait en pluie tiède sur le visage. Mais au bout de quelque temps, j'avais la bouche brûlée par l'amertume du sel. Marie m'a rejoint alors et s'est collée à moi dans l'eau.” (s.32)**

N.A.	Marie bir oyun öğretti bana: yüzerken, dalgaların doruklarını emip, bütün köpükleri ağızımın içine dolduracak, sonra da arka üstü yatarak ağızımdaki köpükleri gökyüzüne doğru fıskırtacaktım. Öyle yapınca da, köpüklü bir dantel peyda oluyor, havalarda eriyip gidiyor, ya da ılık bir yağmur halinde tekrar yüzüme dökülüyordu. Ama bir süre sonra, ağızım tuzun acılığıyla yanmaya başlamıştı. Derken Marie yanıma geldi, su içinde bana sarıldı. (s.51, 52)
L.S.	Marie'nin öğrettiği oyun oynuyorduk. Birlikte bir oyun söyledi; Yüzerken gelen dalganın üzerindeki suyu ağızını doldurup sonra sırtüstü suya uzanıp suyu gökyüzüne fırlatacaksın. Böyle yapınca ağızından çıkan köpüksü sudan tel gibi oluyor ve yağmur gibi suratına dökülüyordu insanı. Ancak oyun uzadıkça tuzlu su insanın ağızını yakmaya başlıyordu. Tam bu anda Marie suyun altında gelip bana sarıldı. (s.28)
N.Ö.	Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken dalgaların tepesinden suyu ağızına alacak, köpüğünü olduğu gibi ağızında tutup sonra sırtüstü uzanarak gökyüzüne doğru püskürtecekti. Bu, köpüklü bir dantel oluyor, ya havada dağılıyor, ya da ılık ılık gerisin geri, yüzüme düşüyordu. Ama bir süre sonra ağızım tuzun acılığından yandı. O zaman Marie yanıma geldi ve suyun içinde

	bana yapıştı. (s.31)
V.G.	Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken ağzınızı dalgaların tepelerine verip avurtlarınızı köpükle doldurduktan sonra sırtüstü yatacak, sonra suları gökyüzüne püskürteceksiniz. Sular, sanki köpüklü bir oya gibi havada dağılıyor ya da yağmur gibi yüzünüze serpilirdi. Fakat çok geçmeden tuzlu acılığı ağzımı yakmaya başladı. Marie yanıma geldi, suyun içinde vücuduma dolandı. (s.39)
S.T.	Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken dalgaların doruklarından ağzına biraz su alıp bütün köpüğü ağzında topluyorsun, sonra sırtüstü yatıp ağzındaki suyu gökyüzüne doğru fırlatıyorsun. O zaman sanki ağzımdan köpüklü dantel çıkıyor, havada kayboluyor ya da ılık bir yağmur halinde yüzüme dökülüyordu. Fakat aradan biraz geçince acılığı ağzımı yakmaya başladı. O sırada Marie yanıma geldi, suyun içinde bana yapıştı. (s.37)
B.O.	Marie bana bir oyun öğretti. Yüzerken, dalgaların tepesini ağzına almak, bütün köpüğü biriktirip, sonra sırtüstü yatıp ağızdaki suyu göğe fırlatma oyunu. O zaman köpüklü oya havaya saçılıyor ya da ılık bir yağmur halinde insanın yüzüne yağıyordu. Tabii, bir süre sonra, ağzım tuzun keskinliğinden yandı. Bunun üzerine Marie yanıma gelip suyun içinde bana sarıldı. (s.32)

Betimlemelerin ağırlıklı olarak yer aldığı bu bölümde doğrudan varoluşu ya da saçma felsefesine atıfta bulunan bir gönderme ya da anlam katmanı yer almamaktadır. Ancak bu bölüm, çevirmenlerin, betimleyici nitelikteki tümceleri çevirirken izledikleri stratejilerin ortaya konulması ve var ise olası sapma ya da farklılıkların tespit edilerek ortaya konulması bakımından önemli bir örnek olacağı düşüncesinden hareketle dahil edilmiştir. Bir felsefi içerik taşımayan bu örnek paragrafın, iki dil arasındaki yapısal ve anlatımsal farklılıklardan kaynaklanan sorunların tespiti açısından önem teşkil edeceği düşünülmüştür. Arıkan'ın çevirilerine baktığımızda kaynak metne sadık kalındığı görülmektedir. Noktalama ve yazım kurallarına riayet edilmediği, ancak çevirinin yapıldığı dönemin şartları dikkate alındığında kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Sarı'nın çevirisine bakıldığında, her ne kadar kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisinin etkileri gözlemlense de anlatım bakımından kopuklukların olduğu gözlemlenmektedir. Örnek olarak "Yüzerken gelen dalganın üzerindeki suyu ağzını doldurup sonra sırtüstü

suya uzanıp suyu gökyüzüne fırlatacaksın.” şeklindeki çevirisi kaynak metinden uzaklaştığını ve emir cümlesi içeren bir anlama kaydığını göstermektedir. Kaynak metinde emir ifadesi yer almadığından erek metinde bir sonraki tümce ile birlikte düşünüldüğünde anlamsal bir kopukluk ortaya çıkmasına neden olmuştur. Öno’l’un çevirisinde aynı tümcenin kaynak metne eşdeğer olduğu söylenebilir. Gereklilik, şart, zorunluluk gibi anlamlara gelen ve imparfait olarak çekilen “falloir” fiilinin erek dilde de aynı etkiyi bırakacak şekilde aktarıldığı görülmüştür. Günyol’un çevirisinde aynı tümce ikinci çoğul şahsa göre çekilerek anlam sapmasına yol açmıştır. Tiryakioğlu da Günyol ile aynı doğrultuda bir çeviri yöntemi izlemiştir. Onaran ise aynı tümcede farklı fiilimsileri kullandığı için anlatımın düşmesine neden olmuştur.

9. **“On a d’abord entendu une voix aiguë de femme et puis Raymond qui disait: “Tu m’as manqué, tu m’as manqué. Je vais t’apprendre à me manquer.” Quelques bruits sourds et la femme a hurlé, mais de si terrible façon qu’immédiatement le palier s’est emplie de monde. Marie et moi nous sommes sortis aussi.” (s.33)**

N.A.	Önce keskin bir kadın sesi duyuldu, arkasından da Raymond’un sesi: “Saygısızlık ettin bana sen!” diye bağıyordu Raymond. “Hakaret ettin bana. Bana hakaret etmek nasıl olurmuş, sana göstereceğim bunu!”. Bir takım boğuk sesler işitildi. Kadın feryadı bastı: öyle müthiş bir bağıriş bağırdı ki, merdiven sahanlığı o anda bir yığın insanla doluverdi. (s.53)
L.S.	Bir kadın sesi duyuldu önce sert bir şekilde sonra Raymond “Bana hakaret ettin ha! Ama bunun ne demek olduğunu göreceksin” dedi. Sonra söylenenler pek duyulmadı. Birden bir haykırma duyuldu kadının sesi korkunçtu. Avlu bir anda kalabalıklaştı. (s.29)
N.Ö.	Önce tiz bir kadın sesi duyuldu, ardından Raymond’un: “Beni yüzüstü bıraktın, beni yüzüstü bıraktın. Beni yüzüstü bırakmanın ne olduğunu öğretirim sana.” diyen sesi. Birkaç boğuk patırtı, ardından kadının uluması, ama öylesine korkunç bir uluma ki, bir anda sahanlığa kalabalık doluşuverdi. (s.32)
V.G.	Önce keskin bir kadın sesi, sonra, Raymond’un şu sözleri duyuldu: “Kazığı

	attın bana, kazığı! Bana oyun etmek neymiş, göstereceğim sana!” Boğuk boğuk seslerden sonra, kadın öyle müthiş bir çığlık kopardı ki, merdiven sahanlığı bir anda, hıncahınç doldu. (s.40)
S.T.	Önce tiz bir kadın sesi duyuldu, sonra Raymond’un “Sen bana hakaret ettin, hakaret ettin. Bana hakaret etmek ne demekmiş, göstereceğim sana!” dediği işitildi. Birkaç boğuk gürültü oldu ve kadın feryat etti, ama bunu öyle korkunç bir şekilde yaptı ki, merdiven sahanlığı hemen bir alay insanla doldu. (s.38)
B.O.	Önce ince bir kadın sesi işitildi, ardından Raymond’un, “Beni astın, çok astın” dediği duyuldu. “Beni asmanın ne demek olduğunu öğreteceğim sana.” Birkaç boğuk gürültünün ardından kadın uludu, ama bunu öyle korkunç bir sesle yaptı ki sahanlık bir anda doldu. (s.33)

Arıkan’ın çevirisine göz attığımızda “keskin bir kadın sesi” ifadesi kaynak odaklı ve birebir çeviri stratejisine bir örnek teşkil etmektedir. Arıkan, birine saygısızlık etmek, hakaret etmek, saygısızca davranmak anlamlarına gelen “manquer (à qn)” fiilini eşdeğer biçimde aktarmıştır. Arıkan’ın paragrafın son bölümündeki “bağırış bağırarak” şeklindeki çevirisi ise kaynak metin odaklı bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Sarı da Arıkan gibi kaynak metin odaklı bir çeviri önermesinde bulunmuştur. “Bir kadın sesi duyuldu önce sert bir şekilde,” şeklindeki önerisinde kaynak metne sadık kalan bir anlatımın baskın geldiği görülmektedir. Öno’l’un aynı ifade için “tiz bir kadın sesi” şeklindeki çevirisi ise erek metindeki anlamsal eşdeğerlik bakımından daha uygundur. Fakat Öno’l’un devam eden bir sonraki tümcede “kadının uluması” şeklindeki çeviri önerisi kaynak metin odaklı bir çeviridir. Burada daha ziyade “kadının çığlık sesi, bağırışı” vb. bir ifadeye yer verilebilirdi. Günyol’un çevirisine baktığımızda Raymond’un temsil ettiği karakterin özellikleri bakımından “Kazığı attın bana, kazığı!” şeklindeki devrik ve argo içerikli çeviri önerisi yerinde bir strateji olarak kabul edilebilir. Onaran ise aynı bölümü “Beni astın, çok astın!” şeklinde çevirmiştir. Yaptığımız incelemede argo kullanımda kaynak metindeki *hakaret etmek* anlamına gelen *manquer* fiiline karşılık Türkçede *asmak* fiili ile verilebileceğine dair bir bilgi elde edilememiştir.

10. “Mais ils me le prendront, vous comprenez. Si encore quelqu'un le recueillait. Mais ce n'est pas possible, il dégoûte tout le monde avec ses

croûtes. Les agents le prendront, c'est sûr.” Je lui ai dit alors qu'il devait aller à la fourrière et qu'on le lui rendrait moyennant le paiement de quelques droits. Il m'a demandé si ces droits étaient, élevés. Je ne savais pas. Alors, il s'est mis en colère: “Donner de l'argent pour cette charogne. Ah ! il peut bien crever !” Et il s'est mis à l'insulter.” (s.35)

N.A.	“Vallaha onu benim elimden alırlar. Bari, biri çıkıp onu evine alsa, yüreğim yanmaz. Ama böyle bir şeyin olmasına imkan yok, onda o kabuklar varken, herkesler öğrenir ondan. Belediyeciler yakalayacaklardır onu, hiç şüphemiz olmasın!” Bunun üzerine ona: “Bulunmuş hayvanlar ahırına gidip bir bakın” dedim. “Ücret olarak biraz para verdiniz mi, köpeğinizi geri verirler size.” “Çok mu para isterler acaba?” diye sordu. “Bilmem ki.” O zaman birden öfkeleniverdi. “Bu cenabet için bir de para mı vereceğim? Hı! Varsın gebersin kerata!” (s. 57)
L.S.	“Elimden alacaklar onu bari iyi birisi bulsa onu ama vücudundaki o pis yaralardan öğrenirler onun. Mutlaka polisler yakalar onu” dedi telaşlı bir şekilde. Bende ona “Eğer öyle olursa köpek bakım evlerinden küçük bir ücretle köpeğini geri alırsın,” dedim. Bunun üstüne iyice sinirlendi ve “Lanet hayvan için bir de para vericem ha gebersin it.” dedi ve küfür etmeye başladı. (s. 31)
N.Ö.	“Ama onu elimden alacaklardır, anlıyor musunuz. Biri bulup alsa neyse. Ama olanaksız bu, o kabuklarıyla herkesi eğlendirir. Polisler alacak onu, hiç kuşku yok.” O zaman ona, başıboş hayvanların toplandığı yere gitmesini ve belirli bir harç karşılığında köpeğini geri vereceklerini söyledim. Bu harcın yüksek olup olmadığını sordu bana. Bilmiyordum. Bunun üzerine öfkeleni: “O leş için para vermek he! Ah! Gebersin gitsin!”. Ve hayvana sövüp saymaya koyuldu. (s. 35)
V.G.	“Alacaklar onu elimden, alacaklar! Onu birisi evine almış olsa bari. Ama, olamaz! Üstündeki o kabuklarla herkesi tiksindirir. Polislerin eline düşecek, muhakkak!” dedi. Ona, “Bulunmuş Hayvanlarevi'ne başvurmasını, ufak bir ücret karşılığında köpeğini kendisine geri vereceklerini söyledim.. Bana “ Çok mu para isterler?” diye sordu. “Bilmem,” dedim. Bunun üzerine köpürdü: “Bu mundar hayvan için bir de para mı vereceğim? Gebersin kafir!” Köpeğe

	küfürler savurmaya başladı. (s. 43)
S.T.	“Onu benden alacaklar, anlıyor musunuz. Bari biri onu yanına alsa. Ama bu mümkün değil, kabuk tutmuş yaraları yüzünden herkes iğrenir ondan. Kesin polisler alacak onu.” Ben de bu durumda, köpek barınağına gitmesini, bir ücret karşılığı köpeği geri vereceklerini söyledim. Bana bu ücretin yüksek olup olmadığını sordu. Bilmiyordum. Öfkelendi, “Bu mendebur için bir de para mı vereceğim? Gebersin!” dedi. Sonra da köpeğe küfür etmeye başladı. (s. 41)
B.O.	“Evet, ama anlıyor musunuz, onu benden almış olabilirler. Keşke biri bulsa. Ama olmaz, pisliğiyle herkesin miğdesini bulandırır. Evet, evet, mutlaka aynasızlar yakalayıp götürmüştür.” Ben de ona, sokak köpeklerinin toplandığı yere gitmesini, birkaç kuruş karşılığında köpeğini ona geri vereceklerini söyledim. Bu cezanın yüksek olup olmadığını sordu. Bilmiyordum. Bunun üzerine öfkelendi: “O leş kargasına para mı ödeyeceğim. Aman! Gebersin!” başladı köpeğe küfürler yağdırmaya. (s. 36)

Varoluşçu ya da saçma felsefesinin izleri olmasa da kaynak metindeki bazı ifadelerin erek metne nasıl aktarıldığını gözlemek ve yorumlamak noktasında bir çeşitlilik sunacağı düşünülen bu örnekte çevirmenlerin farklı tutumlar geliştirdiği gözlemlenmektedir. Arıkan'ın çevirisine göz atıldığında “Vous comprenez,” yapısı “Vallaha” şeklinde aktarılmıştır. Bu, Vinay ve Darbelnet'nin çeviri stratejisinde yeğlilik (modulation) kriteriyle örtüşmektedir. Birebir karşılığı olan bir ifadenin kültürel bir unsur olarak erek dil okuyucusunun anlayacağı biçimde çevrildiği gözlemlenmiştir. Burada esnek bir ifadeye yer verilerek kaynak metin yapısı daha yumuşatılmıştır. Ayrıca Arıkan'ın çevirisini yaptığı dönemin yazın koşulları düşünüldüğünde “vallaha” ifadesinin kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Vallaha hem bir yemin hem de gerçekten anlamına gelen bir zarftır. Tümce içerisindeki anlama ve bağlama göre çevrilmesi mümkündür. Fakat “bulunmuş hayvanlar ahır” ifadesi erek okur açısından uygun olmamıştır. Türkçede *ahır* büyükbaş ve küçükbaş hayvanların muhafaza edildiği yer anlamındadır. Kaynak metindeki “fourrière” sözcüğü yakalanan hayvanların kapatıldığı yer (barınak) anlamındadır. Arıkan, hayvan leşi anlamındaki “charogne” sözcüğünün karşılığı olarak “cenabet” karşılığını tercih etmiştir. Hayvanın ölmesi anlamına gelen “crever” fiili için ise “gebermek” fiilini kullanmıştır. “Ah! il peut bien crever!” yani “Gebersin!” şeklinde

çevrilebilecek bu tümce için ise “Varsın gebersin kerata!” demiştir. Fakat “kerata” sözcüğü daha çok sevgiyle söylenen bir sitemdir. Burada ise kızgın bir anlam vardır. Sarı'nın çevirisine bakıldığında yine aynı sözcükler için farklı önermelerin yer aldığı görülmektedir. Söz gelimi, “fourrière” için “köpek bakım evi” denilmiştir. Sarı'nın bu bölümdeki çevirisi serbest ve özet olmakla birlikte “Lanet hayvan için bir de para vericem ha gebersin it.” dedi,” şeklindeki çevirisi erek dil odaklı bir yaklaşımdır ve eşdeğerliği sağlamıştır. Günyol ise “kafir” sözcüğünü tercih etmiştir. “Kafir” önermesi bu bağlam için fazlasıyla argodur. Tiryakioğlu ve Onaran'ın çevirileri ise erek odaklıdır. Ancak Onaran “agent” sözcüğü için argodaki “aynasız” sözcüğünü tercih etmiştir. Hepsi argo kullanımdır.

11. **“Le soir, Marie est venue me chercher et m'a demandé si je voulais me marier avec elle. J'ai dit que cela m'était égal et que nous pourrions le faire si elle le voulait. Elle a voulu savoir alors si je l'aimais. J'ai répondu comme je l'avais déjà fait une fois, que cela ne signifiait rien mais que sans doute je ne l'aimais pas. “Pourquoi m'épouser alors ?” a-t-elle dit. Je lui ai expliqué que cela n'avait aucune importance et que si elle le désirait, nous pouvions nous marier. D'ailleurs, c'était elle qui le demandait et moi je me contentais de dire oui.” (s.38)**

N.A.	Akşam Marie beni almağa geldi. Bana, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. “Bana göre hava hoş!” dedim. “Ama o kadar istiyorsan, evlenebiliriz.” O zaman kensini sevip sevmediğimi öğrenmek istedi. Ben de, evvelce bir kere daha yapmış olduğum gibi: “Bu sorunun bir anlamı yok ama, bana öyle geliyor ki, sevmiyorum.” diye cevap verdim. “Öyleyse benimle neden evleneceksin?” dedi. “Seni sevmişim, ya da sevmemişim, hiçbir önemi yok bunun,” diye açıkladım ona. “Evlenelim, istiyorsan? Zaten bunu isteyen de sensin. Ben “peki” demekle yetiniyorum sadece.” (s.61)
L.S.	Marie akşam gelince bana hemen “Benimle evlenir misin?” diye sordu. “Ne farkedecek ki ama çok istiyorsan evlenelim” dedim. Bunun üstüne “Beni seviyor musun?” diye sordu. Ben de aynı geçen günkü gibi onu sevmediğimi

	ama bunun bir anlamı olmadığını söyledim. “Peki niçin evleneceksin benimle?” dedi. “Bunun önemi yok istersen evleniriz” dedim. “Bana sadece evet demek kalıyor evlenmeyi isteyen sensin” dedim. (s.33)
N.Ö.	Akşam Marie beni almaya geldi ve onunla evlenmek isteyip istemediğimi sordu bana. Benim için farketmediğini ve eğer o istiyorsa evlenebileceğimizi söyledim. O zaman da onu sevip sevmediğimi öğrenmek istedi. Önceden bir kez vermiş olduğum karşılığı verdim, bunun hiçbir anlam taşımadığını ama herhalde onu sevmediğimi söyledim. “O zaman ne diye benimle evlenesin ki?” dedi. Ona bunun hiç önemi olmadığını ve eğer istiyorsa evlenebileceğimizi anlattım. Zaten evlenmek isteyen oydu ve ben sadece evet demekle yetiniyordum. (s.38)
V.G.	Akşam Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. “Bence bir, ama istersen evleniriz,” dedim. O zaman, kendisini sevip sevmediğimi öğrenmek istedi. Bir başka zaman da söylediğim gibi, “Bunun bir anlamı yok, ama herhalde sevmiyordum,” diye karşılık verdim. “Öyleyse niçin benimle evleneceksin?” diye sordu. Bunun hiçbir önemi olmadığını, isterse evlenebileceğimizi söyledim. Zaten isteyen kendisiydi, ben sadece evet demekle yetiniyordum. (s.46)
S.T.	Akşam, Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. Benim için fark etmediğini, eğer o istiyorsa evlenebileceğimizi söyledim. O zaman da, onu sevip sevmediğimi sordu. Ben de yine daha önceki gibi cevapladım, bunun bir anlamı olmadığını ama elbette onu sevmediğimi söyledim. “Öyleyse neden evleneceksin benimle?” dedi. Ben de ona bunun bir önemi olmadığını ama o arzu ediyorsa evlenebileceğimizi anlattım. Zaten bunu isteyen oydu, bana düşen de evet, demektir. (s.43)
B.O.	Akşam, Marie beni görmeye geldi, kendisiyle evlenmek isteyip istemediğimi sordu. Benim için fark etmediğini, istediği an bu işi yapabileceğimizi söyledim. Bunun üzerine, kendisini sevip sevmediğimi öğrenmek istedi. Daha önce dile getirdiğim gibi, bunun bir anlamı olmadığını, ama kuşkusuz sevmediğimi söyledim. “Peki, neden öyleyse benimle evleneceksin?” dedi. Ben de bunun önemi olmadığını, ama eğer istiyorsa, evlenebileceğimizi söyledim. Zaten

bunu kendisi istiyordu, ben de evet demekle yetiniyordum. (s.38)

Bu örnek tümcede saçma felsefesine atıfta bulunmaktadır. Camus, Marie karakteri üzerinden evliliği saçma felsefesi kapsamında ele alarak bu tür duyguların anlamsızlığını ve boş oluşunu vurgulamaktadır. Camus, Mersault'un ağzından evliliğin önemli bir gereklilik olmadığını ve Marie istiyorsa gerçekleşebilecek bir şey olduğunu söyleyerek saçma felsefesinin temelindeki hiçlik duygusunu ve hayattan bir beklenti içinde olunmaması gerekliliğinin altını çizmektedir. Camus, evliliği diğer pek çok konu gibi bir zorunluluk olarak görmemektedir. Hatta Mersault'nun roman boyunca vakit geçirdiği kız arkadaşı Marie'yi sevmemesi de saçma felsefesi kapsamında değerlendirilmesi gereken bir portredir. Mersault, herhangi bir şeyi istemiyor ve hayatına yön vermeyi amaçlamıyor. Karşılaştığı her kişi ve durumda kayıtsızlığını sürdürüyor. Evlilik fikrine sıcak bakmayan ve hatta sevgilisini sevmediğini açık yüreklilikle söyleyen Mersault, gerçek hayatta istenmeyen birini temsil etmektedir.

Çeviri karşılaştırması açısından bakıldığında bu örnekte bazı çeviri stratejileri göze çarpmaktadır. Arıkan'ın çevirisine bakıldığında öncelikle dolaylı aktarım tümcesinin doğrudan aktarım tümcesi ile verdiği görülmektedir. Arıkan, kaynak metnin kolay anlaşılır yapısına bağlı olarak birebir aktarım ile eşdeğerliği sağlamıştır. Sarı'nın çevirisi incelendiğinde kaynak ve erek metin arasında eşdeğerliğin sağlandığı ve yine bir özet çeviri yapıldığı görülmektedir. Öno, çevirisinde kaynak metinde karşılığı olmayan bir durum zarfına yer vererek "herhalde" ifadesini eklemiştir. Fakat Öno'un çevirisinde de eşdeğerlik sağlanmıştır. Günyol, aktarım (transposition) yöntemini kullanarak "**Cela m'était égal**" ifadesi için "Bence bir," demiştir. Tiryakioğlu kaynak metin odaklı bir çeviri yöntemi izlemiştir. Onaran ise kaynak metindeki "**et que nous pourrions le faire si elle le voulait,**" ifadesini "istediği an bu işi yapabileceğimizi söyledim" şeklinde vererek serbest çeviri yapmıştır.

12. "Il a réfléchi. Il m'a demandé s'il pouvait dire que ce jour-là j'avais dominé mes sentiments naturels. Je lui ai dit: "Non, parce que c'est faux." Il m'a regardé d'une façon bizarre, comme si je lui inspirais un peu de dégoût. Il m'a dit presque méchamment que dans tous les cas le directeur et le

personnel de l'asile seraient entendus comme témoins et que “cela pouvait me jouer un très sale tour”. (s.55)

N.A.	Bir süre düşündü. Sonra bana: “O gün tabii hislerinize hakim olduğunuzu söyleyebilir miyim?” diye sordu. Ben de ona: “Olmaz öyle şey, çünkü bunun aslı yok,” dedim. Kendisine tiksinti hissi uyandırıyor muyum gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Sonra adeta hain bir tavırla: “Ne olursa olsun, yurt müdürüyle memurlar da mahkemede tanık olarak dinlenecekler, bu da size çok kötü bir oyun oynayabilir.” dedi. (s.88)
L.S.	Düşünceli bir ifadeyle: “O gün her zamanki gibi davranmış olduğunuzu söyleyebilir miyim?” dedi. Ben: “Hayır, bu gerçeğe uymaz.” dedim. Merak ve tiksintiyle yüzüme baktı. Gaddar bir tavır ile: “Yurt müdürü ile memurlar tanık olarak ifade verecekler. Bu durum, sizin aleyhinize olabilir,” dedi. Bunun annemin ölümüyle ne ilgisi olduğunu soracak oldum. Hemen cevap verdi: “Daha önce mahkemede hiç bulunmadınız anlaşılan.” (s.51)
N.Ö.	Sonra derin derin düşündü. Bana o gün doğal duygularıma gem vurduğumu söyleyebilir miyim, diye sordu. Ona dedim ki: “Hayır, çünkü bu doğru değil.” Bana garip bir biçimde baktı, sanki onda biraz tiksinti uyandırıyor muyum gibi. Bana, ne olursa olsun zaten huzurevinin müdürünün de personelinin de tanık olarak dinleneceğini ve “bunun bana çok kötü bir oyun oynayabileceğini”, neredeyse hain bir zevk olarak, anlattı. Ona bu olayın benim dava ile ilişkisi olmadığını söyledim, ama bana sadece adalet ile hiç alışverişim olmadığını apaçık görüldüğü karşılığını vermekle yetindi. (s.57)
V.G.	Düşündü. “O gün, doğal duygularınıza hakim olduğunuzu söyleyebilir miyim?” diye sordu. “Hayır, çünkü böyle bir şeyin aslı yok,” diye karşılık verdim. Benden tiksiniyor muyum gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Neredeyse haince bir tavırla nasıl olsa Yurdun müdürüyle görevlilerin tanık olarak dinleyeceğini ve bunun ‘başıma bir iş açabileceğini’ söyledi. Bu işin benim sorunumla bir ilişkisi olmadığını dikkatini çektim, ama o bana yalnızca, “Şimdiye kadar mahkemelere düşmediniz besbelli,” dedi. (s.65)
S.T.	Sonra düşündü. O gün, içimden gelen duyguara ket vurduğumu söyleyebilir

	miyim, diye sordu. Ona, “Hayır, çünkü bu doğru değil,” dedim. Kendisine tiksinti veriyormuşum gibi, tuhaf tuhaf yüzüme baktı. Adeta zalim bir tavırla, bakımevi müdürünün ve görevlilerinin tanık sıfatıyla ifade vereceklerini söyledi, “Bu da beni zor durumda bırakabilir,” diye ekledi. Annemin ölümünün bu davayla ilgisi olmadığını söyleyince, daha önce adaletle işimin olmadığını açıkça görüldüğünü cevabını vermekle yetindi. (s.63)
B.O.	Bir süre düşündü. O gün, doğal duygularımı bastırığımı söyleyip söylemeyeceğini sordu. Ben de “hayır, söyleyemezsiniz, çünkü bu yanlış olur”, diye karşılık verdim. Azıcık miğdesini bulandırıyormuşum gibi, garip garip yüzüme baktı. Hemen hemen düşmanca bir sesle bana, düşkünler evinin yöneticisiyle çalışanlarının da tanık olarak dinleneceğini, “bunun da epey aleyhime olacağını” söyledi. Ben de ona, bu öykünün olayımla ilgisinin bulunmadığını belirttim, bunun üzerine, belli ki adaletle hiç işim düşmemiştii yanıtını verdi. (s.55)

Arıkan kaynak metinde var olmayan bir durum zarfı eklemiştir. Kaynak metinde “bir süre” zarfını verecek herhangi bir ifade yer almamaktadır. Arıkan’ın serbest çeviri yapmıştır. Kendi isteği doğrultusunda erek metne bir ekleme getirmiştir. Kaynak metindeki “**mes sentiments naturels**” ifadesi Sarı hariç diğer tüm çevirmenler tarafından “tabi ve doğal duygular” olarak çevrilmiştir. Kaynak metin odaklı bir çeviri söz konusudur. Ancak Sarı’nın “her zamanki gibi davranmış...” şeklindeki çevirisi kaynak metinde verilmek istenilen mesajı tam olarak yansıtmaktadır. Diğer çevirmenlerimizin önerileri ise fazlasıyla kaynak metin odaklı bir yaklaşımdır. Arıkan’ın “**cela pouvait me jouer un très sale tour**” tümcesini “bu da size çok kötü bir oyun oynayabilir,” şeklindeki çevirisi de yine kaynak odaklı bir yaklaşımdır ve eşdeğerlik ve yeterlik açısından bakıldığında eksiktir. Kaynak metindeki bu ifade kahramanın zor bir duruma düşeceğini, kötü ve beklenmedik bir sürprizle karşılaşabileceğini işaret etmektedir. Önel da Arıkan gibi kaynak metin odaklı bir çeviri yapmıştır ve yeterlik noktasında çeviri önermesi eksik kalmıştır.

13. “**Mais il m'a coupé et m'a exhorté une dernière fois, dressé de toute sa hauteur, en me demandant si je croyais en Dieu. J'ai répondu que non. Il**

s'est assis avec indignation. Il m'a dit que c'était impossible, que tous les hommes croyaient en Dieu, même ceux qui se détournaient de son visage. C'était là sa conviction et, s'il devait jamais en douter, sa vie n'aurait plus de sens. "Voulez vous, s'est-il exclamé, que ma vie n'ait pas de sens?"(s.57)

N.A.	Ama sözümü kesti, bütün boyu posuyla karşıma dikilerek, son bir kere daha: "Tanrıya inanıyor musunuz?" diye sordu. "Hayır," diye cevap verdim. Öfke ile yerine oturdu. Bana: "Olmaz öyle şey," dedi. "Bütün insanlar Tanrıya inanırlar, hatta ondan yüz çevirenler bile, Ben bu kanıdayım işte. Tanrının varlığından bir an şüphe edecek olsam, hayatımın bir anlamı kalmaz artık." Sonra da: "Hayatımın bir anlamı olmasın mı istiyorsunuz yoksa?" diye bağırdı. (s.92)
L.S.	Cümlemi kesti ve sert bir tavırla: "Tanrıya inanıyor musunuz?" diye tekrar sordu. Ben: "İnanmıyorum," diye yanıt verince öfkeleni. Yerine oturdu: "Olamaz, olamaz! Ona yüz çevirenler bile inanıyorlar, ona. Bunun aksine inansam, hayatın bir anlamı olmaz," dedi. Sonra "Yaşamınızı anlamsız mı kılmak istiyorsunuz?" diye sordu. (s.54)
N.Ö.	Ama sözümü kesti ve son bir kez, üstüme geldi, olanca boyuyla doğrulup dikilerek bana, Tanrıya inanıp inanmadığımı sordu. Hayır karşılığını verdim. Öfkeyle oturdu. Bana bunun olanaksız olduğunu, herkesin hatta, yüz çevirenlerin bile Tanrıya inandığını söyledi. Onun kanısı buydu ve bunda en ufak bir kuşkuya düşecek olursa yaşamının artık hiçbir anlamı kalmazdı. "Yaşamımın anlamı kalmasın ister misiniz?" diye bağırdı. (s.60)
V.G.	Ama sözümü ağzıma tıkadı, bütün heybetiyle ayağa kalktı ve son olarak, beni uyarıp Tanrıya inanıp inanmadığımı sordu. "İnanmıyorum," dedim. Öfkeyle yerine oturdu. Bunun olmayacağını, herkesin, hatta yüz çevirenlerin bile ona inandıklarını söyledi. Onun inancı bu yoldaymış, bundan kuşkuya düşecek olursaymış, artık hayatının bir anlamı kalmazmış. "İster misin hayatımın bir anlamı kalmasın?" diye bağırdı. (s.68)
S.T.	Fakat sözümü kesti, karşımda dimdik durarak ve beni yüreklendirerek Tanrı'ya inanıp inanmadığımı sordu. Hayır, dedim. Hoşnutsuzluk içinde yerine oturdu.

	Bunun mümkün olmadığını her insanın, hatta ondan yüz çevirenlerin bile Tanrı'ya inandığını söyledi bana. O böyle inanıyordu, bundan bir an bile şüphe etse hayatının anlamı kalmayacaktı. "Hayatımın anlamı kalmasın ister misiniz?" diye sordu. (s.66)
B.O.	Tam ona bu konuda üstelemekte haksız olduğunu söyleyecektim ki sözümü kesti, bir kez daha, boylu boyunca karşımda dikildi ve Tanrıya inanıp inanmadığımı sordu. Ben de hayır diye yanıt verdim. Hoşnutsuzluk içinde yerinde oturdu. Bunun olanaksız olduğunu, Tanrıdan yüz çevirseler bile, bütün insanların ona inandığını söyledi. Buna yürekte inanıyordu, bundan kuşkulandığı an, yaşamı bütün anlamını yitirirdi. "Yaşamının anlamsız kalmasını ister misiniz?" diye haykırdı suratıma. (s.58)

Tanrının adaletsizliğe sebebiyet verdiğini düşünmesi nedeniyle tanrı fikrini reddeden Camus'ye göre hayattaki tek gerçeğin ölüm olması, dinin insana verebileceği herhangi bir anlam ihtiva etmemesinden ve din olgusunun insanlar tarafından sömürülmesinden kaynaklanmaktadır. Arıkan'ın "bütün boyu posuyla karşıma dikilerek" şeklindeki çevirisi anlamsal eşdeğerliği sağlamamaktadır. Sarı'nın çevirisinde yine eksik bölüm vardır. Ayrıca Sarı, doğrudan aktarım yoluna gitmiştir. Son tümcede ise anlam kaybı bulunmaktadır. Kaynak metinde din adamı Mersault'ya tanrıyı reddederek kendi hayatının anlamını kaybetmesini mi istediğini soruyor. Oysa Sarı'nın bu tümceyi "Yaşamınızı anlamsız mı kılmak istiyorsunuz?" şeklinde çevirisi hatalıdır. Kaynak metinde böyle bir anlam bulunmamaktadır. Önel'un çevirisine baktığımızda "tembih etmek, akıl vermek, öğüt vermek" anlamlarına gelen "exhorter" fiilini üstüne gelmek şeklinde çevirdiği görülmektedir. Ancak kaynak metinde böyle bir anlam yer almamaktadır. Ayrıca Önel da Sarı gibi son tümcenin çevirisinde anlam sapmasına yol açacak bir önermede bulunmuştur. "Yaşamının anlamı kalmasın ister misiniz?" şeklindeki çevirisi kaynak metinle tam olarak örtüşmemektedir. Günyol ise ilk tümceyi diğer çevirmenlerden farklı olarak birinin sözünü bitirmesine fırsat vermemek, susturmak, konuşmasına engel olmak gibi anlamlara gelen bir deyim ile "Ama sözü ağzıma tıkadı," şeklinde çevirmiştir. Fakat Günyol da "İster misin hayatımın bir anlamı kalmasın?" şeklinde çevirerek istek kipi ile çevirmiş ve anlam sapmasına yol açmıştır. Tiryakioğlu'nun çevirisine baktığımızda kaynak metinde olmayan bir ifadeye yer verdiği

görülmektedir. Kaynak metinde “yüreklendirmek” fiili ile verilebilecek herhangi bir söylem ya da gönderme bulunmamaktadır.

14. “Je ne voyais plus que l'éclat de ses dents et les petits plis de ses yeux. Elle a crié de nouveau: “Tu sortiras et on se mariera!” J'ai répondu: “ Tu crois?” Mais c'était surtout pour dire quelque chose.” (s.62)

N.A.	Artık dişlerinin parıltısından ve gözlerindeki küçücük kırışıklıklardan başka bir şey göremez olmuştum. Tekrar: “Buradan çıkacaksın, sonra da evleneceğiz!” diye bağırdı Marie. “Öyle mi sanıyorsun?” diye karşılık verdim. Ama sırf birşeyler söylemiş olmak için öyle demiştim. (s.100)
L.S.	Beyaz dişlerinden, gözlerinin kırışığında başka bir şey göremiyordum. Bana: “Buradan kurtulduğunda evlenelim,” dedi. Ben: “Bu mümkün mü?” diye sordum. (s.57)
N.Ö.	Artık dişlerinin parıltısından ve gözlerinin çevresindeki küçük kırışıklardan öte bir şey göremez olmuştum. Gene seslendi: “Çıkacaksın ve evleneceğiz!” Karşılık verdim: “Öyle mi dersin?” Ama bunu özellikle bir şey söylemiş olmak için söyledim. (s.65)
V.G.	Artık dişlerinin parıltısından, gözlerinin hafif kırışıklarından başka bir şey göremiyordum. Tekrar bağırdı, “Çıkarsan, evleniriz.” Ben de, “Olur mu dersin?” diye yanıtladım. Bunu birşeyler demiş olmak için söyledim. (s.74)
S.T.	Artık dişlerinin beyazlığından ve gözlerinin küçük kıvrımlarından başka bir şey göremiyordum. Yeniden bağırdı: “Buradan çıkacaksın ve biz evleneceğiz!” Ben, “Olur mu dersin?” dedim, ama laf olsun diye. (s.70)
B.O.	Yalnızca dişlerinin parıltısı ile gözlerindeki küçük kıvrımları görebiliyordum artık. Yeniden bağırdı, “Dışarı çıkacaksın ve evleneceğiz!” “İnanıyor musun buna?” diye yanıt verdim, ama salt birşeyler söylemiş olmak için söylemiştim bunu. (s.63)

Çevirmenin, çeviri eylemi boyunca kaynak dildeki mesajları ve anlamları erek dile en doğru ve en kabul edilebilir haliyle aktarma yükümlülüğü olduğunu daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Çevirmen, çeviri eylemini gerçekleştirirken karşılaştığı her türlü

çeviri sorunu için uygun bir strateji benimseyerek anlamsal eşdeğerliği sağlamalıdır. Aksi takdirde kaynak metin ile erek metin arasında aynı etkiyi uyandıracak bir eşdeğerlik sağlanamaz. Bu nedenle çevirmenlerin metnin salt yüzeysel mesajını değil, metnin yazarı ve amacı da dahil, tüm anlam katmanlarını dahil edeceği bir çeviri süreci benimsemeleri önemlidir. Bu açıklamaya bağlı olarak Arıkan'ın çevirisini incelediğimizde "Öyle mi sanıyorsun?" şeklinde çevirisi anlamsal olarak bir sapmanın var olduğunu göstermektedir. Burada "croire" fiili sanmaktan çok düşünmek anlamındadır. Mersault, Marie'nin heyecanı karşısında aslında "Öyle mi dersin ?, Gerçekten mi? Öyle mi düşünüyorsun?" şeklinde çevrilebilecek bir tepki vermektedir. Sarı'nın "Buradan kurtulduğunda evlenelim," şeklindeki çeviri önermesi de bir anlam sapmasıdır. Kaynak metinde gelecek zamanla kurulan tümce erek metinde anlamını kaybetmiştir. Kaynak metinde Marie'nin kesinlik bildiren söylemi erek metinde istek kipi ile çevrilerek anlam daralmasına yol açmıştır. Ayrıca, Sarı "**croire**" fiiline karşılık "Bu mümkün mü?" şeklinde bir çeviri yapmıştır. Her ne kadar birebir karşılığı olmasa da anlamsal eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Zira yukarıda anlatılanlara ek olarak "croire" fiili varoluşçu felsefe doğrultusunda bir kabullenışı de barındırmaktadır. Günyol'un çevirisinde ise "Çıkarsan, evleniriz," şeklindeki ifade kaynak metinden tamamen uzaklaştırıldığını göstermektedir. Kaynak metinde geniş zamanlı bir ifade yer almamaktadır. Aksine, kesinlik bildiren bir yargı tümcesi vardır.

15. "Il m'a demandé pourquoi j'avais mis maman à l'asile. J'ai répondu que c'était parce que je manquais d'argent pour la faire garder et soigner. Il m'a demandé si cela m'avait coûté personnellement et j'ai répondu que ni maman ni moi n'attendions plus rien l'un de l'autre, ni d'ailleurs de personne, et que nous nous étions habitués tous les deux à nos vies nouvelles."(s.72)

N.A.	"Annenizi niçin yurda yatırdınız?" diye sordu. "Ona hastabakıcı tutacak, tedavi ettirecek param yoktu da ondan," dedim. "Annenizi yurda yatırdınız diye hiç şahsen üzüldünüz mü?" "Ne annem ne ben birbirimizden, hatta kimseden bir şey beklemiyorduk. İkimiz de yeni yaşayış tarzımıza alışmıştık." (s.114)

L.S.	Anneniz neden yurttta kalıyordu? diye sordu. Ona bakıcı tutmak, tedavi ettirmek için param yoktu, dedim. Onu, yurda koymak sizi üzdü mü? Birbirimizden birşey beklemiyorduk. İkimiz de yeni yaşamlarımıza alışmıştık.(s.66,67)
N.Ö.	Bana annemi neden huzurevine koyduğumu sordu. Ona bakıcı tutacak ve baktıracak param olmadığı için karşılığını verdim. Bunun şahsen bana zor gelip gelmediğini sordu ben de annemin de benim de artık birbirimizden de, başkalarından da hiçbir şey beklemez olduğumuz ve ikimizin de yeni yaşamlara alıştığımız karşılığını verdim. (s.77)
V.G.	“Ananızı niye İhtiyarlar Yurduna koydunuz?” diye sordu. “Evde alıkoyup bakacak, baktıracak kadar param yoktu da ondan,” diye karşılık verdim. Buna üzülüp üzülmediğimi sordu. Ben de karşılık olarak, ananın ve benim birbirimizden bir şeycikler beklemediğimizi, zaten kimseden bir şey ummadığımızı ve yeni hayatımıza alışıp gittiğimizi söyledim.” (s.85)
S.T.	Annemi neden bakımevine yatırdığımı sordu. Hastabakıcı tutacak ve onu tedavi ettirecek param olmadığı için, diye cevapladım. Onu bakımevine yatırmanın bana şahsen dokunup dokunmadığını sordu, annemin de benim de birbirimizden hiçbir beklentimiz kalmadığını ve her ikimizin de yeni hayatlarımıza alışmış olduğumuzu söyledim. (s.82)
B.O.	Annemi neden düşkünler evine yatırdığımı sordu. Ben de onu evde tutacak, ona bakacak kadar param olmadığını söyledim. Bunun beni kişisel olarak etkileyip etkilemediğimi sordu, ben de annemin de benim de artık birbirimizden, hatta başkasından bir şey beklemediğimizi, ikimizin de yeni yaşamlarımıza alıştığımızı belirttim. (s.75)

Arıkan kaynak metindeki dolaylı anlatım tümcesini konuşma metni haline getirerek doğrudan aktarım şeklinde ve soru tümcesi ile vermiştir. Sarı'nın çevirisinde sıklıkla yapılan bir yazım hatası vardır. “Anneniz neden yurttta kalıyordu? diye sordu.” tümcesindeki soru işareti bir noktalama ve yazım hatasıdır. Diğer tümcelerde de yazım ve noktalama hataları mevcuttur. Önel'un çevirisinde de noktalama eksikliği vardır. Günyol'un çevirisinde “anne” sözcüğünün yine “ana” ile verildiğini görüyoruz. Korumak, kollamak, bakımını sağlamak gibi anlamlara gelen “**faire garder**” fiili için “evde

alıkoymak” ifadesini tercih eden Günyol’un çevirisinde açıklama yoluna gittiği söylenebilir. Kaynak metinde var olmayan bir göndermeyi erek metne aktaran Günyol, bu anlamda kaynak metinden koparak yeni bir anlam yüklemiştir. Onaran da benzer bir ifadeye yer vererek “onu evde tutacak” şeklinde çevirmiştir. Ancak bu çeviri önermesi de kaynak metin ile işlevsel eşdeğerlik açısından benzerik göstermemektedir. Kaynak metnin içerdiği anlam kahramanın annesini evde tutmak değil evdeki bakımını sağlamaktır.

16. “Moi j’écoutais et j’entendais qu’on me jugeait intelligent. Mais je ne comprenais pas bien comment les qualités d’un homme ordinaire pouvaient devenir des charges écrasantes contre un coupable.” (s.81)

N.A.	Bense dinliyor ve zeki olduğuma hükmettiklerini anlıyordum. Ama akıl erdiremediğim bir nokta vardı. Alelade bir adamın meziyetleri nasıl oluyordu da, bir suçluya karşı ezici suçlamalar haline gelebiliyordu. (s.130)
L.S.	Ben, bana zeki dendiğini dinliyordum. Sıradan bir insan için övgü olabilecek şeyler, bir suçluya karşı suçlama, karalama niteliği alıyordu. (s.76)
N.Ö.	Beni dinliyor ve beni akıllı bulduklarını duyuyordum. Ama alelade bir adamın niteliklerinin nasıl olup da bir sanığa karşı ezici suçlamalara dönüşebildiğini anlamıyorum. (s.88)
V.G.	Dinliyordum. Bana zeki dediklerini duyuyordum. Yalnız şunu anlamıyordum: herhangi bir kimsedeki erdemler, nasıl oluyordu da bir suçlu aleyhine ezici bir kanıt olabiliyordu. (s.96)
S.T.	Beni dinliyor, bana zeki dendiğini duyuyordum. Fakat sıradan bir insanın sahip olduğu niteliklerin, bir suçluya yöneltilen ezici suçlamalar haline nasıl gelebildiğini anlayamıyordum. (s.92)
B.O.	Bana zeki dendiğini işitiyordum. Ancak, sıradan bir insanın niteliklerinin bir sanık için ezici suç kanıtlarına dönüşmesine pek akıl erdiremiyordum. (s.86)

Arıkan kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisi benimseyerek ilk tümceyi kaynak metinden kopmadan erek metne yansıtmış ve “Bense dinliyor ve zeki olduğuma

hükmettiklerini anlıyordum,” şeklindeki çevirisiyle biçemsel ve anlamsal eşdeğerliği sağladığını görüyoruz. Arıkan, ikinci tümceyi bölerek açıklama yoluna gitmiştir. Sarı'nın çevirisine baktığımızda ise anlamın daraldığı görülmektedir. Çünkü kaynak metindeki “comment” ifadesinin karşılığına yer verilmeyerek düz bir tümce şeklinde çevrilmiştir. Bu da anlamsal eşdeğerliğin tam olarak sağlanmadığını göstermektedir. Öno'l'un çevirisinde biçemsel ve anlamsal eşdeğerlik sağlansa da tümce düzeyinde bakıldığında zaman uyumsuzluğu nedeniyle anlamsal bir boşluk söz konusudur. Türkçede şimdiki zamanın hikayesine karşılık gelen imparfait zaman kipinde çekilen yüklem Öno'l'un çevirisinde geniş zaman ile verilmesi eşdeğerlik ölçütünün sağlanmamasına neden olmuştur. Çevirmenler genel olarak kaynak metindeki dil kullanımına sadık kalmıştır.

17. “J'aurais voulu essayer de lui expliquer cordialement, presque avec affection, que je n'avais jamais pu regretter vraiment quelque chose. J'étais toujours pris par ce qui allait arriver, par aujourd'hui ou par demain. Mais naturellement, dans l'état où l'on m'avait mis, je ne pouvais parler à personne sur ce ton. Je n'avais pas le droit de me montrer affectueux, d'avoir de la bonne volonté.” (s.88, 89)

N.A.	Yaptığım herhangi bir şey yüzünden şimdiye kadar ömrümden gerçekten pişmanlık duymamış olduğumu ona samimi bir şekilde, hatta dostça anlatmaya çalışmak istedim. Ben öteden beri hep olacak şeylerin, bugünün ya da yarının esiri olmuştum. Ama elbette ki, beni düşürdükleri bu durumda, ben hiç kimseye bu eda ile bir şey söyleyemezdim. Dost görünmeye, iyi niyet sahibi olmaya hakkım yoktu. (s.131)
L.S.	Ona samimice yaptığım hiçbir şeyden dolayı pişman olamayacağımı açıklamak istedim. Ben yalnızca bugünün veya yarının etkisinde olan bir insandım. Ancak, içinde bulunduğum bu koşullarda kimseye söz söyleyemezdim. (s.76)
N.Ö.	Ona, dostça, hemen hemen sevgiyle, açıklayabilmek istedim ki hiçbir zaman bir şeyden gerçek bir pişmanlık duyamamışım. Her zaman başıma geleceklere, bugüne veya yarına kaptırmışım kendimi. Ama doğaldır ki, beni

	içine soktukları durumda, hiç kimseye bunları anlatamazdım, bu tarzda konuşamazdım. Sevgi dolu görünmeye, iyi niyet sahibi olmaya hakkım yoktu. (s.88)
V.G.	Ona, içtenlikle, hatta sevgiyle anlatmak istiyordum ki, ben hayatımda hiçbir zaman gerçekten pişmanlık nedir duymamışımdır. Olacak şeyler beni hep çekmiştir. Bu, bugün de böyledir, yarın da böyle olacaktır ne var ki, içinde bulunduğum durum bu türlü konuşmaya elverişli değildi. İçtenlikli görünmeye, iyi niyetli olmaya hakkım yoktu. (s.96)
S.T.	Yaptığım herhangi bir şeyden dolayı hiçbir zaman gerçek pişmanlık duymamış olduğumu ona samimi olarak, hatta dostça açıklamaya çalışmak isterdim. Ben her zaman olacak şeyin, bugünün veya yarının etkisi altında olan bir insandım. Fakat şimdi içinde bulunduğum bu durumda, hiç kimseye bu tarz bir şey söyleyemezdim. (s.92)
B.O.	Ona dostça, bir bakıma sevgiyle, hiçbir zaman hiçbir şeye gerçekten pişman olmadığımı açıklamak isterdim. Öteden beri kendimi olacıklara, bugün ya da yarın olacıklara kendimi kaptırırdım. Ama şimdi oturduğum konumda, doğal olarak, böyle konuşamazdım. Kendimi sevecen göstermeye, iyi niyetli davranmaya hakkım yoktu. (s.86)

Bu örnek paragrafımızda yine Camus'nün Mersault üzerinden saçma felsefesine göndermelerini okuyabiliyoruz. Mersault'un yaşadığı hiçbir şeyden pişmanlık duymadığını ve her zaman yarına odaklı olduğu olduğunu vurgulaması saçma felsefesine birer göndermedir. Örnek tümcede anlık duyguların gelip geçici olduğu ve hayatın bir bütün olarak bir anlam ifade etmediği vurgulanmaktadır. Çevirmenlerimizin genel olarak bu metinde de kaynak metne sadık kalarak erek dil odaklı bir çeviri stratejisi benimsedikleri görülmektedir. Camus'nün "absürd" dili ve dolayısıyla Camus'nün felsefi duruşunun da korunduğu görülmektedir. Anlamsal eşdeğerlik sağlanmıştır. Kaynak metni anlaşılabilir kılacak dilsel yapılar söz konusu olmadığından erek metindeki eşdeğerliğin sağlanması mümkün olmuştur. Sarı'nın çeviri önermesinde eksik kısımlar mevcuttur ve bir kez daha özet çeviri niteliğini kazanmıştır. Bu nedenle pek çok örnekte

olduğu gibi yine serbest çeviri kapsamına dahil edebileceğimiz bir aktarma biçimi meydana gelmiştir.

18. “Maintenant, je comprenais, c'était si naturel. Comment n'avais je pas vu que rien n'était plus important qu'une exécution capitale et que, en somme, c'était la seule chose vraiment intéressante pour un homme! Si jamais je sortais de cette prison, j'irais voir toutes les exécutions capitales. J'avais tort, je crois, de penser à cette possibilité. Car à l'idée de me voir libre par un petit matin derrière un cordon d'agents, de l'autre côté en quelque sorte, à l'idée d'être le spectateur qui vient voir et qui pourra vomir après, un flot de joie empoisonnée me montait au cœur. Mais ce n'était pas raisonnable.” (s.88, 89)

N.A.	Ama ona hak veriyordum şimdi: gayet tabii bir şeydi bu çünkü. Dünyada bir adamın asılışı kadar önemli hiçbir şey olmadığını, hatta bunun bir insan için gerçekten biricik ilgi çekici şey olduğunu nasıl olmuştu da anlayamamıştım! Bir gün kısmet olup ta bu hapishaneden çıksaydım, bütüm idamları seyre koşardım. Böyle bir ihtimali düşünmekle galiba iyi yapmıyordum. Çünkü sabahın alaca karanlığında kendimi bir polis kordonu gerisinde özgür, adeta öbür tarafta göreceğimi hayal ettikçe; idamı seyre gelip de sonradan kusacak bir seyirci olacağımı düşündükçe, acı bir sevinç dalgası kaplıyordu içimi. (s.141)
L.S.	Şimdi onu anlıyordum. Çok doğal bir şeydi, bu. İdamın, çok ilgi çekici hatta tek önemli şey olduğunu nasıl olmuştu anlamamıştım? Hapishaneden çıkmam mümkün olsaydı, tüm idamları seyre giderdim. Fakat, bunu düşünmekle iyi yapmıyordum. Çünkü, kendimi sabahın yarım aydınlığında bir polis kordonu gerisinde serbest, öte tarafta biri olarak düşünmek, içimi sevinç duygusuyla doluyordu. Fakat, bu doğru değildi. Bu düşüncelere kapılmamalıydım. (s.83)
N.Ö.	Nasıl görmemişim ki hiçbir şey bir idam cezasının yerine getirilmesinden daha önemli değildir ve aslına bakılırsa, bir insan için gerçekten ilgi çekici olan tek şeydir bu! Eğer şu zindandan çıkacak olursam, günün birinde, tüm idam

	cezalarının yerine getirilmesini görmeye gidecektim. Sanırım böyle bir olasılığı düşünmekle hata ediyordum. Çünkü sabahın birinde kendimi bir polis kordonunun ardında, bir bakıma öte yanında düşünmekle, görmeye gelmiş ve sonra da kusabilecek bir seyirci olabilme düşüncesiyle yüreğime zehirli bir sevinç dalgası doluveriyordu. (s.97)
V.G.	Nasıl olmuştu da anlayamamıştım: hiçbir şey ölüm cezası kadar önemli değildi ve bir bakıma da, bir insan için bundan daha ilginç bir şey olamazdı. Kazara bu cezaevinden çıkarsam eğer, gidip bütün idam edilenleri seyredeceğim. Sanırım böyle bir olanağı düşünmekle iyi etmiyordum. Çünkü, bir sabah erkenden, muhafız kordonunun arkasında, serbest serbest durabileceğimi, seyrettikten sonra kusan bir seyirci olabileceğimi düşündükçe, içimi zehirli bir sevinç dalgası kaplıyordu. (s.105)
S.T.	Şimdi onu anlıyordum, o kadar doğal bir şeydi ki bu. Ölüm cezasının çok önemli bir şey olduğunu, hatta bir bakıma onun, bir insanın ilgisini çekecek tek şey olduğunu nasıl olmuştu da anlamamıştım? Mümkün olup da bu hapisshaneden çıkabilseydim, bütün idamları seyretmeye giderdim. Ama bu olasılığı düşünmekle doğru yapmıyordum galiba. Çünkü kendimi sabah karanlığında bir polis koridoru gerisinde serbest, yani adeta öte tarafta görmek; idamı seyretmeye gelip sonradan kusacak bir seyirci olduğumu düşünmek yüzünden yüreğim acı bir sevinç duygusuyla doluyordu. (s.100)
B.O.	Ama şimdi anlıyordum, her şey öyle doğaldı ki. Yeryüzünde bir idam cezasından daha önemli şey bulunmadığını, aslında, bir insan için biricik önemli şeyin bu olduğunu nasıl görememiştim! Eğer şu zindandan çıkabilirsem, her gün idam izlemeye gidecektim. Bu olasılığı düşünürken yanılığa düşüyordum sanırım. Çünkü kendimi bir dizi güvenlik görevlisinin arkasında, bir bakıma öte yakada, özgürlüğe kavuşmuş görme düşüncesi, bir idam izlemeye gelen, sonra gidip kusan biri olma düşüncesi içimde zehirli bir sevinç uyandırıyor. (s.94, 95)

“Maintenant, je comprenais, c'était si naturel. Comment n'avais je pas vu que rien n'était plus important qu'une exécution capitale et que, en somme,

c'était la seule chose vraiment intéressante pour un homme!" tümcesi ile başlayacak olursak Arıkan'ın "Ama ona hak veriyordum şimdi: gayet tabii bir şeydi bu çünkü. Dünyada bir adamın asılışı kadar önemli hiçbir şey olmadığını, hatta bunun bir insan için gerçekten biricik ilgi çekici şey olduğunu nasıl olmuştu da anlayamamıştım!" şeklindeki çevirisine baktığımızda, asılmak fiili tam olarak "exécution capitale" sözcüğünün karşılığını tutmamaktadır. Çünkü Camus romanının ikinci bölümünden itibaren giyotin cezasını vurgulamaktadır. Giyotin cezası ise kökeni Orta Çağ'a kadar uzanan ve Fransız devriminden sonra yaygınlaşan bir idam türüdür¹². Kafa kesme manasına gelen giyotin cezası, iple idam etme cezasından farklıdır. Sarı'nın çevirisi yine özet çeviri niteliğindedir fakat eksik ifadeleri barındırmakla birlikte genel olarak kaynak ve erek metinler arasında eşdeğerliğin sağlandığı söylenebilir. Onaran'ın "Eğer şu zindandan çıkabilirsem, her gün idam izlemeye gidecektim," şeklindeki çeviri önermesi de zaman bakımından uyumsuzdur. Kaynak metinde hapishaneden çıkması durumunda idam cezalarını seyretmeye gidebileceği vurgulanmaktadır. Oysaki Onaran'ın bu çevirisinde şartlı tümceden oluşan yan tümcecik geniş zaman ile çekilmişken ana tümcedeki zaman arasında uyumsuzluğa yol açmıştır. Bunun dışında anlamsal ve biçimsel eşdeğerlik açısından bakıldığında (Sarı'nın özet çevirisi hariç) hemen hemen her çevirmenimizin eşdeğerliği yakaladığı söylenebilir. Kaynak metin

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Adnan Oktay, "Terceme-i Tevarih-i Şeref Han'da Bir Cezalandırma Yöntemi Olarak Kafa Kesme" Turkish Studies, International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volyme 11/20 Fall 2016, s.141-142, <http://www.turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=9972&Detay=Ozet> (Çevrimiçi), 3 Nisan 2019. Makaleden alınan şu bölüm önemlidir: "Kafa kesme, özellikle Roma'da olmak üzere Avrupa'da soyluların cezalandırılması için uygulanmıştır. "Asılarak öldürülme" ise halk için uygulanan bir cezalandırma yöntemidir. Bu durum Fransız İhtilâline kadar devam etmiştir. Giyotinin icadı, kafa kesmenin hem ne kadar fazla yapıldığını hem de ceza sisteminde kafa kesmenin yerini ve önemini göstermektedir (Hür, 2014). Giyotin, cezalandırmada seri ve hızlı kesimin de gerçekleştirilmesi anlamına gelmektedir. Giyotinlerin şehrin en büyük meydanlarına kurulması, halkın ibret alması, ürkütülüp korkutulması ve sindirilmesi amacına yöneliktir. Giyotinle kafa kesme, Fransız Devrimi sırasında tiranlığın önemli bir baskı aracı olmuştur (Talalay, 2004: 139). Bedenden koparılmış kafalar, kesildikten sonra teşhir amacıyla bazen mızrak uçlarına takılması, Avrupalıların kendi sömürge ülkelerinde yapmış oldukları, bölge insanının aşağılanması, ümitsizliğe düşürülmesi için kullanılmıştır. İnfaz edilecek kişilerin çok olması, beraberinde bazı tekniklerin ya da sistemlerin kurulmasını getirmiştir. Bu toplu ve seri kesim aygıtlarından biri de giyotindir. Giyotin, sadece Avrupa'da kullanılmamış Cezayir, Tunus, Vietnam gibi ülkelerde de kullanılmıştır. Fransa'da ise 1977'ye kadar hukuk sisteminde bir infaz aygıtı olarak kullanılmıştır (Hür, 2014). Burada giyotinin bir aşağılama aleti olarak kullanıldığını da düşünmek gerekir."

odaklı bir çeviri stratejisi söz konusudur. Kaynak metnin anlaşılabilir olması çevirmenlerin erek metne aktarımını kolaylaştırmıştır.

19. “Et moi aussi, je me suis senti prêt à tout revivre. Comme si cette grande colère m'avait purgé du mal, vidé d'espoir, devant cette nuit chargée de signes et d'étoiles, je m'ouvrais pour la première fois à la tendre indifférence du monde. De l'éprouver si pareil à moi, si fraternel enfin, j'ai senti que j'avais été heureux, et que je l'étais encore. Pour que tout soit consommé, pour que je me sente moins seul, il me restait à souhaiter qu'il y ait beaucoup de spectateurs le jour de mon exécution et qu'ils m'accueillent avec des cris de haine.” (s.97)

N.A.	Sanki bu müthiş öfke, beni kötülüklerden temizleyip kurtarmış ve beslediğim umutları içimden çekip almış gibi, türlü işaret ve yıldızlarla dolu bu yaz gecesi önünde, ruhumu ilk defa olarak dünyanın tatlı kayıtsızlığına açıyordum. Onun bana bu derece benzediğini, hatta bir kardeş gibi olduğunu hissedince, bir vakitler mutlu olduğumu, şimdi de hala mutluluğumun hiç eksilmediğini anladım. Her şey tamam olsun da, kendimi daha az yalnız hissedeyim diye de, idam günümde pek çok seyirci bulunmasını ve bunların beni nefret dolu bağırışlarla karşılamalarını dilemekten başka yapacak şey kalmıyordu benim için. (s.156, 156)
L.S.	Bu öfke içinde, kötülüklerden arınmış, umutlardan sıyrılmış gibi yıldızlarla dolu bir gecede kendimi dünyanın tatlı kayıtsızlığına bırakıyordum. Annemin bana ne kadar benzediğini, adeta kardeş gibi olduğumuzu hissedince eskiden olduğu gibi şimdi de mutlu olduğumu anladım. Her şeyin eksiksiz olması ve kendimi yalnız hissetmemek için idam günü izleyicilerin kalabalık olmasından ve beni nefretle karşılamalarından başka bir isteğim kalmamıştı. (s.92)
N.Ö.	Şu büyük öfke içimdeki kötülüklerden beni arındırmış gibi işaretlerle, yıldızlarla yüklü şu gece karşısında, tüm umudumu boşaltmışçasına, ilk kez dünyanın o sevecen kayıtsızlığına açıyordum. Dünyayı kendime böylesine benzer, sonunda böylesine kardeş bulunca, eskiden mutlu olduğumu şu sırada da

	mutlu olduğumu duyumsadım. Her şeyin tamamlanması için, kendimi daha az yalnız bulmam için, geriye tek bir isteğim kalıyordu, idam edildiğim gün seyircilerin çok olması ve beni nefret çığlıklarıyla karşılamaları. (s.107)
V.G.	Sanki bu büyük öfke beni kötülüklerden arındırmış, umuttan kurtarmıştı. İşaretler ve yıldızlarla yüklü olan bu gecede, kendimi ilk kez olarak, dünyanın tatlı kayırsızlığına açıyordum. Dünyayı kendime bu kadar eş, bu kadar kardeş bulunca, anladım ki, eskiden mutluluğa ermişim. Hatta hala da mutluydum. Her şey tamam olsun, kendimi pek yalnız hissetmeyeyim diye, benim için artık, idam günümde bir sürü seyirci bulunmasını ve beni nefret çığlıklarıyla karşılamalarını dilemekten başka bir şey kalmıyordu. (s.116)
S.T.	Sanki bu büyük öfke içimdeki kötülükleri söküp atmış, ümitleri boşaltmış gibi, birtakım işaretler ve yıldızlarla dolu bu gecenin karşısında, içimi ilk defa olarak dünyanın tatlı kayırsızlığına açıyordum. Onun bana bu kadar benzediğini, adeta bir kardeş gibi olduğunu hissedince, eskiden mutlu olduğumu, hatta şimdi de mutlu olmaya devam ettiğimi anladım. Her şeyin tamam olması ve kendimi daha az yalnız hissedebilmem için, idam günümde çok seyirci bulunmasından ve bunların beni hınç dolu haykırışlarla karşılamalarından başka isteyecek bir şeyim kalmamıştı. (s.110)
B.O.	Kapıldığım o büyük öfke içimdeki acıyı temizlemiş, umudu çekip almıştı sanki, bin türlü işaret ve yıldızla dolu bu gece karşısında, ömrümde ilk kez, dünyanın yumuşacık kayırsızlığına açıyordum varlığımı. Dünyayı onca kendime benzer, en sonunda onca dostça duyumsayınca, bir zamanlar mutlu olduğumu, şimdi de öyle olduğumu duyumsadım. Her şeyin yerli yerine oturması ve kendimi daha az yalnız hissetmem için geriye yalnızca, kafamın kesileceği gün alana çok sayıda izleyicinin gelip beni nefret çığlıklarıyla karşılaşmasını dilemek kalıyordu. (s.105)

Son örneğimizin çeviri değerlendirmesine geçmeden önce romanın son bulunduğu bu paragrafla ilgili bilgi vermek istiyoruz. Camus'nün Mersault üzerinden ölümün saçmalığını, ölümü kolayca kabullenişini, ölümden kaçılmayacağı gerçeğini ve yaşadığı topluma karşı tepkisine tanıklık ediyoruz. Camus, son paragrafta dünyaya bakışını açıkça göstermekte ve insanoğlunun kaçamayacağı saçmayı işaret ederek ömrünü

değişmez mutlak doğrular uğruna harcadığını eleştirmektedir. Camus'nün birinci tekil zamir ile Mersault'nun ağzından aktardığı duygu ve düşüncelerini okuyarak kendi iç dünyasına yolculuğa çıktığımız romanda otobiyografi ve felsefe metni iç içedir. Romanın ilk bölümünden Mersault'nun idamına kadar Mersault'nun kendisine, dünyaya ve diğer insanlara bakışında uyum içindeymiş gibi görünmesine rağmen sıradanlığı reddetmesi nedeniyle uyumsuzluk yaşadığını görüyoruz. Roman boyunca Mersault'nun başına gelen olaylar hakkında düşündüğünü görüyoruz. Mersault'yu diğerlerinden ayıran özelliği ise olaylara yaklaşımındaki farklılıktır. Örneğin, **“Ona annemin öldüğünü söyledim. Ne zaman öldüğünü öğrenmek isteyince de karşılık verdim: “Dün öldü.” Bir an irkilir gibi oldu ama hiçbir şey söylemedi. İçimden bunda benim suçum olmadığını söylemek geldi ise de kendimi tuttum çünkü bunu önceden patronuma da söylediğim aklıma gelmişti. Bu hiçbir anlam taşıymıyordu. Zaten insan her zaman biraz suçludur.”** (Önol, s. 19) alıntısından da anlaşılacağı üzere, Mersault toplumla kurduğu ilişkide kendisini eksik ve yabancı görmektedir. Ona göre her şey zaten anlamsızdır ve anlamsızlıklara bürünmüş bir yaşamdan çok fazla bir şey beklenmemesi gerekir. Dünyanın saçmalığını ve ölümü kabullenen Mersault, başına gelenlerde herhangi bir mantık ya da ahlaki boyut aramaz. Varoluşçu görüşünün temeline Tanrının adaletsizliğini yerleştirdiğini bildiğimiz Camus, Mersault'nun toplum tarafından suçlanmasına rağmen hiçbir tepki vermeyişini fakat kendi içinde ısrarlı ve istikrarlı bir biçimde masumiyetini savunmasını bilinçli bir şekilde son paragrafında da gözler önüne sermektedir. Mersault'nun kendi içinde reddetmesine rağmen suçlamaları kabul ederek suçluyu oynaması fakat gerçekte suçlu hissetmemesi saçma felsefesinin işaret ettiği çelişkiyi yansıtan çarpıcı bir gerçekliktir.

Çeviri eleştirisi kapsamında bakacak olursak öncelikle metnin daha anlaşılır kılınabilmesi adına bir önceki tümceleri eklemek gereklidir. **“Pour la première fois depuis bien longtemps, j'ai pensé à maman. Il m'a semblé que je comprenais pourquoi à la fin d'une vie elle avait pris un “fiancé”, pourquoi elle avait joué à recommencer. Là-bas, là-bas aussi, autour de cet asile où des vies s'éteignaient, le soir était comme une trêve mélancolique. Si près de la mort, maman devait s'y sentir libérée et prête à tout revivre. Personne, personne n'avait le droit de pleurer sur elle.”** Kendiyle konuşan ve itirafta bulunan kahramanımız çok uzun bir süre

sonra ilk kez annesini düşündüğünü, annesinin hayatının son döneminde neden nişanlandığını ve hayata neden yeniden başlamak istediğini anladiğini açıklıyor.

Eşdeğerlik ölçütü açısından baktığımızda tüm çevirmenlerin eşdeğerliği sağladığı söylenebilir. Yalnızca Onaran'ın çevirisinde giyotin cezasına karşılık olarak "kafa kesmek" fiilinin tercih edildiğini görüyoruz. Diğer çevirmenlerin "idam cezası" derken Onaran doğrudan aktarım yaparak sözcüğün ilk manasını vermiştir. Kaynak metnin zorlu bir anlatım yapısı barındırmaması çevirmenlerin erek dile aktarımını kolaylaştırmıştır. Kaynak metin odaklı bir çeviri stratejisi benimsendiği görülmektedir.

Çeviri eleştirisini içeren son bölümü değerlendirecek olursak, altı farklı çevirmenin çevirisini gerçekleştirdiği *Yabancı* romanından bazı bölümler incelenmiştir. Çeviri eleştirisinin ilk amacı kaynak metindeki ileti ve anlamların erek dilde de aynı yetkiyi yaratıp yaratmadığını saptamaktır. Seçilen tümceler öncelikle eşdeğerlik, yeterlilik ve kabul edilebilirlik ölçütleri doğrultusunda incelenmiştir. Daha önceki bölümlerde de altı çizildiği üzere eşdeğerlik, yeterlilik ve kabul edilebilirlik ölçütleri, kaynak metnin dil içi ve dil dışı göndermeleri dikkate alınarak uygulanmıştır. Genel olarak tüm çevirilere bakıldığında çevirmenlerin kaynak metne bağlı bir çeviri stratejisi izledikleri görülmüştür. Önel'un çevirileri kimi yerde serbest iken daha önce de belirtildiği üzere Sarı'nın çevirileri metin boyunca özet çeviri şeklinde ilerlemiştir. Bu nedenle Sarı'nın çeviri metni diğer çevirmenlerin metinlerine göre gerek sayfa gerekse içerik bakımından çok daha kısadır. Sarı'nın bu tutumu metinde anlam daralmalarına ve yer yer anlam kayıplarına yol açmıştır. Özet ve serbest çeviri olması, metnin akışında bazı eksikliklere yol açmıştır. Ancak Sarı hakkında ayrıntılı bilgiye ulaşamaması nedeniyle neden serbest çeviri tercih ettiği konusunda bir bulgu ortaya konulamamıştır. Çevirinin yapıldığı tarih göz önünde bulundurulduğunda Arıkan'ın çevirisi gerek anlatım özellikleri gerekse noktalama işaretlerinin kullanımı bakımından en eski çeviridir. Arıkan'ın çevirilerinde göze çarpan ciddi noktalama ve yazım hataları söz konusudur. Öte yandan Arıkan, genellikle kaynak odaklı bir çeviri stratejisi benimseyerek kaynak metindeki tümceleri değiştirmeksizin erek kültüre aktarmayı tercih etmiştir. Günyol'un çevirilerinde yer yer sözcük kullanımındaki farklılıklar dikkat çekmiştir. Günyol, diğer çevirmenlerin aksine Arap sözcüğü için Fella, ana sözcüğü

için ana karşılığını kullanarak konuşma diline yakın bir üslup benimsemiştir. Bu tez çalışması kapsamında incelediğimiz Günyol'un çeviri tümceleri, çeviri ürünün zamansal ve uzamsal farklılığı dikkate alınmadan çevirinin belirli aralıklarla tekrar tekrar basılmış olması nedeniyle ilk çevrildiği haliyle basılmıştır. Tiryakioğlu'nun çevirileri de Günyol'un çeviri önermeleri gibi eşdeğerlik açısından kabul edilebilir niteliktedir. Tiryakioğlu, çevirisinde biçimsel farklılıklara da yer vermiştir. Onaran'ın çevirilerine göz attığımızda ise genel olarak argo kullanımların ağırlıkta olduğu görülmüştür. İnceleme sonucunda genel olarak çevirilerin kimi yerde kaynak metin kimi yerde ise erek dil odaklı yapıldığı saptanmıştır. Bazı kavram, özel ad ve ünvanların ise çeşitli çeviri stratejilerine uygun olarak aktarıldığı görülmüştür. Çeviriler genel olarak anlaşılırdır; fakat bazı tümcelerde nesne eksikliği gibi nedenlerden ötürü metnin akıcılığı bozulmuştur. Çevirmenlerin varoluşçu ve saçma felsefesinin temel kavramlarını korudukları saptanmıştır.

SONUÇ

Bu tez çalışmasının birinci bölümünde Camus'nün hayatına, kısaca eserlerine ve temsilcisi olduğu varoluşçu ve saçma felsefesinin tanımına ve bazı temel kavramların içeriklerine yer verilmiştir. Buradaki amaç, *Yabancı* romanının yalnızca düşünce değil aynı zamanda yazın dünyasındaki yerinin daha anlaşılır kılma çabasından ileri gelmektedir. Ülkemizde Camus'nün anlaşılmasında birincil görev üstlenen çeviri çalışmalarıdır. Bu nedenle bu çalışmanın önemi, saçma felsefesinin en güzel örneklerinden biri olan *Yabancı* romanının kapsamlı bir çeviri eleştirisi bağlamında ele alınmış olmasıdır. Çeviri kuramları temelinde ayrıntılı bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde, üstüne çeviri eleştirisini inşa ettiğimiz belirli çeviri kuram ve yöntemlerine yer verilerek tez çalışması bilimsel görüşler ile desteklenmiştir. Tez araştırması süresince yapılan araştırmalarda ulaşılan tez çalışmalarında *Yabancı* romanının en fazla iki çevirisinin karşılaştırıldığı görülmüştür. Bu çalışmada altı farklı çevirmenin çevirileri dikkate alınarak bir çeviri eleştirisi ve değerlendirmesi yapılmaya çalışılmıştır. Daha önce de belirtildiği üzere dilimize ilk kez Reşat Nuri Güntekin tarafından kazandırılmış olan *Yabancı* romanının bu çevirisine ulaşamamış olmamız, çalışmamız açısından bir kısıtlılık arz etmiştir. Reşat Nuri Güntekin'in çevirisine ulaşamamış olmakla birlikte çalışmamıza dahil ettiğimiz Necmettin Arıkan, Nihal Önal, Leman Sarı, Vedat Günyol, Samih Tiryakioğlu ve Bertan Onaran'ın çevirileri zenginlik sunmuştur. Yukarıdaki ilgili bölümlerde de vurgulandığı üzere Leman Sarı'nın çevirisi hem özet hem de serbest çeviri kapsamındadır. Diğer çevirilerle kıyaslandığında hem anlam bakımından eksik hem de sayfa sayısı bakımından daha azdır. Altı çeviri üründen seçilen örnek tümceler Vinay ve Darbelnet'nin yedi aşamalı çeviri stratejisini oluşturan ölçütler doğrultusunda incelenmiştir. Buna ek olarak, eşdeğerlik, uygunluk ve kabul edilebilirlik ölçütleri de dahil edilmiştir. Seçilen örnek tümcelerde işlevsel, kültürel, biçimsel ve anlamsal eşdeğerlik aranmış ve bu eşdeğerliklerin ne derece sağlandığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Seçilen örnek tümcelere bakıldığında her eşdeğerlik türünün baskın geldiği yerlerin olduğu gözlemlenmiştir. Bunda kültürel öğelerin farklılığı etkilidir. Çevirinin yalnızca iki dilin arasında gerçekleşen bir işlem olmaması ve metnin

en başından sonuna kadar üst ve yan anlamlar barındırması, çevirinin çok katmanlı yapısının bir kanıtıdır. Bu çok katmanlı yapı çeviriyi zorlaştıran bir durumdur. Bu nedenle de *Yabancı*'nın Türkçe çevirilerine göz attığımızda çevirmenlerin bireysel tercihlerinden hareketle eşdeğerlik ölçütünün bir şekilde sağladıkları görülmüştür.

Üçüncü bölümde ise romanı çeviren altı farklı çevirmene dair bilgilere, Vedat Günyol'un ve Necmettin Arıkan'ın Albert Camus ve düşünce dünyasına dair duygu ve fikirlerini belirttikleri ön yazı niteliğindeki "Çevirmen Önsözüne" de yer verilmiştir. Bu bölümlerin dahil edilmesindeki amaç, hem diğer çevirmenlerin çevirilerinin baskılarında böyle bir ön yazının olmayışını ortaya koymak, hem de çevirmen önsözlerinin okuyucunun düşün dünyasına kazandıracığı fikirlerin önemini vurgulamaktır. Çevirmen önsözlerine yer verilmesinin, gerek çevirilere gerekse bu çalışmaya zenginlik katacağı düşünülmüştür. Ayrıca, çevirmenin yazarın duygu ve düşüncesine ne derece hakim olduğu, yazarla tüm yönleriyle bütünleşip bütünleşmediği önemli bir sorundur. Çevirmenin yazara ve esere dair bir önsöze yer vermesi, kendisini ikinci yazar konumuna taşımaktadır. Çevirmenin hem yazar hem de eserle bütünleşmesi, ortaya çıkacak eserin erek dilde de aynı etkiyi bırakması bakımından da önemlidir. Bu bakımdan, tez çalışmamıza mevcut olan önsözleri dahil etmeyi gerekli bulduk.

Kaynak metinden seçilen varoluşçu ve saçma felsefesini yansıtan tümcelerinin erek metindeki karşılıklarının çevirilerine yer verilerek çalışma kapsamında ele alınan çeviri kuramları doğrultusunda değerlendirmeleri yapılmıştır. Çeviri faaliyetlerinin günümüzde kazandığı önem göz önünde bulundurularak çevirmenin üstlendiği görev vurgulanmıştır. Çevirideki amacın yalnızca mevcut kaynak metnin aktarılması olmadığı, özellikle yazın çevirilerinde çevirmenlerin daha fazla sorumluluk üstlendiği ve erek dilin olanakları doğrultusunda kaynak metinden tamamen kopmadan ve kaynak metne tamamen dahil olmadan anlamlı ve eşdeğer bir metin ortaya konulmasının gerekliliği ve kaçınılmazlığı üzerinde durulmuştur. Yazın çevirisinde çevirmenin kaynak metni tüm anlam boyutlarıyla ele alması ve kendi isteği doğrultusunda metinden bağımsız ekleme ve/veya çıkarma yapmaktan kaçınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bunlara ek olarak kaynak metni var eden yazarın üslubunu, söz sanatlarını, anlatım akışını da dikkate almalıdır. Bu tez çalışmasında üzerinde durulan ve farklı açılardan belirli

yaklaşımlar çerçevesinde karşılaştırmalı bir değerlendirmeye varılan sonuç ve görüşler de çalışmanın sonuç kısmına dahil edilmiştir.

Gerek Camus'nün fikir dünyasının olabildiğince anlaşılması gerekse çevirmenlerin Camus ile hangi noktalarda örtüşüklerinin tespit edilmeye çalışılması bakımından kapsamlı bir şekilde yapılmaya çalışılan bu tez çalışmasında altı farklı çevirmenin önerileri incelenmiştir. Seçilen örnekler varoluşçu ve saçma felsefesine atıfta bulunan metinlerdir. Buradaki amaç *Yabancı* romanının arka planına gönderme yaparak kaynak metnin erek metinde de aynı ölçüde yansıtılıp yansıtılmadığını tespit etme çabasıdır. Karşılaştırmalı çeviri eleştirisi bağlamında seçilen ve incelenen örnekler sonucunda biçimsel, anlamsal, kültürel eşdeğerliğin sağlanması amacıyla kaynak metin içeriğinin erek metinde de korunmaya çalışıldığı gözlemlenmiştir. Özet ve serbest çeviri kapsamında değerlendirilen Leman Sarı'nın çevirisi hariç diğer çevirmenlerin genel olarak eşdeğerli koruduğu görülmüştür. Leman Sarı'nın çevirisi sayfa sayısı bakımından azdır. Ayrıca, seçilen örneklerden de görüldüğü üzere bazı tümceler atlandı ve yalnızca anlamın aktarıldığı gözlemlenmiştir. Diğer çeviriler özet çeviri kapsamında ele alınmadığından Sarı'nın çevirisi farklı bir bakış açısı sunması bakımından çalışmaya dahil edilmiştir. Sarı'nın çevirisinin işlevsel amaç bakımından eksik kaldığı söylenemez fakat metnin bütünlüğünün korunması noktasında eksik kaldığı söylenebilir. Bertan Onaran'ın sıklıkla argo söylem ve ifadeler yer verdiği görülmüştür. Necmettin Arıkan'ın çevirisinin diğer çevirilere kıyasla en eski çeviri olması nedeniyle söylem ve anlatım özellikleri bakımından bazı farklılıklar söz konusudur. Vedat Günyol'un çevirisi en çok basılan çeviri çalışmasıdır. Günyol'un çevirisinde sıklıkla yer verdiği (ana sözcüğü gibi) bazı kültürel söylemler Günyol'un temsilcisi olduğu Mavi Anadoluçuluk akımıyla yakından ilgilidir. Bu nedenle Günyol'un çevirisinde herhangi bir değişiklik yapılmadığı söylenebilir. Samih Tiryakioğlu'nun çevirilerine göz attığımızda ise biçimsel eşdeğerlik açısından erek dil okuyucusuna hitap etme isteği doğrultusunda kaynak metinden farklı bir yaklaşım benimsediği görülmüştür. Arıkan, Günyol, Önel ve Tiryakioğlu'nun çevirilerinde erek kitle okuyucusunun beklentileri ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak çeviri eleştirisinde, kaynak metindeki açık ya da gizil anlamsal bağlantıların erek metne hangi stratejiler ya da yöntemler doğrultusunda aktarılacağını belirleme konusunda önemlidir. Nitelikli bir çeviri eleştirisinden söz edebilmek için çevirideki stratejiler ve yöntemler esas alınmak zorundadır. Kaynak metnin çok sesliliği ve yazarının üslubunun, farklı çevirmenlerce farklı şekillerde yorumlanması çeviri eleştirisi açısından da bir zenginlik oluşturmaktadır. Her çeviri ürün, kaynak metnine bağlı olarak erek metinde de kendi içinde yeni bir yapıdır. Tez çalışmasında altı çevirmenin yazarla ne derece bütünleşip bütünleşmedikleri de tespit edilmeye çalışılmıştır. Tez çalışmasına altı farklı çeviri ürününün dahil edilmesi, çeviri eleştirisini geniş bir yelpazede değerlendirme fırsatı sunmuştur. Farklı bakış açılarının tek bir çeviri eleştirisi çalışmasında ele alınması, çeviri işlemindeki eşdeğerlik ölçütünün önemini de vurgulamıştır. Çevirmenin üstlendiği rolün ne denli zorlu olduğu gerçeği de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, çevirmenlerin kaynak metnin arka planındaki düşünsel hedefleri kavrayıp kavrayamadıkları da değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çevirmenlerin gerek kaynak gerekse erek dile tüm yönleriyle hakimiyetleri saptanmaya çalışılmıştır. Kaynak metindeki ifadelerin erek metne aktarılırken, ne gibi süreçlerden geçtiği ve hangi stratejiler doğrultusunda yapıldığı değerlendirilmiştir. Çeviri süreci kaynak metnin türü, işlevi, konumu, mesajı, erek kitlenin beklentileri, erek dilin özellikleri gibi pek çok unsur gözetilerek yapılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akalın, R.: “Kuram-Uygulama Denkleminde Akademik Çeviri Eğitiminin Konumu, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:7, Sayı:14, Temmuz 2017, s.41.
- Aksoy, N.B.: **Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi**, 1.bsk., Ankara, İmge Kitabevi, 2002, s. 60.
- Alp, E.A.: **Çeviri Kuramından Uygulamaya**, Uygulamadan kurama, Frankofoni, Ortak Kitap No 22, s. 156
- Arslan, F.: Yeniden Çeviri: Yazara Dönüş (Mü?), Frankofoni, Ortak Kitap No 22, s. 150
- Augé, Gillon, Hollier-Larousse, Moreau et C^{1e}: **Grand Larousse Encyclopdique**, 1961, – Libraire Larousse, Paris, s. 782
- Augé, P.: **Nouveau Larousse Universel**, 1961, Dictionnaire Encyclopédique En Dix Volumes Publiés Sous La Direction de Paul Augé, s. 782,
- Aydoğan, E.: “Marx Ve Öncüllerinde Yabancılaşma Kavramı”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 54, Haziran 2015, s. 274.
- Ballard, M.: **La Théorisation Comme Structuration de l’Action du Traducteur**, (Çevrimiçi) <https://www.cairn.info/revue-la-linguistique-2004-1-page-51.html>, 5 Ocak 2018, s. 53-54.
- Bıçkıcı, T.: “Çeviri Kuramları Işığında Edebi Çeviri Eleştirisi”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl:4, Sayı: 24, Mart 2016, (Çevrimiçi), http://www.asosjournal.com/Makaleler/509332869_1056%20Tu%C4%9Fba%20BI%C3%87KICI.pdf, 8 Mart 2018, s.375.
- Burçoğlu, N.K.: **Çeviriye Bilimsel Yaklaşımlar**, Multilingual, İstanbul, 2010, s. 17
- Büyüknisan, E.: “Reiß Ve Vermeer’in ‘Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli’-Çeviribilimde ‘Yapısalcı’ Eğilime Karşı ‘Bütünleyici’ Bir Çözüm Mü?”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 18, Sayı 1, 2009, (Çevrimiçi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/50497>, 7 Nisan

- 2019, s.75.
- Camus, A.: **Başkaldıran İnsan**, Çev. Tahsin Yücel, İstanbul, Can Sanat Yayınları, 2018, s. 299
- Camus, A.: **Yabancı**, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, Can Sanat Yayınları, 2017 s.103
- Camus, A.: **L'Etranger**, (Çevrimiçi),
<http://www.anthropomada.com/bibliotheque/CAMUS-Letranger.pdf>
- Camus, A.: **Yabancı**, Çev. Vedat Günyol, İstanbul, Can Yayınları, 2003, s. 94.
- Camus, A.: **Yabancı**, Çev. Nihal Önel, İstanbul, Cem Yayınevi, 1991, s. 55.
- Camus, A.: **Sisifos Söyleni**, Çev. Tahsin Yücel, 37. bs., İstanbul, Can Sanat Yayınları, s.48
- Cary, E.: **Çeviri Nasıl Yapılmalı?**, İnsan Yayınları, 1996, s. 50-51
- Cevizci, A.: **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 8. Paradigma Kitabı, Felsefe Dizisi 6. Kitap, İstanbul, Paradigma Yayınları, Şubat 1999,
- Constantinescu, M.: L'Exemple De Berman: Experience, Reflexion et Critique De La (Des) Traduction(s), 2005, s. 79
- Çelebili, V.: "J.P. Sartre ve S. Kierkegaard'ın Varoluşçuluk Düşüncelerinin Karşılaştırılması", Elazığ, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23. Cilt, 2. Sayı, 2013, (Çevrimiçi)
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/firatsbed/article/view/5000175425/5000158205> (Çevrimiçi), 1 Aralık 2017, s. 1.
- Çoruk, F., J. G., Güler, S.B., Kayalı Y.: "Çeviride Kültürel Aktarım Sorunu: Karamazov Kardeşler Örneği", Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Cilt:9, Sayı: 42, Şubat 2016, (Çevrimiçi)
http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/1dil_edebiyat/coruk_jalegul_saadetbuyuk_ycalcinkayali.pdf, s. 115-116.
- Demirel, S., Kaya, M.: "Molière'in Cimri Adlı Tiyatro Eserinin III. Bölümünün II. Sahnesinin Nur Nirven Tarafından Türkçeye Çevirisinin Vinay ve Darbelnet'nin Çeviri Yöntemlerine Göre

- Ece, A.: Çözümlemesi” 2013, s.334-335
“Erek-Odaklı Kuram, Skopos Kuramı Ve Bağlantı Kuramı Bağlamında Çeviri Eğitimi”, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/2101>, 8 Mart 2018, s. 56.
- Ece, A.: **Kuramsal yaklaşımlarda çeviri tanımları**, Özgür Edebiyat, Yıl:2, Sayı 11, Eylül-Ekim 2008, s.77
- Ece, A.: “Çeviri üzerine düşünenler: Antoine Berman ve çağdaş çeviri kuramı” Özgür Edebiyat, Yıl: 1, Sayı:5, Eylül-Ekim 2007, s.5
- Eren, G.: “Albert Camus: *Yabancı ve Sisifos Söyleni*: Duygusal Bir Deney Olarak Saçmanın Düşünsel Bir Kavrama Yükselişi”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 11. Cilt, 46. Sayı, Haziran 2011, (Çevrimiçi) [http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1560944276_09_Eren_\(145-162\).pdf](http://www.beytulhikme.org/Makaleler/1560944276_09_Eren_(145-162).pdf) 4 Mart 2019, s. 153
- Eshghi, F.: Berman et les instruments critiques de traduction, s.3
- Frolov, İ.: **Felsefe Sözlüğü**, Cem Yayınevi, 1991, s.76.
- Geske, S.: “L’Etranger d’Albert Camus,” Université de Sao Paulo, 2015, <http://www.implications-philosophiques.org/actualite/une/letranger-dalbert-camus/> (Çevrimiçi), 1 Mart 2019
- Goblot, E.: **Le Vocabulaire Philosophique**, Sixième Édition Revue et Corrigé, Libraire Armand Colin, Paris, 1924, s. 10-11
- Göktaş, N.: “Fransa’da Yazınsal Çeviri Yaklaşımları (Bir Tarihçelendirme Denemesi)” (Çevrimiçi), <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423874963.pdf>, 2 Nisan 2018 s.57
- Göktürk, A.: **Çeviri: Dillerin Dili**, Yapı Kredi Yayınları, 4. Bsk., İstanbul, 2002, s.44
- Hançerlioğlu, O.: **Felsefe Ansiklopedisi – Kavramlar ve Akımlar (Cilt 7 U-Z)**, Remzi Kitabevi, s. 147 – 149.
- Hançerlioğlu, O.: **Felsefe Ansiklopedisi – Kavramlar ve Akımlar (Cilt 2 E-I)**, Remzi Kitabevi, s. 117.
- Jobes, G.: Dictionary of Mythology Folklore and Symbols, The

Scarecrow Press, Inc., New York, 1962, s. 1459-1460.

- Karavin, H.: “Çeviri Kuramları Bağlamında Eşdeğerlik Kavramının İzini Sürmek”, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:6, Sayı:12, Temmuz 2016, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/591789>, 18 Mart 2019, s. 133.
- Koç, E.: “Albert Camus’nün Saçma Felsefesi: Caligua, Yabancı Ve Sisifos Söyleni”, Sobider, Sosyal Bilimler Dergisi, 6. Sayı, 2016,(Çevrimiçi), http://www.sobider.com/Makaleler/1607709926_174%20Emel%20KO%C3%87.pdf, 1 Mart 2018, s. 13.
- Lederer, M.: Correspondances et équivalences - Faits de langue et de discours en traduction, (Çevrimiçi), https://www.researchgate.net/publication/304059198_Correspondances_et_equivalences_-_Faits_de_langue_et_de_discours_en_traduction, 5 Ocak 2018, s.3
- Mabrouk,K., Celestin, R.: **“Mersault: Conscience et d’Intentionnalité dans l’Etranger de Camus, Le Refus de l’Autorité.”** (Çevrimiçi) 2013, s.2.
- Nalcioğlu, Ahmet U. “Edebi Eserlerde Çeviri Sorunları – Translation Problems in The Literary Works” Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Aralık, 2015, s.2
- Nida, E.A.: “Theories of Translation” Languages and Cultures in Translation Theories, 4. Cilt, 1. Sayı, 1991, Çev.: Yasemin Aydın (Çevrimiçi) <https://www.erudit.org/fr/revues/ttr/1991-v4-n1-ttr1474/037079ar.pdf>, s.20.
- Odacıoğlu, M.C., Köktürk, Ş.: “Çeviri Kuramlarını Yeniden Yorumlamak: Yerelleştirme Endüstrisinin Skopos ve Çeviriye İlişkin Eylem Kuramı Üzerinde Etkisi”, Akademik Bakış Dergisi, 50. Sayı, Temmuz-Ağustos 2015, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, Türk Dünyası Kırgız- Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat, Kırgızistan, s. 291.
- Oğan, M.: “Vedat Günyol: Yaşamını Aydınlanma Uğraşına Adanmış Bir Aydın”, Varlık, Cilt.LXV, Sayı.1082, Kasım 1997, s.36.
- Oseki-Dépré, I.: **Théories et pratiques de la traduction littéraire**, Paris, Armand Colin, s.69.

- Öner, I.B.: **Çeviri Kuramlarını Düşünürken**, 1. bsk., İstanbul, Sel Yayıncılık, 2001, s. 127.
- Öztürk, Ö.: **Folklor ve Mitoloji Sözlüğü**, Phoenix Yayınevi, Ekim 2009, Ankara, s. 868
- Pergnier, M.: **Théorie linguistique et théorie de la traduction**, 1981, (Çevrimiçi), <https://www.erudit.org/fr/revues/meta/1981-v26-n3-meta293/003823ar.pdf>, 10 Ocak 2018, s.256
- Rakova, Z.: **Les théories de la traduction**, 1. édition. Brno: Masarykova Univerzita, 2014, (Çevrimiçi) <https://digilib.phil.muni.cz/data/handle/11222.digilib/130676/monography.pdf>, 1 Şubat 2018, s.206-207
- Ralph, B.: **A concise Dictionary of Existentialism**, New York, 1960 s. 32-33
- Richard, L.: “Existentialisms In Recent American Fiction: The Demonic Quest”, Texas Studies in Literature and Language, Cilt 1, Sayı 2 (Yaz 1959), <https://www.jstor.org/stable/40753540> (Çevrimiçi), 11 Nisan 2019, s.183
- Robert, P.: **Le Petit Robert 1, Dictionnaire**, 1984, s.709
- Saraç, T.: **Büyük Fransızca – Türkçe Sözlük/Grand Dictionnaire Français – Turc**, 13. Basım: 2005, Adam Yayınları, s.555
- Sartre, J.P.: **Varoluşçuluk**, Çev. Ahmet Bezirci, 27. bs., İstanbul, Say Yayınları, 2017, s.7-8
- Sinner, C.: “Çeviri Sorumluluktur “Çeviri Yaparak Sorumluluk Alıyorum” Çevirmenin Kendi Diline Karşı Sorumluluğu Üzerine”, (Çev.: Aysel Nursen DURDAĞI), Çeviribilimin Paradigmaları, Çeviri Seçkisi III, I. Baskı, İstanbul 2017, S.142,143
- Sönmez, S.: “Günümüzde Çevirinin Önemi ve Albert Camus’nün “L’Etranger” adlı eserinin Necmettin ARIKAN ve Vedat GÜNYOL tarafından yapılan çevirilerinin ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ” Günümüzde Çevirinin Önemi, Çeviri Eleştirisi Sempozyum Bildirileri, 1999, Ankara Üniversitesi Tömer Bursa Şubesi, s.110.
- Stolze, R.: **Çeviri Kuramları**, Çev. Emra Durukan İstanbul, Değişim Yayınları, 2013, s. 210.
- Taş, S.: “August Bebel’in Kadın ve Sosyalizm’i Bağlamında Yeniden Çeviri ve Çeviri Eleştirisi: Bir Üst-Eleştiri Çalışması,

RumeliDE Journal of Language and Literature Studies,
2018, s. 295-296

- Topçu, N.: **Var Olmak**, 21. bs., İstanbul, Dergah Yayınları, 2013, s.17
- Wills, W. “Çeviri Yeterliliği”, Çeviribilimin Paradigmaları, Çeviri Seçkisi III, I. Baskı, İstanbul 2017, Çev.: Faruk Yücel, s.45-46.
- Yalçın, P., Pazarlıoğlu, S.: “Üç Hikaye’ Adlı Eser İle Türkçe Çevirilerinin Karşılaştırılmalı Çözümlemesi”, The Journal of Academic Social Science Studies, 24. Sayı, 2014, (Çevrimiçi) http://www.jasstudies.com/Makaleler/1768144040_9-Do%C3%A7.%20Dr.%20YAL%C3%87IN%20Perihan-Serhat%20Pazarl%C4%B1o%C4%9Flu.pdf, 12 Aralık 2018, s. 141.
- Yaman, B.: “Antoine Berman’ın Çeviri Eleştirisi Modelinin “A Turkish Woman’s European Impressions” Başlıklı Kitabın Türkçe Çevirisine Uygulanması, Mediterranean Journal of Humanities http://proje.akdeniz.edu.tr/mcri/mjh/8-1/MJH-28-Busra_YAMAN.pdf (Çevrimiçi), 2018, s. 433
- Yanat, Y.: **Zeki Demirkubuz'un Sineması'nın Varoluşçuluk Açısından İncelenmesi**, İstanbul, 2008, (Çevrimiçi) <http://acikerisim.istanbul.edu.tr/bitstream/handle/123456789/27351/43758.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, Yüksek Lisans Tezi, s.47.
- Yazıcı, M.: **Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuralları**, İstanbul, 2005 s.131
- Yazıcı, M.: **Yazılı Çeviri Edinci**, Multilingual, İstanbul, 2017, s. 30-31.
- Yıldırım, C.: “Çeviri Yapıtlarıyla Amin Maalouf’un Türk Yazın Çoğuldizgesindeki Yeri”, Cyprus International University, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, folklor/edebiyat, cilt:23, sayı:91, 2017/3, (Çevrimiçi) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/543411>, 31 Mart 2019, s. 301-302
- Yıldız, Ö.: George Orwell’de Ütopya ve Yabancılaşma, Yüksek Lisans Tezi, Ağustos, 2011, Ankara, (Çevrimiçi) <http://www.acikarsiv.gazi.edu.tr/index.php?menu=2&secim=10&YayinBIK=7184#>, 1 Aralık 2018, s. 51-52

Zeytinkaya, D.:

“Gideon Toury’nin Erek Odaklı Kuramı Işığında Bedrettin Tuncel’in İnsan, dan Kaçan Başlıklı Çevirisi”, RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 2016, s .37.